

ДОЛООН
ХОНОГТО
НЭГЭ УДАА
ГАРАГА

Буряадай Залуушуул

БУРЯАДАЙ КОМСОМОЛЫЙ ОРГАНИЗАЦИЙН ОРГАН

ГАЗЕТЭ
1991 ОНОЙ
ОКТИБРИЙН 11-ЭЭ
БУРЯАД ХЭЛЭН ДЭЭРЭ
ОРШУУЛАГДАЖА ГАРНА

Суббото,
сентябрийн 8,
1990 он
№ 36 (7153)

Сэн 10 мүнгэн

М. ЗЛАТКОВСКИЙН плакат.

Молодежь Бурятии

ГАЗЕТЭДЭ ЗАХИЛ
ХЭХЭЭЭ ШАНДАГТЫ!

Захил хэлгын жэлэй сэн
7 түхэриг 80 мүнгэн

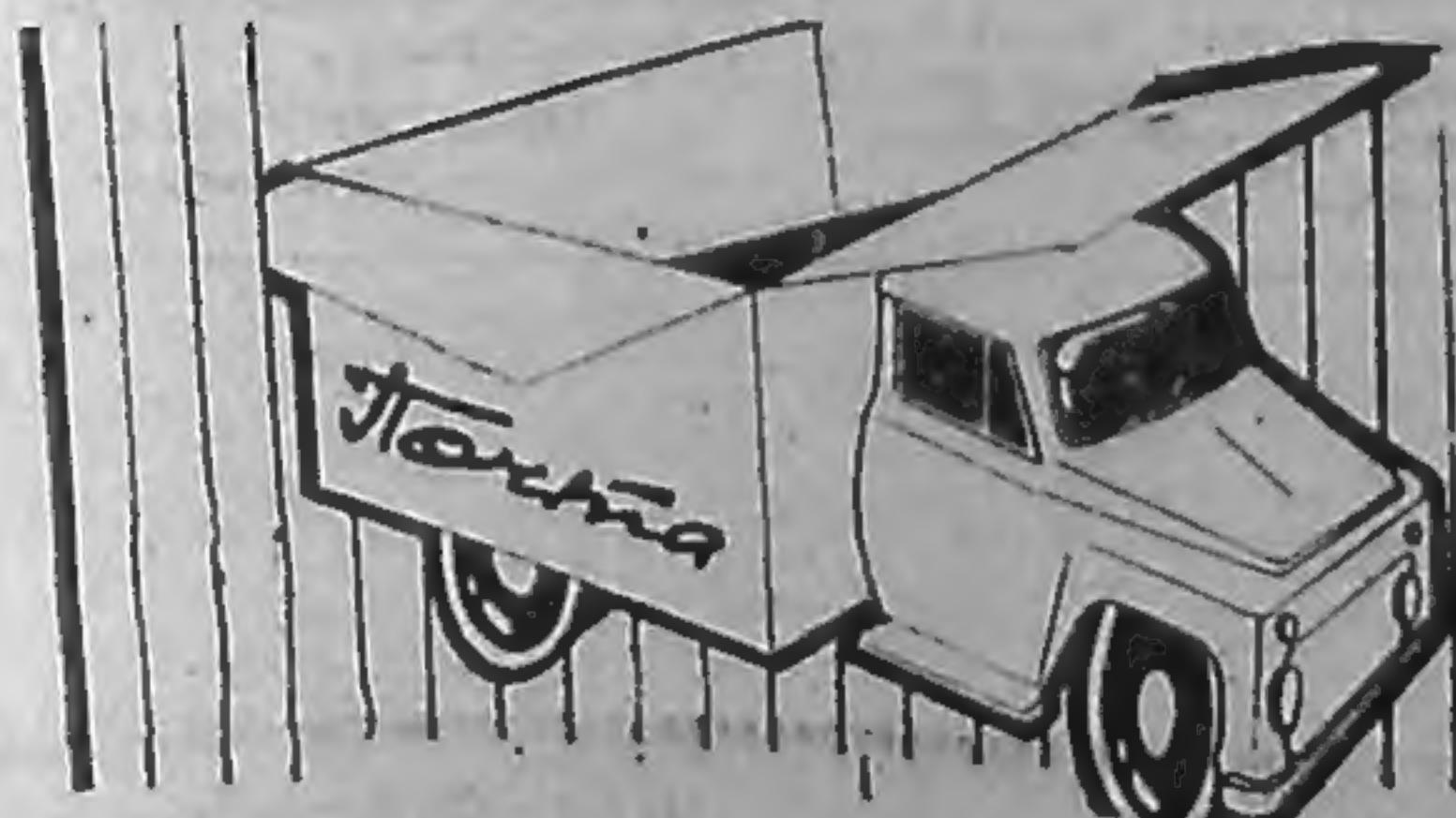
ИНДЕКС 50902

Олондо мэдээсэлгэ хэды сэнтэйб! Тогтошонон үе сагуудыг тэмдэг үлүүгээр мэдээсэл үгэхье нэдэһэн хүн нэлээд хүшэр байдалда ородог һам. Хубилган шэнсэдхэлгэ олондо мэдээсэлгые үргэн харгыда гаргаа. Гэбэшье 1991 оной дүтэлхэ бүрн олондо мэдээсэлгын үнэ сэн дахяад хүшэр байдалда орохонь ха. Юуб гэхэдэ, энэ удаа уншагшадта нилээд үнэтэй сэнтэй болохонь. Газетэнүүд болон журналнуудай үнэ сэнгүүд өхээр дээшлэхэнь гэжэ бүлгандэ мэдээжэ болонхой.

Манай газетын захилгын үнэ сэн баһал ургаба. «Буряадай залуушуул» газетэ 1991 ондо 7 түхэриг 80 мүнгэтэ болохонь. Үгытэй ядуугаар ажаһуудаг хүнүүдтэ имэ сэнтэй газетэ захихань нилээд күшэр болохо. Тимбэ яабашье хэрэгтэ хэрэггүй, шаар муутай эд бараа абажа, хэды өхэ мүнгээ гаргашалдагбиди гэжэ найнаар лэ бодоод үзэхэ хэрэгтэй. Үнэхөөрөөшье мүнгээг һалхинда хиндхүүлээд, юушье худалдажа абаагүй шэнгн байхаш.

Хэрбээ ши газетэ захиа һаа, жэлэй түршадэ долоон хоног бүхэндэ тэрэниие абажа, һонирхон уншажа, сэдхэлээ ханахаш. Тэрэ үнэн зүб юумые сэхэ руунь дэлгэрэнгыгээр хөөрэнэ үгэхэ гэжэ оролдохо. Бидэ, газетэ бэлдэжэ гаргадаг хүнүүд, тэрэниие шинжи һанамжаа хубалдаха нүхэр, бодомо үзэхэ, элдэб үгэ булалдаанай, һанамжануудээ хубалдагын газетэ болгохо гэжэ эрмэлзэхэбди. Манай уншагшад али болохоор манда тухалжа, элдэб һонирхолтой бэшэгүүдые эльгээжэ, хамтынгаа хүсөөр өөрынгоо газетэ удха түгэлдэр, бүхы юумые үнэн зүбөөр харуулдаг байхадди. Тиммэлээ уншагша, шамда өхээр найданабди. Шинин тухаламжа манда шухала хэрэгтэй.

Манай газетэдэ захил хэлгэ, Өөрөө захил хээд һанаагаа амарангүйгөөр захил хэхонь бүсэдтэ дурадха!

НУРАЛСАЛАЙ ШЭНЭ ЖЭЛ ЭХИЛБЭ

ГОРОДОЙ НУРГУУЛИНУУД
НУРАЛСАЛАЙ ЭХИНДЭ ЯМА-
РААР БЭЛДЭЭБЭ ЭНЭ АСУУ-
ДАЛДА ХАРИУСАХЫН ГУР-
БАН НУРГУУЛИНУУДАЙ ТҮ-
ЛӨӨЛӨГШЭДЭ — СОВЕТСКЭ
2-ДОХИ, ОКТЯБРЬСКА 29-ДЭ-
ХИ, ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНО РАЙ-
ОНОЙ 65-ДАХИ — ХАРИУСА-
ХЫН ГУЙБАБДИ.

А. С. Брянский, 2-дохи нургуу-
лийн ажлын хувиин талаар ди-
ректорэй орлогшо:

— Үнгэрэгшэ жэлдэ манай нур-
гуулида капитална заабаарилга
хэгдээ нэн. Тиммэһээ байгша ондо
байшангыг нэгэ багал шэнэлээбди.
Манай шефүү — судна бүтээлгын
тавод энэ хэрэгтэ манда нилээд
эхээр туһалаа. Городской комис-
си нургуулийн байдалай түлөө эр-
хын сэгнэлтэ табла. Түхээрэлгэнүү-
дые нэлбэн шэнэлжэ, бүхы клас-
суудта радио тодогдоо, мүнөө
нургуулийн радиодимжүүлгануу-
дые бэлдэжэ үнгэрэгшэ аргатай
болободди. Хожомоо багхан тел-
естудий байгуулаар караалнабди.
Үнгэрэгшэ жэлэй март һараһаа 20
хүнэй ябадаг компьютернэ класс
нээгээ нэмди. Мүнөө хүүгэд ин-
форматикын һонирхолтой оршом-
до забаадалсаха аргатай болобо.

Эндэ шиндхэгдээгүй асуудал-
нууд баһал бин байха. Спорткена
зая хэшээлүүднэ үнгэрэгшэд таа-
руу бэшэ. Тиммэһээ бидэ бүхэл
комплекс барихаар хараалнабди.
Тэндэ спортзал, химическэ, физи-
ческэ лабораториуд, мастерс-
койнууд байха зэргэтэй. Нургуу-
лийн газар дээрэ байһан гэрнүү-
дые һандаргагүйдэ, энэ түсэбнай
бэлүүлэгдэхгүй. Тиммэһээ энэ

асуудал түргэнөөр шиндхэгдэхэй
гэжэ хүсэхэ байнабди.

О. А. Бильдушкин, 29-дохи нур-
гуулийн директор:

— Хэрбээ байшан тухай хэлэхэ
болоо һаа, манай нургуули асар
1937 ондо баригданхай. Мүнөө тэ-
рэ аварийна байдалда оронхой,
Бидэ шадаха зэргээрээ зааба-
рилга хэжэ, нургуулийн оройе
нэлбэн хушажа, нэгэдэх дэбхар-
та дулаасуулдаг түхээрэлгэнүүднэ
нэлгээбди. Столово болон спорт-
зал таагүй байрануудта түхээрэг-
дэнхэй. Бидэ залгежа бариха гэр-
эй проект табинхайбди. Зүгөөр
шэнэ хүүргэ бариха эхилһинһээ
уламжалон, тэрэниие мүнөө дээр-
рээ, бэлүүлхын аргагүй.

Нуралсалай жэлдэ яһала гэмгүй-
гөөр бэлдээбди. 55 мянган түхэр-
гитэй компьютернэ класс худалда-
жа абтаа. Программын өһөөр аха
классуудта информатикын болон
тоолон тодорхойлдог техникын
үндэһэ һууринууднэ шуудалжа
эхилжэ байгааһы һаань, бидэ ба-
га наһанһаань үхиүүднэ компь-
ютертэй танилсуулжа эхилжэ һа-
настайбди. Байгша ондо нэгэдэх
классһаа эхилжэ, хэрин хэлэнүүд-
тэ нургахаар хараалнабди. Мүн
дуратай хүүгэдтэй бурлад хэлэ шу-
далжа талаар бүлэгүүд байгуула-
даха.

Һунаагдаһан үдэрэй бүлэгүүднэ
эмхидхэлгэдэ түбэг бэрхшээл
ушарна. Манай нургуули байшан-
һаа гарангүйгөөр кружогуудта

ябаха, хэшээлнүүдтэ бэлдэхээр
тусгаар түхээрэгдэнхэй. Тиммэһын
тула сүлөөлэгдэнхэй кэдэй хүмүү-
жүүлэгшэдтэй тушаал бин. Тэдэ
үхиүүдтэ 6—7 часай туршада но-
мынэ үзүүлжэ үялгатай. Зүгөөр
һунаагдаһан үдэртэ ябаха хүсэл-
гүй. Тиммэһээ 30 хүүгэдтэй орондо
оройдоол 20—25 хүүгэд бэшүүлнэ.
Бидэ энэ гуримы хубилгажа, хү-
мүүжүүлгын худалмэрийн кэдэн
түбүүднэ байгуулжа хүсэлтэй бай-
һанхай, энэ талаар манда зүбшэл
үгөөгүй.

С. П. Вассерман, 65-дахн нургуу-
лийн директор:

— Нургуулийнган һайн байһан
дээрһээ байгша ондо капитал-
на заабаарилга хэгдүйбди.

Шефүүдэй, локомотивна депо
болон дохео үгэдэг ба хэлжэ хол-
бооной дистанцийн коллективүү-
дтэй туһаламжаар мүнөөнтэй эрил-
тэнүүдтэ харюусама ажаар оро-
ноо шэнжэлгын музей нээгээбди.
1965 онһоо эхилжэ, элдэб үеин
һурагшад музейдэ экспонатууднэ
сүлдүүлэа юм. Мүнөө одоол тэ-
рэмнай нээгдэбэ. Бидэ төср ком-
пьютернэ класс нээгээбди. Нэгэн-
дэнь багашуул, нүгөөдэдэнь аха
классай һурагшад ябаха. Энэ нур-
алсалай программын һонирхол-
той болгохо гэжэ найдабди. Би-

дэ ВСЖД-гэй Улаан-Үдмн уместок
дээрхэ опорно нургуули боло-
дог байһан тула нээмэй хэшээл-
үүднэ, семинарууднэ, үгэ бу-
лалдаанууднэ, конференцинуу-
днэ ходо ходо үнгэрэгдэнхэй. Бу-
сад нургуулинуудай багшанар эдэ
бүгэдэндэ ябалсадаг. Опорно кон-
спектиүүднэ хэрэглэн, Шаталовай
онол аргаар үнгэрэгдэдэг физи-
кын хэшээлнүүд олоной анхарал
татадаг. Сэхимн хэлэхэдэ, бидэ
нуралсалай бүхы шэнэ, түрүү
онол арганууднэ өөрынхөө ажал
худалмэрид хэрэглэхэ гэжэ орол-
додогбди. Мүн мандаһы шинд-
хэгдээгүй асуудалнууд бин. Нур-
гуулидманай хэмһээ үлүү олон нур-
агшад ябадаг. Үнгэрэгшэ жэлдэ
840 һурагшад орондо 1478 нур-
агшад һуража гэрээ. Харин бай-
гша ондо энэһээ бүр олон бо-
лоно. Неделин табон, үдэр соо
һураха хэрэгһээ арсаха баатар бо-
лохмной ха. Юундэб гэхэдэ,
экин классууд гурбан халаанда
һураха. Шэнэ нургуули бариха
байһан аад, ашгатаалтада тушааха
хэрэг үнлэгэйржа, маадаһы ниг-
мэ байдалда оруулна. Үйлэдбэр-
рийн нуралсалай талаар хүшэр
хүндэ байдалтай ушарнабди. Хэ-
дэн жэлэй урда тээ бидэ шефгээ
абаһан эмхидхэгдэһэй сэгэ холбоо

барисаа тогтоохо тухай үүсхэл
гэргээ бэлэйбди. Манай хүүгэд ниг-
лээд олон худалмэришадые сү-
лөөлжэ зуураа, 41 нэрэтэй жэжэ-
божо продукция үйлэдбэрилдэг
нуралсалай шэнэ жэлэй эхилжэ-
һы һаань, шиндхэгдээгүй асуу-
далнууд хуушанайхарааа үлэнэ.
Тиммэһээ байтагй нургуулийн
коллективэй нуралсалай програм-
мада шэнэ онол арганууднэ нэг-
тэрүүлжэ хүсэл эрмэлзлэтэй бай-
хадань юундэһыб зүбшөөхгүй
юм. Энэманай ямар нэгэ наһан
худалдажа абахагүйт гэжэ хүүгэ-
дэй саадта зааһарһантай адил бо-
лоно. Багшанарай советэй нур-
гуули доторин асуудалнуудна зо-
вохон өһөөр, өһөдлөгөө хаб-
шаданай хүсөөр шиндхэгдэн ту-
лада нургуулийн захиргаанда ба-
га сэгимн һаань бээ даһит бай-
дал өггөнөө болохгүй гэжэ гүй
Харин тааруулан түхээрэгдэн
нодвалнууд, залгажа барихан
гэрнүүд хэндэ хэрэгтэйбди. Иймэ
байдал удаан үргэлжэлжэ мэгд-
гүй. Нургуулинуудта гол анхара-
лаа хандуулжа, нигмэрхүү байдал-
да эсэс табигдахаар болоо. Манай
нургуулинууд кэди болотор хоер-
гурбан халаанда һуража байхабди
Сергей МАРОНИЦИН,
ИГУ-гэй студент.

Ажалай хэшээлнүүд

ХҮҮГЭД эндэ дуратайгөөр хү-
дэлдэг гэжэ хэлэхэ, буруу
байхабди. Харин тэдэ эндэ дур-
агүйгөөр хүдэлдэг гэбэл, ба-
һаа буруу болохобди.

Хүүгэд эндэ худалхал өһө-
той хадаа хүдэлнэ. Тэдэ 200 га
газар даажэ абанхай. Хүүгэдэй
саадые, больницые, нургуули,
тохсоной түбэй столово хар-
таабхаар хангахэ хэрэгтэй бушуу.
Ургасын һайнаар ургаһан жэл-
нүүдтэ 40 тонно хүртээр хурла-
даг.

Харин эдэ хүүгэднай 13-һаа
17 хүртээр наһатай. Тэдэ трак-
тороар газар хахалдаг, гартан
тэпжа баряад, шороньёе обоол-
дог, хартаабхын талмай дээрэ-
хи буртаг үбһые гаргаараа түү-
дэг. Потанинай дунда нургуу-
лийн 9—10 классуудай һураг-
шад гол түлэб трактороар хү-
дэлжэ, үйлэдбэрийн бүхы ажал
хэдэг. Тэдэ үбэлдөө трактор
заабаарилдаг, намартаа жоолоо-
додог, хоёр, зундаа худалмэ-
рийн хорин үдэр соо газар ха-
халдаг, тарилга таридог, газар
элдүүрилдэг.

Хартаабхын талмай гээшэ
тэдэнэй гол харууһан доро
байдаг. Малай гэхэхэгүйн ту-
ла тэдэ хартаабхын талмайе хо-
реолдог, үрһэ хүрэнгээ өө-
һэдөө бэлдэдэг, нургуулийн
спортзалай шала доро хартааб-
хала өөһэдөө хэжэ хадагалдаг
(ондоо хэхэ, хадагалжа газар-
гүй хадаа хайшан гэхэб даа).

Үнгэрһан жэлнүүдтэ Бодон-
гуудай совхоз тэдэнэртэ туһал-
даг байгээ (150 га газар сов-
хозһоо өрөндээр абанхай).
Байгша ондо хүүгэд бүхы ажал
өөһэднэгөө хүсөөр хэбэ.

Мүнөө нургуулийн счедто 10
мянга тухай түхэриг бин. Ху-
дөөгэй нургуулида энэманай
яһала эхэ нөөсэ болоно бэшэ
гүй.

Нургуули Бэшүүрэй модо бэл-
дэхлгын пункттай харилсан
ажалладаг. Модо бэлдэхлэй
пункт өөһэдөө һаамал үнээд-
тэй, тингээд нургуули, хүү-
гэдэй саадые һуөөр ханга-
даг. Харин өөһэднэгөө ээл-
жээндэ һурагшад тэдэнэртэ тэ-
жээ бэлдэжэ үгэдэг. Тиммэһээ
тэдэнэй али олиндаа ашатай

туһатайгөөр харилсан ажалла-
на.

Экин классай һурагшад өө-
һэднэгөө харууһалжа ургуу-
һан редис, мангир, үгэрсэ өө-
рынхөө ээлжэндэ ажалай бо-
лон амаралтын лагерта элэ-
гээдэг. Багшанартаһы нилээд
эхээр туһалдаг. Нургуули ша-
дар ургаһан халууһаар тэдэ-
ниие гүйсэдөөр хангадаг. Энэ-
һээ гадна байгша ондо хүү-
гэд 180 килограмм мед нур-
гуулийн худалмэрилгэдтэ хү-
дэлдаа. Тэдэ 15 зүгһин бүлэ
харууһалдаг. Зүгһнүүднэ, хүү-
гэднэ ажаллаа бүхэригүүд юм.
Тэдэнэй хамтын олзо доход
үнгэрэгшэ жэлдэ 2400 түхэриг
болоо бэлэй.

Тэдэ ажаллатайгөөр ажал-
лаһанайнгаа түлөө аяншалтада
гарадаг. Жэл бүхэндэ Советскэ
Союзай городуудаар аяншал-
хада, хэдэ урматтай байдаг ба.
1989 ондо 29 хүүгэд болон 2
багша Урал, Воронеж ошоо,
нүгөө бүлэгһын Дунда Азияр
аяншалаа. Байгша ондо 25 хүн
Байгал ошоод ерээ.

Ехэшүүлэй хүсэл оролдол-
гын ашаар хүүгэд эршэмтэй
һайнаар худалхэһөө гадна һо-
нирхолтойгоор амарна. Ехэшүү-
лэй хүсэл оролдолгын ашаар
гэжэ дахин дэбтаха байнаб.
Юундэб гэхэдэ, амаралтаа хар-
таабхын талмай дээрэ үнгэрэг-
шэ хүсэлтэй багшанар эмхид-
хые олон байхагүй даа. Багша-
нар Т. И. Ковалева, Н. Г. Вах-
рушева, П. В. Маханцева, А. И.
Шангеев, Л. Е. Крацов, Г. Б.
Батомункуев гэгшэд жэлһээ
жэл бүхэндэ хүүгэдтэй хамта
худэлнэ.

Иматал һурагшадые ажалда
дуршуулжэ хүмүүжүүлһэнэй-
гээ түлөө Потанинай дунда
нургуулийн директор Иннокен-
тий Николаевич Ковалев
РСФСР-эй табията багшын нэр-
э зэргэ аблаа юм.

Нургуули өөрөө ажал эмхид-
хэ талаар республика дотор
оло дахин түрүү һуури эзэлһэн
байха. Тиммэһээ «Кубань» гэжэ
автобусоор шагнагдаа бэлэй.

Эндэ дутагдалнууд баһал
ушардаг. Нэгэдэһин тэхэдэ,
нургуулийн дэргэдэ «Тулан»
ПШО-гой өсөдөһой цехэй фи-

днал нээгдэнхэй. Эндэ эхээр-
нууд ажалладаг. Тэдэнэртэй
хамта басагад практика тэндэ
гарадаг. Һурагшад фабрикын
захилар панамка, малгайнуу-
дые өсдөг. Тиммэһээ һурагша
басагаднай жэлэй туршада эдэл
малгайнууднэ оёхо баатар бо-
лоно. Сэг үргэлжэ нэгэ мал-
гай оёжо байхада, тэдэнэртэ
һониггүй, залхуутайһые боло-
шодог. Басагад өөһэдтөө хуб-
саһа хунар эсхэжэ, оёхо хүсэл-
тэй байнгүй яхаб даа. «Өөһэ-
дөө эсхэжэ хубсаһаа оёг, тэдэ-
нээ худалдаг лэ, — гэжэ нур-
гуулийн хүтэлбэрлэгшэд шинд-
хэгдэбди. — Байгша ондо нургуу-
лийн кооператив байгуулжа
эхилхэмнай».

Хоёрдохин гэхэдэ, мебель
үйлэдбэрлэхэ талаар багхан
цех нээхэ хэрэг директорэй һа-
наа зобооно. Юундэб гэхэдэ,
Минпрос тусгаар станогүүднэ

олохо аргагүй юм ха. Хэр ма-
гад станогүүдэй олдөө һаань,
Потанинай һурагшад табурет-
нуудые, номой тогуудые дер-
халжа байгаа бушуу.

Тэдэ химлесхоздо худалжа,
ажалай дадалтай болодог. Аха
классай һурагшадта модо отол-
хо талмай картын өһөөр та-
һалжа үгэдэг. Эндэ солбон хур-
дан хуатай, һуөөр худалхэ ша-
дабари хэрэгтэй байдаг. Үнгэр-
эгшэ жэлдэ арба нэгэдэх
классай һурагша Олег Бурд-
ковский 500-гаад түхэриг хү-
дэлжэ олоо. Химлесхозой хү-
тэлбэрлэгшэд нимэ ажалда
худалхөөр һурагшадые элэ-
гэхэ гүйлтатайгаар директортэ
хандааг болохтой.

Тимэ яаһые нургуулийн
хүдөө ажлын ажал хэрэгүүд
яһала амжалтатай һайнаар эм-
хидхэгдэнхэй гэжэ таанад ойл-
гобо өһөтойт.

Ж. ХАЛБАЗЫКОВАЙ фото.

— Нуралсалай сэдхэлтэ хо-
мон худалхын тула бидэ тэдэ-
нэй ажалые ошхожоруулжага-
жэ шиндхэгдэбди, — гэжэ нур-
гуулийн директор хэлбэ. —
Хэрбээ аха классай һурагшад
гартань тэпжа барюулаад хү-
дэлгэбэл, тэрэ дургүйгөөр
ажал хэхэ. Харин тэрэниие
тракторта һуулгабал, бүхэлжин
үдэр соо эсэхэ сүсэхые мэдэн-
гүйгөөр хүдэлжэ гарахал. Веса
Чернышев һайндэрнүүдтэ хү-
дэлхые мартдаггүйб. Тэрэ
тооһо шоройдо дарагдашоод
яаваһы һаа, үдэшэлэн орой
болотор худалдэг нэн. Ажал
хэхэ гээшэ жаргал гэжэ хэлсэ-
дэгбди. Һурагшадтэй дуратай-
гөөр ажаллахын тула манай
ажалда гэжэһэн мөөртэ хоер,
гурбан колесно трактор, ком-
байн, ашаанай машина, хоер
сепикэ, хуягтөөторнууд бин.
Байгша ондо хартаабха тари-
даг, малтадаг түхээрэлгэнүү-
дые абаабди. Тиммэһээ мүнөө
хүүгэдэй ажал гүйсэдөөр он-
хожоруулгаданхай байха. 200
га талмай хадаа Бодонгуудай
совхозой ерээдүйн кадрнуудай
полюгон болоно. Совхоздо хү-
дэлдэг залуу мэргэжилтэдтэй
табаад процентнэ шахуу манай
нургуули дүүргэлэн байха. Зү-
гөөр бидэ таряалан дээрэ хү-
дэлэ гэжэ хэннеше бээдхэ-
даг, бааладаггүйбди. Байгша
ондо аха классай хоер нурга-
шад «Машиноведения» гэгһэн
предмет үзэхээ арсаһан бай-
на. Юуб гэхэдэ, аха классай
һурагшадта мүнөө һайн дурла-
раа шэлэлгын жама өһө нэгтэ-
рүүлэгдэнхэй. Тиммэһээ нурга-
ша бүхэн нэгэ ондоо ва-
риант шэлэхэ аргатай.

Хоер хүнэй газар хахалаа
гүйһы һаань, энэманай тэдэнэй
эрхэ болоно бушуу...

Елена СЛУГИНОВА,
манай хоёр.

Коммунистууд

Тухай

шинэ

ханамжа

Орон дотер 19 миллион хүнүүд «авангард» ба «манай үе сагай ухаан, нийслэл ба нэрэ хүнд» болодог гэжээ тоотой юм. Эдээн-нээ гадна үшөө 280 миллион гэсг-дэнги, ухаагүй, нийслэлгүй хүнүүд бий. Автор эдэ олонхидойн тоодо бээс тоолоно, Тээд түрүүшын-хи шэлэгдэмэл хүнүүдтэйн оло дахин харилсажа ябахан хүн ааб дээ. Табин жэлэй хугасаа соо харилсажаа, тус «авангард», тухай оёрын ханамжатай болонхойб. Эдэ 19 миллион хүнүүд хэд бэл Тээд юундэ Коммунист партида ороһон байгааби Мүнөө тээд пар-тидаа ямарваар хандадаг бэл? Өөһ-дүгөө XXVIII съездын, хүүлээр, мүнөөнэй ороо хүшэр сагта тээд ямар нуури эзэлнэби?

Коммунист партида орогшод хо-ер хуби боложо хубаардаг. Тү-рүүшынхидын коммунист үзэл сур-талда, тэрэний тойрожо байһан бүхы политическэ зүйлнүүдтэ эл-гэдэг. Хоёрдохи хубинь эдэ бү-хэндэ элгэдэггүй. Нүүлшынхидын хэрэгтэй болоходоо, үгышье хаа, гансал карьеристска хүсэл дээр-нээ коммунистууд болодог бай-ха юм. Нүүлшын үе болотор эрхэ хамгаалгын органуудай (юстици, МВД, КГБ) хүдэлмэрлэгшэд, сэр-гэйхид, нийтын эрдэм ухаа шу-далдаг философууд, ажакын ехэ хүтэлбэрлэгшэд ба эрдэмтэд ад-министраторнууд гэхэ мэтнүүдтэ коммунист болоогүйднэ аргагүй байһан юм. Иймэрхүү мэргэжл шэлэхэдээ, хүнүүд КПСС-эй гэшүүн болохо уялгатайб гэжэ бээс тоо-лодог. Үгышье хаа, дуратай мэ-ргэжэлээрээ хүдэлхын тула үшөө нэмэлтэ даалгабари бээ дээрээ абана. Иймэ хүнүүд дээгүүр ту-шаал эзэлхэ гэжэ оролдодогшье-гүй. Тиммэһээ политикада хабаа-дадаггүй байһан дээрнээ парти-на хэрэгүүдээр һонирхдоггүй. Он жэлнүүдэй ошохо тума тээд ямаршье хүсэл эрмэлзлэггүй бо-лоод, нүүлэй нүүлдэ ямаршье юу-

мэ эгнэхээс болишодог юм. Энэ үшэр илангата олондо мэдээсэл тараалгын арга нүхэсэлэй хүдэл-мэрлэгшэдтэ хабаатей. Тээднэр өөһэднхөө элгэдэггүй юмэ ту-хай бээхэ баатай болоно ха юм. Мүнөө үедэ эдэ хүнүүд гүрэнэй партонратин бий байһан систе-мын аша туһаар партида үлэнхэй. Тэрэнэй хандаржа, обществен ба гүрэнэй структурануудай политич-ескэ шэлжэ шанараа гэсгээ хаань, тээд партиһаа гаража ошохо. Хэ-рэгтэй сагаа, мүнгээс тээд юундэ хэрэггүй хэрэгтэ зориулха бо-лооб?

Тээд анханһаа «элгэдэггүй» хү-нүүд гансал дээгүүр тушаал эзэл-хэ дуратай байһандаа КПСС-эй зэргэдэ ороһон байдаг. Энэнь нү-гөөдэ бүлэг. Эдэнэр ямаршье арг-аар хаань засаг тээшэ буяалда-даг. Эдэнэй олонхын партиһаа, совет комсомолой ба профсоюзай эмхнүүдтэ хүдэлжэ ябадаг. Эдэ хадаа юундэшье элгэдэггүй, доо-гүүр моральна шэлжэ шанартай хүнүүд һэн тула өөһэднхөө бо-дото һанал бодолнуудые «үнэн зүб коммунист эрээдүйн түлөө эдэлхитэй тэмсэлшэдэй» баг доро нюугаад ябадаг. Тинь мүнөө эдэ хүнүүд бий байһан системые ехэ абьяастайгаар хамгаална. Юундэб гэхэдэ, тус системэ тэдэний тэд-хэжэ байна ха юм. Тэрэнгүйгөөр тэдэнэр хэншье, юуншье бээс бо-лошохол. Ушар иймэһээ тээд КПСС-эй эгээл аюултай гэшүү-дын болоно. Тэдэнэр нэгэ, пар-тийна системые урагша хойшгүй хамгаалдаг юм. Партида оролго тэдэнэртэ засагта хүртэлсэхэ ори ганса арга боломжо олгуулна бшуу.

Эдэ хоер бүлэг хүнүүдтэ үшөө нэгэ бүлэг нэмээбди. Эдэний дундуур наһандаа ябатараа, Ком-мунист партида ороһон хүнүүд бо-лоно. Тээд албай дээрээ ямар нэгэ тушаал эзэлхэ гэжэ нэдэлгэ гаргаһан хүнүүд. Дээгүүр мэргэ-

жэлтэй хүнүүдтэ гэнтэ дээгүүр ту-шаал эзэлхэ арга боломжын бий болоходонь тээд партида орохооо һанана. Жэшээлхэдэ, эрдэмтын ямар нэгэ шатада гү, али нэрэ зэргэдэ хүртэхээс байһан эрдэм-тэд гэхэ мэтэ. Тээд ямар шалта-гаанаар партида орохооо бэйһа-наа тон һайн мэдэнэ. Тээд арга боломжын бий болоо хаань, тээд даруу номгоноор партиһаа гара-жа ошохо.

Партийн түрүү үүрэг дүүргэдэг байһандань тон ехээр найдажа, тэрэнэй зэргэдэ ороһон хүнүүд баһа олон. Тэдэнэй үзэл суртал нэгэ бага хизаардагданги байдаг. Тиммэһээ тээд бээс даанги, шүүм-жэлхы ёһоор бодомжолжо шада-даггүй. Тэдэнэр бага наһанһаа хойшо пропагандын хүсэтэ нүлөөн доро хүмүүжэлхэн хадаа саашава-шье оршон тойронхи ажабайда-лые бодото дээрнэ ойлгонгүй гү, али адаглангүй үнгэршоо. Тим-мэһээ тээд үнгэрһэн үе сагай нур-гаал болохо зүйлнүүдые ойлго-догшьегүй. Иймэрхүү алдуунууд эдир ба залуу наһанда дайралда-даг. Тээд баһа олон хүнүүд бүхы наһан соогоо имэз ханамжа бо-долнуудтай ябадаг дээрнээ, мүн-өөшье болотороо тэрэл заандаа ябадаг. Эдэ нэн түрүүн ехэ нур-гуули дүүргэггүй. Тиммэһээ ямар нэгэ дээгүүр тушаал эзэлжэ бай-гаагүй, бүхы наһан соогоо хара ажал хэһэн хүдэлмэрлэгшэд гү, али таряашад юм. Үгышье хаа, тээд алба хаагшад, тэрэ тоодо сэрэгтэй алба хаагшад байдаг юм. Тээд партида үнэн сэхэ байдаг, үнэн зүрхэһөө элгэдэг, бий байһан системээ эдэлхитэйгээр хамгаал-даг байха юм. Иймэ хүнүүд Ста-линда шүтэдэг байхаһаа гадна ехэ патриотууд. Үнэн сэхэ коммуни-стууд һэн тула тээд партидаа ба-һал өшө туһатай. Партинын гэшүү-дэй тоо олошоруулжа, тээд «хү-дэлмэрлэгшэд ба таряашадай тү-

лөөлөгшээ» гэхэн нэрэ зэргэдэ үнэн сэхэ ябана.

Эдэ хүнүүд заримдаа партийна һуралсалай системээр зарим тэ-днэ нургуули һудартай боложо, партийно-гүрэнэй аппарата, үй-лэдбэри дээрэ, үнгэрхэдөө эрдэм наукадашье хөрюусалтата тушаал-нуудые эзэлжэ байдаг. Эдэнэр яһала сэхэ сэлбэрээр бээс абажа ябахые оролдодог. Гэбэшье үзэл сурталайнгаа үнэнэ заримдаа нэ-жэг түрэмөөр, космополитуудые, «диссидентнуудые» намналгын кампанинуудта хабаадахаа һаата-даггүй. Харин мүнөө тээд КПСС-ые эдэлхитэйгээр хамгаалдаг юм. Тэдэнэй коммунист үзэл бодол-нуудтаа эсэс болотороо үнэн сэхэ байха ушарта нэжэг түрэлтэ-гүй. Тиммэһээ тэдэнийн хүндэл-мөөршье байха юм.

Эсэстээ бидэ коммунистуудай эгээл ороо хубидань хүрээбди. Эдэний байгуулагдаһан общест-во үнэн зүб, тэрэнэй найдал хү-сэлнүүд һайн һайхан гэжэ гүйсэд элгэнэ КПСС-эй зэргэдэ ороһон хүнүүд ха юм. Тээд тээд ябан ажа-байдалай үнэн зүбье ойлгожо, энэ найдалаа гэжээрхинан бай-даг. Партинын олонхи гэшүүдые мүнөө эдэнэй тоодо оруулмаар гэжэ ханамжана. Илангата дээгүүр тушаал эзэлэггүй, харин эгээлэй юрын эрхэтэн үлэнхэн хүнүүд эн-дэ хабаатей. Эхэ орондоо, арад зондоо, илангата Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда үнэн сэхээс харуулхын, элгэжэ байһан най-далаа баталхын тула тээд партида ороһон байгаа. Харин мүнөө бо-лоһон хойно тээд үнэн зүбьенэ ойлгоходоо, хайшаашье ошохооо мэдэнэгүй. Тэдэнэй хуби заяан тон ороо. Тэдэнэй урда гурбан лэ им-мэ зам бий: үнгэрһэн ажабайда-лаа үндэһээрнэ зуража хаяад, КПСС-һээ гаража ошохо; үгышье хаа, партидаа үлөөд, юушье хү-

билгэнгүйгөөр, дээрнээ ажабай-нуудын хүлээхэ, тинхэдээ хуушан үе сэг бүсэе болохо гэжэ най-дажа байха; үгышье хаа, партине тэд оондоо шэлжэ эмхэ болотхын түлөө үндэнэн дубилалтануудын туйлаа. Нүүлшынхын демократи-ческа платформын шэлжэ мүн. Тээд ямар зам шэлээтэ хүн бү-хэн өөрөө шийдэхэ болоно.

Тээд баһа партийна аппарата, олонхитээ мэдээсэл тараадаг хэ-рэгсэлнүүдтэ, нинтэ политическэ эрдэмүүдтэ хөрюусалтата тушаал-нуудые эзэлжэ байһан хүнүүд-шье мүнөө урданайнгаа найдла-һаа һалаад, алдуугаа мэдэрээ. Эдэнэртэ баһа ехэ хохидол тохо-олдоо. Иймэ хүнүүд баһа ехэ шийд-хэбэрин урдахааа зогсоно. Үнгэр-һэн ажабайдалаа үндэһөөрнэ зу-ража хаяад, системээ шэлэхэни хубилгалгын түлөө эдэлхитэйгээр тэмсэхын тула шийдэхын алхам хэхэ. Тингэхын тула эзэлжэ байһан тушаалтата хохасаха, олон юу-мээс гэхэхэ. Үгышье хаа, эзэлжэ байһан дээгүүр тушаалнууддаа, за-сагаа хамгаалха.

Тээд эсэстэ ямар дүн туйлагда-ха гэжээби? Нэгэтэшье элгэдэггүй аад, партинын гэшүүн боложо, за-хирхы-бюрократическэ системэдэ дээгүүр тушаал эзэлжэрхоод, тэ-рэнгүйгөөр ажаһуужа шадахаа болиһон коммунистуудай хубинь эгээн аюултай гэжэ ханамжана. Бий байһан системын үндэнэ һуу-ридань оролсодог гү, али хүтэл-бэрлхы бүридэлдэн оролсодог шьегүй хаа, системын үнэн зүб байһандань анхандаашье элгэдэг байһан, мүнөөшье элгэһэн зан-даа хүнүүд энэ бүлэгтэ оролсоно. Гэбэшье эдэнэр бултадаа хубилал-танууд бү болоһой гэжэ һанана, урданай саг бусажа ерэхэ гэжэ найдана. Тээд шэлэгдэнэ замнай урагшагүйдөө гэжэ ойлгоод, тэ-рэнһээ сухарижа, илангата энэ үедэ захирхы бюрократическэ сис-темэһээ гаража ошогшод найдан түрүүлнэ. Харин коммунист үзэл сурталаар оройдоо һонирхдог-гүй, хүтэлбэрлхы толгойлогшод-той нягта харилсаа холбоогүй байһан аад, КПСС-эй зэргэдэ бо-лолтоор шахуу ороһон олонхи гэ-шүүдэйн саавадаа лаха байһа-нинь ойлгогдоногүй. Эдэл хүнүү-дэй шийдэхэбэринэа орон доторхы үйлэ хэрэгүүдэй саашанхи хүгжэл-тэ ехэнхидээ дуадыдаха байха. Тээд тэдэнэй шэлэһэн шийдэхэ-ри ямар байхаби?

С. ТАРНОРУЦКИЙ,
социал-демократическэ
бүлгэмэй залан хүтэлбэрлгын
соведэй гэшүүн.

НАЙШААЛ
ХҮРТЭМӨӨРМАГТААЛДА
КООПЕРАТИВ

Энэ магазинда ороходоо, нэгэл хонин мэдэрэлд эзэлэгдэхэд Тэрэннэ эмхидхэгшэд баяр байсхан хуртээр ааб даа. Гансал энэрхы найхан сэдхэлэндэ нимэ магазин нээх гэжэн бодол түрөө өһотой. Энэ ородог худалдан абагшадый ямар нэгэ зэмтэй нюур шарайнуудыг харахада, зоошони хайрлаханшье, гайхланшье мэдэрэл түрээл даа.

Хүн зон угытай ядуу байханаа харуулжа, нишэ орохооо аагүйрхэдэг гэжэ ойлгонобди. Тээд тулюур байдалтай байхадаа, нишэ оронгүй яахашы.

Манай официална хэблэлдэ бидэ эгээн байн, эгээн золтой орондо ажаһуунабди гэжэ ходоодо бэшгэдэг байһан гэшэ. Ажалгүйдэхэ ушар үгы, наһатай зомнай гүйсэд дүүрэн хангаданг, харин олон хүүгэдтэй бүлэнэр бүхы хангалтануудта хүртэдэг, тинмэхэ гансал ажал хэзэ дурегүйшүүл муугаар ажаһуудаг гэжэ хэлсэдэг байгаабди. Тинмэхэ би үгытай ядуу байдалда байнаб гэжэ хэн-

шье дуугардаггүй һэн. Ингэжэ хэлһэн хүнэй шоо үзүүлхэн, шобто харуулхэн эли нааб даа. Харин мүнөө хамаг бүхы юумын эрхэлдэжэ хубилалд байһан сагташье хүнүүд баһал ямар нэгэ зэмтэй шэнгээр тус магазинай үүдэ татажа ороно. Магазин «Эгээл доогуур сэнтэй эд бараанай магазин» гэжэ нэртэй. Коммунистическая үйлөөр оршоһон энэ магазинда улаан үднхид анхарааа хандуулаа өһотой.

Минин ханахада, магазинай нэрэ эхэ таагүй. «Энэрхы сэдхэлэй магазин» гэжэ нэрлэе наань дээрэ байха һэн. Моодоһоо гараханшье наа, үшөө үмдхөөр, яһала һайн хубсаһа хунараа хүнүүд ишэ түлөөһүгээр асаржа тушаадаг. Тихэдэн нүгөөдүүлнэ тон үнэгүйгөөр хубсаһа хунар худалдажа абахаа ердэг.

Шэлэжэ абаха зүйлнүүд олоншье бэшэ. Тээд хэрэгтэй юмээ яһала олохоор. Нэгэл хубсаһа абадаг байна. Хоёрдохинь эрххээ зүрхэлдэггүй гэжэ һанагдана. Тин-

хэдэн наймаалагша О. Ф. Плюскина өөрөө дураджа, хэрэгтэй юмээ шэлэхэдэн хүнүүдтэ туһална. «Иишэ ерэгэ худалхыгөө урда тээ бидэнэй дунда нимэ үгытай хүнүүд ажаһуудаг гэжэ би мэдэгшэгүй һам», 30—50 түхэригтэй пенсин хаана хүрэхэб даа гэжэ Ольга Федоровна хэлэнэ.

Манай магазинда инвалидууд бага пенсин абадаг пенсионернүүд, олон хүүгэдтэй бүлэнүүд, үншэн хүүгэд хандадаг. Тээдэнэ багханшье наа, туһа болодог ааб даа.

Энэрхы сэдхэлэй ба элүүр энхын жасын Бурядай отделениин туһаламжаар «Виктор» гэжэн кооператив (түрүүлэгшэ В. В. Горбунов) энэ магазин эмхидхэд, тэрэннэ өөрингөө мүнхэн зөөр дээрэ тэдхэдэг. Кооперативай энэрхы туһаламжын акци энээгээр дүүрэдэггүй. Жолоошон бүхэн (кооператив үмсын транспортер пассажирнуудыг зөөдэг ажалтай ха юм) һарадаа таба дахин түлөөһүгээр городской пенсионернүүд ба инвалидуудай мэдүүлгэнүүдэ хангаха өһотой. Һара бүхэндэ жасын счедто 8—9 мянган түхэриг оруулагдажа байдаг.

Манай городто нимэ «Виктор» ажаһуудаг, ажалладаг юм.

Наталья ДАШНЕВА,
манай корр.

ДАЛАЙН ЭРЬЕ
ДЭЭРЭ СУГЛАРАА

Бүхы ороной нютаг нютагуудһаа хургуулиин комсомолой түлөөлэгшэд гурбадахи жэлэ Харэ далайн эрьедэ сугларба. 1988 ондо «Орленок» гэжэ Бүхэроссин пионерэй лагерта аха классуудай хурагдай комсомолой штабуудай гэшүүдэй Бүхэсоюзна сбор үнгэргэгдөө бэлэй. Хурагдай комсомолшуудай Бүхэсоюзна сбор үнгэргэхэ тухай шиндхэбэри тэрэн дээрэ баталан абаһан юм. Тэрэннэ ВЛКСМ-эй ЦК дэмжэе һэн. Сборой түрүүлшын шата 1989 ондо «Орленок» лагерта үнгэргэгдөө. 1990 ондо үнгэргэгдэхэ Бүхэсоюзна сборой модель болон удхыг зохиолгодо, Бүхэсоюзна сборой хурагдай бэлэдхэлэй комитетэй (УПК) гэшүүдэ хурагдаа онсо анхал хандуулаа, II шата гансал нэгэ дружинада бэшэ, харин «Орленок» лагерин бүхы 5 дружинауудта үнгэргэгдэхэ өһотой байба. ВЛКСМ-эй ЦК-тай лагернуудай бүхы путевокнуудыг Чернобылин аюулһаа хохидоһон хүүгэдтэ үгэхэ гэжэн шиндхэбэри ВЛКСМ-эй XXI съезд дээрэ абаһа һэн.

Сбор үнгэргэлгэ таһалдаха туйлдаа хүрэхэ. Гансал эмхидхэгшэдэй хүсэл оролдолгын ашаар тэрэ үнгэргэгдөө. Зүгөөр һара соо бэшэ, харин 14 үдэр соо үргэлжлэе. Халаан наадаһан аргануудыг хэрэглэн эмхидхэгдэе. Ленинградтай Герценэй нэрэмжтэ багшанарай институтай эрдэмтэдэй бүлэг Ю. Н. Виноградова болон Е. И. Казаковай хурагдай доро наада зохиоһон байгаа.

Хурагдай комсомолшуудай Бүхэсоюзна сборто 1862 делегат хабаадласа.

Бурядаһаа 6 хүн сборто ошоо юм. Тээд габэл, Алексей Гутаров (Башуурэй район), Борис Гусев (Улаан-Үдэ хото, 18-дахы хургуули), Ольга Жарникова (Улаан-Үдэ хото, 65-дахы хургуули), Алексей Любалинский (Улаан-Үдэ хото, 2-дохы хургуули), Алена Раднаева (Ивалга хуури), Олег Кубриков (Захаминай район) болоно.

Сбор түгсөө. Харин манай делегаци тэрэн тухай ямар һанамжуудтай нютагаа бусаба гэшэб? Тээд найдолымнай гүйсдөөр харюулжа шадаагүй гэжэ нэгэн дуугаар мэдүүлбэ. Хэрбээ сэхэ руунэ хэлэхэ болоно.

лоо наа, сбор манда нилээд өхөөр туһалха гэжэ хүлээгэе һэмди. Ямар шалтагаан дээрэһэ тэрэ һанаһанда хүрөөгүйб? Энэ хэдэн шалтагаанууд бид гэжэ һанаха байнабди. Нэгэдхөөр, сбор үнгэргэлгын газар урагшагүйгөөр шэлэгдэе. Делегатууд ажаллахаһье, далайн пляж дээрэ амархашье хүсэлтэй байгаа. Тээд лагерь амаралтын газар юундашьеб һануулаа. Сбор Москвада гү, али союзна республикануудай ямар нэгэ нислэл хотода үнгэргэжэ боломоор лэ байгаа ха. Хоёрдохоор, элдэб зорилгонуудтай, политикын талаар элдэб һанал бодолнуудтай хүнүүд сборто суглараа. Иимэ олон һанамжуудтай байһан дээрэһэ ямар нэгэ консенсуз эрхэнэ хүшэр байба. Энээнһэ гадна сбор эмхидхэлгэ манда һайшаадагүй. Бидэ ажаллахын орондо үлүү өхөөр наадабди гэжэ һанаха байнаб. Энээнһэ боложо, делегатууд бүхы юмандэ һонирхолоо буурашоо. Энээнэй эсэстэ сбор ямар нэгэ шиндхэбэри абажа шадаагүй.

Делегатууд бэе бэстээ хөөрэлдэжэ, дүй дүршлөө, һанамжуудһаа андалдһаниинь сборой хүдэлмэрийн һайн тала болоо гэжэ хэлэхэ байнаб. Харинсан хөөрэлдэлгэ, ороо хүшэр байдлаһаа гараха арга замуудыг бэдэрхэ шадабаринилээд туһалаа гэжэ һанаха байнаб. Хэрбээ сборто хабаадалсан хэн нэгэн энээндэ һураа, өөрингөө асуудалнуудта харюусажа, хүсэл бодолоо ажалбайдалда бэелүүлжэ шадаха болоо наань, сбор нимэ хүндэ туһатай байгаа гэжэ хэлэхэ байнаб.

Хэды хүшэр хүндэ ушарнуудтай, элдэб һанамжуудтай тохөөлдөөһье наань, сборой хүдэлмэрийн үедэ хурагдай алушуулай ассоциаци байгуулха тухай шиндхэбэри баталан абаа. Сборой шиндхэбэринүүдэ дүүргэхын тула делегатуудай палата байгуулагдаба.

Сборой үедэ делегатуудай зохиоһон хараа замууд ажабайдалда хэрэглэгдэхэ байха гэжэ найданабди. Тэрэ үзэл бодолнуудыг, түсбүүдэ бэелүүлэхэ манда туһалха.

Борис ГУСЕВ,
сборой делегат.

Холын замда
мордохонь

Андрей Дмитриевич Сахаровай нэрэмжтэ энэрхы сэдхэлэй орденой үүсхэлээр болон ВЛКСМ-эй ЦК-тай дэмжэлгын ашаар «Милосердие» гэжэн поездын юрэ бусын аялалтаа эхилхэнэ. Медикууд, сангаартан, экстрасенсууд, юристууд, арадай депутатууд, поездын бүридэлдэ ороно. Тэрэ Владивосток—Рига гэжэн замаар дабшаха.

Уридшалан мэдээсэһэнэй өһоор поезд октябрийн 8—9-дэ Улаан-Үдэдэ тогтохоор хараалагдана. Городто аялалтаа дабшадагшадтай уулзалгаһаа болохо, концертнууд харуулагдаха. Поездынүүдта һуужа ябаһан хүнүүдэй хүсөөр үншэн үхбүүдтэ, үлбар бэстэй хүнүүдтэ туһаламжа, дэмжэлгэ үзүүлэгдэхэ. Манда концертнуудыг харуулаа ороһон мүнхэн нимэ эмхидхэгшэ эльгээгдэхэ.

«Милосердие» гэжэн поездын хүдэлмэридэ хабаадалсаха хүсэлтэй хүнүүд байгаа наа, телефоноор хонходожа, комсомолой рескомдо хандахадан болохо.

НАЯХАН «Сувениры» гэжэн магазин соо корейн арадай нилээд олон делегацитай уулзааб. Эдмнэй үдэшлэн нютагаа бусахань, тинмэхэ национальна гарай бэлэгүүдэ — хутага, эбэр хундага, багуудыг худалдажа абаха өхөл дуратай гэжэ оршуулагдажа магазинай наймаалагшыг гуйна. Тихэдэн наймаалагша гараа дэлгэн, юушье хэжэ шадахагүйб гэжэ байгаа һэн. Юрэнхыдоо нимэ гарай бэлэгүүдэ ямар магазинуудта худалдадаг байһаныг тэдэнэй хажууда байһан нэгэ хүн һанаагаа зобонгоор дурадхан хэлбэ. Зүгөөр корейнууд бүхы газараар ябаһан байба. Гарай бэлэгүүдэ бэдэрэ гэшэ туһагүй ябадал гэжэ бишье ойлгобо. Бүхэли засодой национальна гарай бэлэгүүдэ элбэгээр хүртээмжтэйгээр гаргаха аргагүй байхадан халааламаар. Тээдшье һүүлэй үедэ нимэ хэрэгсэлнүүдтэ эрилтэнүүд хараа Сайса ургаа буюу.

А. БАДМАЕВ.
Улаан-Үдэ хото.

БААБГАЙНУУД
ДОБТОЛНО

Һүүлэй үедэ Хурбын голдо эбэртэ бодо малда баабгайнуудай добтолхо ушарнууд олошооро, Хурбын совхоздо баабгайнуудай малыг бажууһанһаа уламжалан, 26 мянган 100 түхэригтэй хохидолоо оробо. 20 бургуу, хашааруудыг худалдаа наань, эды шэнхэн мүнхэтэ болохо һэн.

Совхоздо тайгын бэлшээрнээ бэшэ малаа адуулха газар үгы юм (тойроод таряалан нэмжидэг). Гүүртэнуудэй мал адуулашаа бүүгү, харин тикхэдэ госпромхозой тушаалта аугуушад ношорхо юм. Госстрах арайхан гэжэ багхан мүнхэ үгэжэ, энэ хохидолыг харуулаа гэшэ. Баабгайнууд айкалтар өхөөр гэмтын аюул ушаруулна бэшэ ха юм даа.

З. ЖАМБАЛДОРЖИЕВ.

Гарай бэлэгүүдэ пропискаар худалдана

ҮНЭХӨӨРӨӨШЬЕ Улаан-Үдын гар урлалыг зүйлнүүдэ бүтээдэг продукция эрилтэнүүд нилээд ургаа. Энэһье ойлгосотой. Һүүлэй жэлнүүдтэ олон тоото туристууд, харин гүрэнүүдэй хүнүүд городтомай олоороо эрэдэг болонхой. Тикхэнэ тээд национальна туһал маягтайгаар бүтээгдэхэн элдэб гарай бэлэгүүдэ, буряад орон тухай дурсахаал абаашаа хүсэлтэй байнгүй яаха даа. Үнэтэй сэнтэй эд бараанай үгы байгааһье наань, ямар нэгэ үнэгүйхэн, зохиоһоор бүтээгдэхэн гарай бэлэгүүдэ тээд худалдан абаха дуретай байнгүй яаха даа. Гэхэ зуура, заримдаа нимэ юмзнуудыг наймаанда олохын аргагүй байдаг.

Манай уншгашын һүүлээр бидэһе баһал нимэ асуудалда эзэлэгдэдэгбди: завод эрилтэнүүдэй өһоор, гарай бэлэгүүдэ юундэ олоор гаргажа шадаһагүйб? Түрүүлээр харахада, байл хүнэй анхарааа өтөөр хандуулаар бэшэһе наа, нимэ үнэгүйхэн гарай бэлэгүүд нилээд гүнзгийг үдхэтэй байна. Юундэб гэхэдэ, манда эрхэн айлшад арад тухай, манай хөөр, ошо түзэл маягтай өөрын искусствотай вон тухай дурсахаал болон, тэрэннэ абаашаа хүсэлтэй байнгүй яаха. Гэхэ зуура, «Сувениры» гэжэн магазинда ороод, гараа дэлгэдэ байхадан бэшэ юмзны үгы. Юундэб гэхэдэ,

национальна угалзануудтайгаар гоёоһон, хубдал адли болгожо шабараар хэгдэхэн хоёр һинхэ абаха хүсэлтэй байгаа һаатнай, нютагай пропскай паспорт эрххэ. Харин завод энээн тушаа юун гэжэ хэлэхэб?

Гэхэ зуура, гар урлалыг зүйлнүүдэ бүтээдэг заводой директорэй орлогшо А. Р. Гавриловтай хөөрэлдэжэ, энэ асуудалда гүйсэд, һанаа сэдхэл заһама харюу абажа шадаагүйбди. Тэрэ ингэжэ хэлбэ: «Бидэ эхилнүүдэй талаар түсбүүдэ дүүргэдэгбди. Хэрбээ үнгэргэжэ жэлэй дүнгүүдтэй байгша оной дүнгүүдэ сасуулжа үзэхэ болоо наа, багханаршыг наань, түсбөө үлүүлэн дүүргэһэбди. Харин мүнөө бид байһан үлэдбэрин хүснүүдээр продукция гаргалга хараа бенсе дээшлүүлхэ тухай хэлэлхэнэһье үлүү. Заримдаа нормое хоёр дахин үлүүлэн дүүргэдэгбди. Манда кедрууд саг үргэлжэ дутагдана. Гар байрагүй, хүүгэдэй саадуудта һуури үгэдэггүй байһанһамай уламжалан, манда хүнүүд нэлгэл байдаг. Бидэ үйлсэдэ ябаһан ямаршыг хүннэ абаад ажалда оруулжа шадахагүйбди. Юундэб гэхэдэ, манай завод гар урлалыг зүйлнүүдэ бүтээдэг, гараар хэзэ ажал нилээд эхэ байдаг. Тээдшье энэ

гартга дүйтэй, бэрхэ хүнүүд хэрэгтэй. Шэнэ жэлһэ манда бүри ороо хүшэр болохонь. Заводһоо дотаци болуулхэн ха юм. Ажалдархын тула арга хургажа бэлдэхэ, гараар зүйлнүүдэ бүтээдэхэн орондо хэбтэ сохихо баатай болохонмай гэшэ ха. Энээннэ эрхын арга гэжэ хэлэхгүйб. Тээд бидэ захибиди.

Манай ороной баруунай нютагуудта гар урлалыг зүйлнүүдэ тон өхөөр һайшаадаг, тэндэһэ эрхэн хүнүүд хойто үүдээрнэ орожо, магазинууд соһооо бүхы юмзнуудыг худалдажа абаад, тэдэннэ өөһэдтөө олзотойгоор, үнэтэй сэнтэйгээр наймаалдаг гэжэ зүб гэшэ гүй.

Хэрбээ манай худалдаа наймаанай манда үнэ сэнтэй дээгүүр, ассортмент һанаһанда хүрэнгүйгэ хэзэ мэтээр шалтаг баридаг байгаа наань, бусад городуудта хараһанаа бултынь дуратайгаар худалдажа абадаг. Манай продукция хоморой шууха, нимэ зүйлнүүдэ ондоо тээ хаанашье бүтээдэггүй ха юм. Зүгөөр 30 процентһэ дээшэ юмзнуудыг республикаһаа гадуур абаашаһье манда зүбшөө дэггүй.

Ондоо тээһэ ерэгшэ манай гар урлалыг зүйлнүүдэ олоор худалдажа абаһа гэжэн хураг суу дэлдэжэ баримтатой байжа болоо ха. Манай жолоошод нимэ баримтатой ушардаг. Машинаууд тануудтай ушардаг. Машинаууд дээрэ тээгэдэ ябаһан зүйлнүүдэй смнай булахаһаа нааша худалдажа абадаг. Тээд худалдаа наймаантай энэ асуудал хаража үзэхэ хэрэгтэй. Харин завод өөрынгөө хэзэ ажалыг хэжэ, бүтээһэн юмзнуудыг эльгээдэг.

Хураг суу тухай хөөрэлдөөһөнэй гараа хадан нимэ асуудал гарна. Итальянууд танай ямар нэгэ зүйлнүүдээр һонирхоод, тарилсан ажаллахаар дурадһан байна гэжэ хэлсэнэ...

Италиин түлөөлэгшэд манда ерэгшэ. Тээд хамтын ажал абуулга тухай мүнөө дээрэ хэлэхэ манай эртэһэ байна. Тэдэнэртэ эбэр мүнхэнөө, элдэб үнэтэй сэнтэй шулуунуудһаа хэгдэхэн үнэтэй зүйлнүүд хэрэгтэй. Харин манда нимэ зүйлнүүд үгы бшуу. Бурядуудай эртэ урдын искусство болодог гараар угалзатуулан ниллэжэ бүтээһэн зүйлнүүд тээд нэртэ һайшаагдана. Тээд бидэ мүнхэ, алташа дорхашуулаа тарважархөөбди. Нэгэ үедэ үнэ сэнһэ боложо, тэдэнэй бүтээһэн зүйлнүүдтэ худалдаа наймаан өрсөһөн байгаа. Харин энэ хэрэгые

дахад хэрэгшын тула саг, дээрэһэ ноёдой туһаламжа хэрэгтэй бшуу.

Манай асуудалда дүүрэн харюугай үгтөөгүй байһанда халааламаар. Манда эрхэн айлшад манай нютаг тухай дурдан һанажа ябахын тула ямар нэгэ зохидох һанаанда таарһан гарай бэлэгүүдэ худалдажа абаад ябаһан гүүдэ хүсэхэ байнабди. Завод дээрэ хэрэг байдлыг хараад, тэндэ һаан сагта хубилтанууд болохогүй гэжэ найдахаар.

Түрүүлшынхнээ эхилээд, һүүлшынхн хүрээр заводой бүтээһэн бүхы зүйлнүүдтэ хадгалаатай байдаг нэгэл газар биди. Иимэ элбэг дэлбэг зүйлнүүдэ хараад, бидэ нилээд байгаа байна. Эдээннэ нюда һаргамаар байна. Эдээннэ хэды зохио байгаа гэжэ һанагдаа бэлэй. Тикгэбэл предпритийн түүхэ хохидохо болоно бшуу. Харин магазинуудта нимэ гоё һайхан зүйлнүүдтэй үгыһье наань, заводто дэлгэстэй байһан эдэ зүйлнүүдэ хаража, сэдхэлэе ханаха аргатайбди. Энэний заводой мунзэй болоно.

Наталья ДАШНЕВА,
манай корр.

Совет-болгар литературно-уран найханай ба нийтэ-
политическэ зураглал журнал — манай айлшан
ВЛКСМ-эй ЦК-гай болон БДМ-гэй хамтын хэблэл

Ханн Барисаан

1988 ондо Юрмалэдэ болоһон эстрадна дуунуудыг гүйсэдхэгшэдэй һүүлээр Саша Малининай нэрэ суурхажэ эхилээ. Эстрада тэрэниие олоо, оюун бэлитэй бай-
ныень хөрүүлээ. Энэ конкурсантай айнабар бэлитэй бэрхэ, хонгоо найханаар дуулаха шадаберитай байһыень дурдан һаналды. Тэрэ Булат Окуджавайн «Любовь и
рука» гэвэн шүлэгэй удааар найруулһан хүжэм дээрэ дуу дуулахадаа, сценэ дээрэ «Коррида» гэһэн рок-
композицийн образыг ялас гэмээр харуулаа. Һүүлээрнэ «Осторожно, двери закрываются» гэһэн дорюун согтой
рок-н-ролл гүйсэдхөө һэн. Түгээхэлдөө тэрэ «Напрасные слова» гэһэн зүрхэ сэдхэлэй хүбшээрэй дайраһай
романс дуулаба. Тинхэдэ жюри Малининда Гран-при олоо бэлэй. Харин имэ асуудал харагшадай һанал
зобообо: яһала бэрхэ мэргэжлэтэ дуушан гэжэ тооло-
хоор энэ хүн хаанаһаа гарааб, юундэ урдандаа тэрэ-
ниие мэдэхэгүй байгаабыднй!

Энэ хүбүүн тарлашанай бүлэдэ Свердловскдо түрөө гэхэдэ болохо. Юундэб гэхэдэ, эхэ эсэгэ хоерынь хү-
дөөдэ үдэһэн байна. Тэрэ юһэдэхн класс дүүргэһэ-
нэйнгэ һүүлээр Свердловскы областной филармонийн
дэргэдэх эстрадна искусствын студи оробо. Тинхэдэ
тэрэ хатуу шанга конкурс дабажа гараа бэлэй. Студи
дүүргэдэ, Уралай арадай хоорто дуулажа эхилбэ.

— Уралай арадай хоорой түрүүшын хормейстер
байһан гайхмашаг багша Неониле Александровна Мо-
льниковай класса орооб. Тэрэ хүдөө нутагуудаар өө-
рөө экспедицидэ ябажа, арадай дуунуудыг суглуулдаг
һэн. Арадай дуунуудай гүнзгий удахтай байһыень ойлго-
жо, дурлажа һурганһандан би тэрэндэ доро дохин ба-
яр хүргэдэгби. Уралай суута арадай хоорто ябажа,
дуу дуулаха талаар эрхим һургуули таталааб. Имангал
намда байһан эрхим һайн юмэн тэндэһэ үндэһэтэй.
«Арадай хоор» гэшэз юун бэ гэжэ тэндэл гүйсэдөөр
ойлгожо абха бэлэйб. Энэһнээ урда тээ олонхи залуу
хүнүүдтэл адли хоорой дуунай гое найханые ойлго-
доггүй байгаа бшууб. Хэндэһе хэрэггүй болоо гэжэ
һанадаг хүнүүд эхээр лэ эндүүрдэг даа. Покровскийн
хүтлбэри доро хүдэлдэг ансамблин яһала нэрэ хүн-
дэтэй байгааһыё һаань, манай үнгэрһэн зуун жэлһээ
асарһан музейн экспонатуудтай сасуулхада болохо. Ха-
рин Уралай хоортол адлирхуу хоор арадай ёһо зан-
шалыё алдаагүйһыё һаа, мүнөөнэйһээр дуунуудыг гүй-
сэдхэдэг. Энэһнээ гадна Уралай хоорто хүдэлжэ, ил-
лэдэ эхэ һургаал абхаб. Тэндэ дуун бүхэн, композици
бүхэн өөрын костюмуудтай, заншалуудай ёһоор ха-
тарнуудыг гүйсэдхэгдэдэг байһан юм.

Һүүлээрнэ армийн алба гараа. Саша армиде ошохо-
доо, Уралай сэрэгэй округой дуу, хатарай ансамбл-
да дууладаг байгаа. Эндэ дуу дуулаха талаар тад он-
доо һургуули таталаа. Тэрэ ондоо хүжэмөөр һонирхо-
дог болобо. Тинхэдэ нислэл хотын хүжэмшэдэй ажа-
байдал руу шурган орохо хүсэлтэйгөөр Москва ошобо.
Имангал Москвада хэдэн ВИА-нуудта хүдэлжэ зуураа,
Баруун рок-, поп-хүжэмүүдыё, джаз гэхэ мэтыё сэдэ-
тараа шагнаһан байгаа гэжэ Саша нэгэтэ намда «нюу-
саар» хэлээ бэлэй. Энэһнээ үлэмжэлэн, огсом, дорюун
хүжэм намда һайшаагдадаг болобо.

«ХУБИЛАН ШЭНЭДХЭЛГҮЙН ХАНА САГ
ОРШОН ЕРЭЭ...»

— гэжэ энэ дууе англи хэлн дээрэ Саша Малининай
дуулахада, американ эхнэрэй дуунай бүлэг ород
хэлн дээрэ дуулажа эхилээ. 1988 оной «Юрмала» гә-
һэн конкурсын урда тээхнэ Александр американ мэд-
дэжэ дуушан болон композитор Дэвид Померанцев
хүлгээр США-да хоердохёо ошоод ерһэн байгаа.
Тэдэ 1986 ондо танилсаа. Тинхэдэ Александр Малинин
Стас Наминай бүлэгтэй бүридлэдэ орожо, Америкээр
аажлаа бэлэй. Тинхэдэ Померанцев Малининда «Де-
льиё страны» гэһэн хамтын пластинка гергаһыё ду-
рахаа һэн. США-да хоердохёо ошоод байха үедөө
тэдэнэр абха буулгалгада бэшүүлжэ үрдинхөө гадна
Лос-Анджелесте ба Бостондо хэдэн рекламна концерт-
нуудыг харуулжа, хэдэн видеоклипуудыг буулгуулжа
үрдинһэн байна.

— Саша, тэрэ дискуудтэ ороһон дуунууд юун тухай
һэм бэй?

— Хамталха болобол, хани нүхсэл, хүнүүдэй бэ
бээ ойлголсолго тухай. Бүмбэрсэг дэлхэй тухай. «Шэ-
нэдхэн хубилгалга» гэһэн дуун тэндэ оролсоо. Амери-
кэдэ байхадаа би тэндэхидэй бүхы совет юмээр тон
эхээр һонирходоһыё ойлгоо һэм. Энэнь гайхалтай
байба, Американец-юрэнхидөө өөрынгөө хубин ажа-
байдалда гол түлэб анхаралаа хандуулаад, оршон тай-
роноор, бэшэ юмээр һонирходогүй ха юм. Түрүүшээр
гастролнуудай үедэ тэдэ намайё тон анхаралтайгаар
шагнаа гэжэ мэдэдэ гайхаа һэмби. Би эхнэхидэ түрэл
хэлн дээрэ дуулаа ха юмбиб. Тинхэдэ эхнэхыё эндэ
һаад хээгүй гэжэ һанааба. Зүрхэ сэдхэлээ уудалан дуу-
лахада, артистын оршон тойрондо ямар нэгэ хүсэтэ
биополн, ямар нэгэ хүсэтэ элшэ хүсэн би болоод, тэ-
рэ шагнашадта дамжан ородог гэжэ һанадагби.

Иймэ һонирхолтой ушар болоо һэн: США-да, һүү-
лээрнэ Великобританида шагнашад дуушаниё Энэ
орондоо мэдэжэ болохоһоонь урид шагнаба, ойлго-
бо ха юм.

— Манай эндэ эхэл һонин байһан юм. Абха буулгал-
тын студияда хандаа лэ, ямаршыё үрэгүй һалааш. Эл-
дэб-олон зон ябадта гэжэ хашаршанхай һууа. Тин-
гэдэ жүнэй анхарал хандуулхын тула юушыё хэхээ мэд-
эхгүйш.

Мүнөөнэй үеын хүжэмэй дэлгүүрыё тон һайнаар мэд-
жэ байбашыё, хүсэд һайн мэдэгдэггүй гүйсэдхэгшэ-
дыё хабаадуулаа, эрхилһэн хэрэгни урагшагүйдэхэ гэ-

АЛЕКСАНДР
МАЛИНИН

«Арадайнгаа дуунуудта дуратайб»

жа тунхаридаггүй американ мэргэжлэтэдэ Сашын гүй-
сэдхэлэ «эхэ найшаагдаа» гэжэ һанагдана. Тэрэ ород
арадай дуунай ёһо заншалууд дээрэ үндэһэлһэн мүн-
өөнэй рок-хүжэмэй аялгада тааруу дуунуудыг гүй-
сэдхэн байна ха юм.

Тэдэ би гансал шэнэ дуунуудыг гүйсэдхэнэ бэшэб.
Хуушан дуунуудыг дууладагби. Тинхэдэ манай ур-
данай академическэ дуушадай романс гүйсэдхэдэгтэ
адлаар дууланагүйб. Харин мүнөөнэй ёһоор, мүнөөнэй
үеын аялгатайгаар гүйсэдхэхыё оролдодогби. Юундэб
гэхэдэ, миний репертуарта ородог дуун бүхэн мүнөө-
нэй тон богонихон хүгсаада үнгэрһэн ажабайдалын
шуу. Харагшадай урда гараад, халташыё буруу дуулаха
аргимнигүй. Дуунай гүн удхыё уудалан харуулхыё орол-
додогби. Тинхэдэ хаана нэгэ тээ бишыханшыё алдуу-
гай гараа һаа, тэрэ дары заһаадохыё оролдохом. Энэ
үедэ шиний дууе, шиний гүйсэдхэхыё хүнүүд сэгнэжэ
һууна гэжэ һанаһанай хэрэггүй. Бүхы хүсэллэ оролдог-
гоё, этигэл найдалаа дуунда зориулха хэрэгтэй. Ямар-
шыё артист хүнүүдэй урда гарахыгөө урда тээ зүрхэ
сэдхэлээ хүдэлдэг.

Тэрэнэй концертнэ программа бүхэн арадай дуу-
най хажууда романс, үгышыё һаа, рок-хүжэм эдэлдэг.
Тэдэ классическэ бүтээлүүдтэ үлүүсэ гамгүйгөөр хан-
дадаг гэжэ тэрэ шүүмжлүүлдэг. Тэдэ дуушан урданай
дуунуудта гү, али романснуудта мүнөөнэй үеын шэнжэ
шанар оруулхыё оролдону ха юм.

— Урданай арадай дууе тэрэ зандан гүйсэдхэнэ гэ-
жэ һанаад үзэгтэ, — гэжэ Саша дуралдана. — Энэманай
эхнэхидэ нэгэ жэгдээр дуулагдадаг найман-арбан хоер
бадагууд ха юм даа. Тэдэ мүнөөнэй үе сагта нэгэ жэг-
дэ, һаажлахоор удаан аялгатай дуу гүйсэдхэхыё һони-
гүй. Тинхэдэ би заншалта ёһоор дуунай түрүүшын ба
һүүлшын бадагыг гүйсэдхөөд, тэг дундан дуунай уд-
хын хүжэлтэ харуулхыё оролдодогби. Үнэхөөрөөшье
дуунай аялга, ритм хубилгахыё һэдэдэгби. Тэдэ үдхэ
шанарын тэрэ зандаа үлөө юм аб даа. Эдэ бүгдэ
мүнөөнэй үе сагта тааруулайб гэжэ һанаа ха юмши.

Мэдэжэ дуушан Жанна Бичевская баһа арадай дуу
өөрынхээрээ дуулаха гэжэ оролдодог. Тэрэ дуунуудыг
кентри түхэлдэ дүтэрхы болгон «мүлдэг».

Арадай дуунуудай түлөө һүүлшын жэлүүдтэ залуу
үетэниие эндэ болон эндэрнүүд дээрһээ шүүмжлһэн
байна. Тэдэ дүлэтэ урлануудыг, фольклорно ансамбл-
нуудай гое һайхан костюмуудыг тэдэ концертнуудтэ
олон мянган хүнүүдыг суглуулаагүй. Гэнтэ Малинин «По-
диким степам Забайкалья», «Черный ворон», «Ямщик»
гэһэн урданай дуунуудыг тад ондоо маягтайгаар, шэ-
нэ ёһоор гүйсэдхэжэ оробо гэшэз. Тинхэдэ залуушуу-
лай аудитори тон халуунаар угтажа абха. Би дуушан-
тай хамта Алас-Дурна зүг аялсахадаа, тэрэнэй кон-
цертнуудтэ хэдэн мянгад хүн зоной зүрхэ сэдхэлээ
ханангаар дуунуудыг угтажа абаныё хоер нүдөөрөө
харааб.

Тинхэдэ баһа «инстанция» руу эльгэһэн бэшэгүүдыг
дайралдадаг. «Дуушан, ямщигыё хайрлыш!» гэһэн бэ-
шэг тухай хэлнээ.

— Мянгаадааршыё имэ бэшэг бэшэжэ байг, би үнөө-
хил «Ямщигыё» дуулажал байхаб, — гэжэ Саша хэлнэ.
— Энэ дуу дуулангүй байха аргимнигүй. Концерт бү-

хэндэ дуулыг гэжэ намайё гүйдаг. Тэдшыё шэнэ ёһоор
гүйсэдхэхэдэмин гайхахаар юм байнаб... Шагнашад-
шыё тад ондоо болонкой ха юм. Тинхэдэ залуушуулай
эрхлэнүүдтэ таарамаар хубсаланхай, бээ элһэнхэй хү-
нэй гарахада, оройдоо гайхалтай бэшэл... Би өөрөө хэ-
ви-металл шагнадагби, өөрөө рок-н-ролл дууладагби.
Тэдэ ородшыё дуунуудыг гүйсэдхэхэдэмин юм болоо
юм. Гансал хэви-металл сэгнэдэг хүнүүдыг миний дуу-
нуудыг ойлгодог лэ. «Черный ворон» дуулахада, юу-
гээрээ рок-баллада бэшэ юм? Рокернуудшыё намтай
суг хамта дуулсадаг. Ямаршыё урданай дуун рок-хү-
жэмэй мүнөөнэй аялгада таарама байдаг. Тэдэ эндэ
бүхы юмэ хэм соогоо байха ёһотой.

— Саша, үбсүүндэ хэрэгһэ зүүгэдэ ябахадатнай,
олон хүнүүд дурээ гутадаг, элһтнай моодо һажалга-
һан ушар гү!

— Үгы даа, энэмин хүзэгэймин һүлдэ мүн. Миний ажа-
байдалай үндэһэн. Бидэ, ородууд, удаан сагта ямаршыё
хүзэггүйгөөр ажаһуугаабы. Ехэ юмээз гэжэ, ехэ хо-
хидолдо орообди. Грузин, армян, эстон, латыш ара-
дуудай ёһо заншалуудаа сахжа байһанда хэшыё
гайхадаггүй. Харин ородой ёһо заншалуудыг хэшыё
хадагалжа, сахжа ябаагүй. Иймэ үндэһэн соолоо гэ-
һэн зондо һайн һайхан, энэрхы сэдхэл, дүтүнгөө хүн-
дэ дурлал хайра хаанаһаа байхаб даа. Хүнүүд бээ бээ энезб-
хилэн угтадаг байһай гэжэ һанадагби. Энэһнэй түлөө
манай ажабайдалда олон юмэ хубилгахыё хэрэгтэй.

— Ажал хэрэгүүдэ ямаргаар сэгнэбшнй! «Юрма-
лын» һүүлээр «Коррида» болон «Напрасные сло-
ва» гаранхай ха юм. Һүүлээрнэ нэгэ доро гурбан томо
диск-гараха гэжэ ээлжээгэ хүлээнэ.

— Манай эндэ хамаг юмэ удаанаар бэлүүлэгдэдэг.

Би орон соогуураа хоер часай туршада гүйсэдхэхэ кон-
цертнэ программатайгаар жэлһээ үлүүтэй гастрольдо
ябанаб. Тинхэдэ ээлжээтэ дискдэ бэшүүлжэ хэдэн шэнэ
дуунууд бин.

Миндаһан дээрэ бэшэгдэһэн Малининай дуунуудыг
баһал табинхай шагнажа һуутарни, танилһи хэрэгээр
орожо ерээ һэн. Тинхэдэ дуунуудай забһарла-
лай үедэ ингэжэ хэлбэ: «Иймэ гүйсэдхэлгэ, жэшээлхэ-
дэ, Брайан Энэ гэгшын дүршэл дуураһан гүйсэдхэлгэ
бэшэ, харин эдэ дуунуудыг ходо дуулажа байха хүсэл
түрэнэ».

«Үнэхөөрөөшье, эдэ дуунууд арадай бодото ёһо зан-
шалууд дээрэ мүнделөөд, залуу наһанай, мүнөө үе са-
гай гүн удха, омог баяр шэнгээһэн дуунууд ха юм!» —
гэжэ би омогорхолтойгаар харуусабаб.

Татьяна СЕКРИДОВА.

УЛААН-УДЫН 2-ДОХИ ТЭЦ БАРИХЫН ТУЛА «БУРЯТЭНЕРГОСТРОЙ» ТРЕСТЫН 1-ДЭХИ СМУ ХҮДЭЛМЭРИШЭДЫЕ

УРИНА:

— Шулуушадь, шугагшүүд малариуудь, дэржшүүл-бетонцигүүдь, түмэр-бетон хэрэг-сэлүүдь хабсаргаа талаар хабсаргагшадь, газопетрогагшүүршадь, электрогагшүүршадь, ахалагша прорабуудь, мастернуудь, ажалье хамгаалха талаар инженерье, брх-гэй начальни-гь, механигье, ПТО-гой начальнигье, СДО-гой начальнигье.

ТААНАД 2-ДОХИ ТЭЦ-ТЭ ХҮДЭ, БЭЛ, МҮНГЭ ЕХЭЭР ОЛОХОТ!

— Хээн ажальингаа зэргээр, аккордио-шагна-лай салин хүлэ абха. Нэгэ жэл соо хүдэлөөд байбал, 50 процент хүртэр шагнаа абхат, саа-шадье ажалье стажнаа дулдыдан, шагнал түлэ-гын процент ургаха.

— Управленин хүдэлмэришэдтэ гол салин хүлээ дээрэ 40 процент, коэффициент хүдэлмэ-рини таахгаряггүй стажы түлөө нэмэ процент-нүүд нэмэгдэхэ: нэгэ жэл хүдэлхэнэй хүүлээр 10 процент, гурбан жэл хүдэлхэнэй хүүлээр 20 про-цент, табан жэл хүдэлхэнэй хүүлээр 30 процент нэмэгдэхэ.

Хүдэлмэришэд гол амаралтаа гадна, олон жэлд хүдэлхэнэй түлөө хүдэлмэрин 6 үдэр хү-ртэр түлбэритэй нэмэлтэ амаралта абха. Хоёр жэл соо барилта дээрэ хүдэлхөөр эльгээгдэнэй хүдэлмэришэдтэ нэгэ дэхи 200 түхэриг хэмжээ-нэй бүсөөлөгүй пособи түлэгдэхэ.

2-ДОХИ ТЭЦ ДЭЭРЭ ХҮДЭЛБЭЛ, ГЭР БАЙРАТАЙ БОЛОХОТ!

— Голса бие хүдэлмэришэдтэ Энергетик поселогто гүйсэд түхээрэгдэй хамтын байра үг-тэхэ.

— Табан жэл соо хүдэлхэнэй хүүлээр ээлийг-нэй гуримээр гүйсэд түхээрэгдэй байра абхат.

①

— Городой баталганаа маршудэй еһоор уп-расленин албанай автобусууд ажалдатнай эсг-ха, ажалдатнай абашаха.

ХҮНДЭТЭ НҮХЭДҮҮДЭ МАНДА ЕРЭЖЭ ХҮДЭЛХЭТНАЙ УРИНАБДИТ

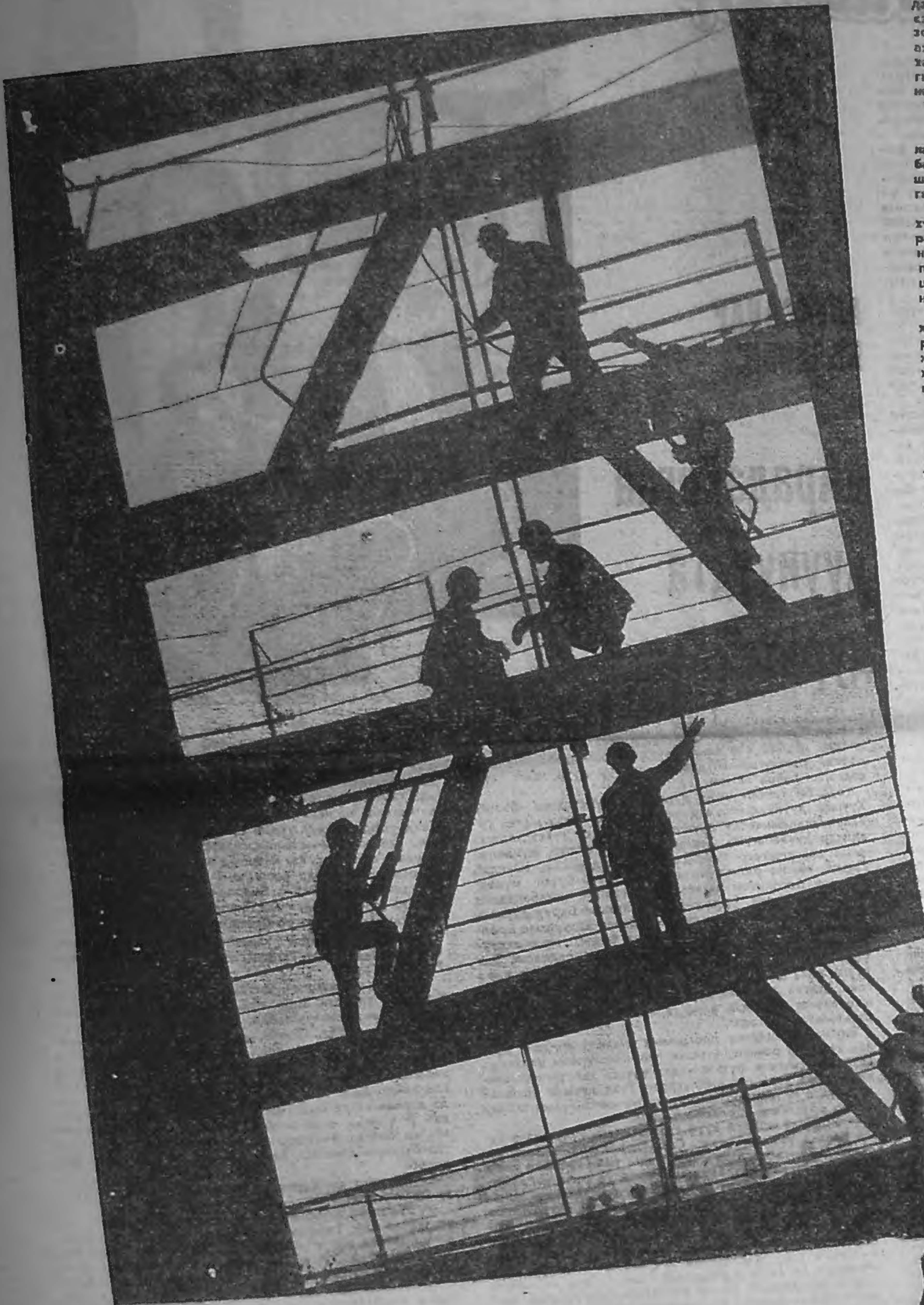
Манай адрес: 671225, Зверосовхоз поселок, 1-дэхи СМУ, «Промстрой», телефон: 2-63-10.

Үглөөнэй 7 сэг 30 минутада Терешковагай бо-лон Зоя Космодемьянскаягай үйлсэндэй булан-һаа дежурна автогоспортда хуугаад управле-нидэ ерэхэ аргатай байхат.

②

Таанад оорынгоо предпрятини халбаран хүг-жэхэ тухай хүсэдэг гүт! Хэрбээ «Бурядай за-луушуул» газетэдэ соносхол үгөө хаатнай, таа-надай хүсэл бодолнууд бээлүүлэгдэхэ.

Мэдүүлгэнүүдэйнгээ зохидоор бээлгдээд, гя-гэн болзор соо дүүргэгдээд байгаа һаань, зааг-гүй амжалта туйлахат. Нимэ талсаһаар зонхо-доходотнай болохо: 2-34 41.

Предпрятингаа халбаран хүгжэхэ тухай хүсэнэ гүт?

Хэрбээ «Бурядай залуушуул» газетэдэ соносхол үгөө хаатнай, таанадай бодолнууд бээлүүлэгдэхэл!

6-дахы хууд.

ТААНАД МАШИНАТАЙ БАЙБАЛ...

«За рулем» гэжэн бүтээсэнь ээснэ консултант жэл туршада тургээр ээснээр харгын дүрмүүдээр ГАИ-тай шалгалтануудта бэлдэнэ.

Курсанууды дүүргэнэйнээ хүүлээр шалгалтанууды тушаагагүй (50 түхэриг мүнэгэ эльгээх), түрүүндээ жоолоошной үнэмшэлгэтэй байхан (үнэмшэлгээс хаһагаһан, гэһэн, жэл соо гү, али жэлһээ үлүү сэг соо хүдэлөөгүй) хүнүүд абтаха. Нуралсалай эмхнүүдэй курсануудта нуралсалай ГАИ-тай шалгалтын картанууд эльгээх (25 түхэриг эльгээх). Автомобильда дуретай жоолоошоды (150 түхэриг эльгээх) ба мотоциклистнүүды бэлдэхин тула ГАИ-тай хүтэлбэрлэгшэдөө зүбшэл өбөһөн, ажалайнгаа талаар нуралсалай эмхнүүдэй хэмжэлнүүдтэ абжа шадахагүй, бээс даагаад шалгалтануудта бэлдэх хүнүүд (командировкада, вахтада ябаһан хүнүүд, сэрэгтэй албатан, морягууд, геологууд, түмэр эмай машинистнүүд, летчигууд гэх мэтэ абтаха; курсануудей эмхидхэгдээгүй холын нотагуудта (госхонуудта, поселогүүдта гэх мэтэ) ажаһуугшад нуралсалай эмхнүүдтэ нуралгүйгөөр өөһэдөө бэлдэжэ (экстернээр), шалгалтанууды тушаахынь ГАИ зүбшөөнэ.

Бүхы ороной дэбисхэр дээрэ шалгалтанууды абха талаар ГАИ-тай шалгалтын картануудтай нуралсалай материалуудай пакет 2 һара соо нуралса сэнтэйгээр эльгээх. Посылка абаад, почтоор мүнэгэ эльгээх. Имэ адресаар захиинууды эльгээх: 630059, Новосибирск хото, Мирная үйлсэ, 7.

«ИННОФОНД»

гэжэ акционернэ инновационно фирмэ захил

хэлгэ соносхоно

Мэдэгдээгүй юмээр һонирхолог, залуу наһаа утадаха гэжэ оролдодог байбалтай, удаадахи номнууд таанадай һонирхол татаха байха.

ДАЙДЖЕСТ (ном) «НЛО в СССР» (СССР-эй хэрязата газар дайда дээгүүр ушарһан НЛО тухай 30 материалнууд, мүн дүрэ зурагууд, таблицанууд, танигдаагүй зүйлнүүдэй шэнжэлнүүд, «омдоо түбифеэ эрэгшэдэй» бууһан газарай карта ба бусад мэдээсэлнүүд. Сэнгынэ 3 түх. 50 мүн.).

«ТАИНСТВЕННАЯ ЦИ И ПУТИ К БЕССМЕРТИЮ» (хоёр боти ном соо ухаан бодолойнгоо эршэ хүсэ элсүүлэн, бээс һорихо методико үгтэнэ, бээс махбад элүүржүүлгын ба шаолинын дайшалхы аргаар хатуужуулгын системэ үгтэнэ. Нэгэдэхи ботини сэн 5 түх. 70 мүн.; хоёрдохи ботини сэн 5 түх. 20 мүн.).

ЗАЛУУ БОЛОХО ХҮСЭЛТЭЙ ГҮТ?

Севастопольнин абла буулгадаг студи совет болон харин гүрэнүүдэй гүйсэдхэгшэдэй хүгжэм магнитна лента дээрэ буулган бэшэнэ. Эрхэм һайн аппаратура дээрэ бэшэлгэ хэгдэнэ. Ехэ фонотека бии. Абланы 1 минутын үнэ сэн 6 мүнэгэ. Предприятин магнитна лента дээрэ (бобина) бэшэлгэ хэгдэхэ. Захил соогоо бэшэлгын скорость зааха. Почтоор эльгээхэдэ түлэлгэ түлэгдэхэ. Имэ адресаар таанадаа захиинууды хүлээнэбди: 335053, Севастополь хото, Репинэй үйлсэ, 19, абла бэшэлгын студи.

Тинхэдэ «БОЕВОЕ ИСКУССТВО ДРЕВНЕГО КИТАЯ» гэжэн плакат-букледүүд («Тигра», «Шаолинь» гэжэн арга түхэлнүүд. Дайшалхы тулалдаанай арга дүрэ харуулһан гоё һайхан кинограмманууд. Плакат бүхэнэй сэнгынэ 3 түх. 30 мүн.).

Дээрэ дурсагдаһан хэблэлнүүды худалдажа абхаха һанабал, шэлэһэн букледэй гү, али номой үнэ сэнэс тааруулаад, почтоор мүнэгэ эльгээхы.

Почтоор эльгээхэдэ перевод соогоо нэрэ обгоо, өөрынгоо адрес, хэблэлэй нэрэ, хэлгүүдэй тоо заагты.

Переводууды удаадахи адресаар эльгээхэдэнай болохо: 330000, Запорожье хото, Жилсоцбанкын Облуправленидэ № 000609896 гэжэн расчетно счедто, МФО 313010 АИФ «Иннофонд».

Эльгээхэдэ болзор — 1991 оной 1-квартал.

«ИННОФОНД» АИФ.

ШЭТЫН ИНДУСТРИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКА ТЕХНИКУМ

1990 ОНОЙ ОКТЯБРИН 20-ДО ТЕХНИКУМ ДҮҮРГЭШЭДЭЙ УУЛЗАЛГЫН ҮДЭШЭ ҮНГЭРГЭНЭ (ХОНОХО ГАЗАР ҮГТЭХЭ).

Техническа мэргэжэлэй

12-дохи училищи

1990—1991 онуудай нуралсалай жэлдэ удаадахи мэргэжэлнүүдтэ нуралсаар нуралсалай абжа үргэлжлүүлһээр:

8—9 классуудай бааза дээрэ: тогоошон, кондитер, садовод-озеленитель, столар-плотник, электрогазотнууршан, хопимол эд баранууды наймаалагша.

10—11 классуудай бааза дээрэ: хопимол эд барануудай наймаалагша, трамвайн жоолошон, солар-плотник, электрогазотнууршан, электромонтер, тогоошон-кондитер, пекарь-кондитер, официант-бармен

Оролын шалгалтагүйгөөр училищда абана.

Имэ адресаар хандагты: Улаан-Үдэ хото, Фрунзин үйлсэ, 11, ажалда оруулха талаар түб.

НАРИН СЭМБЫН КОМБИНАДАЙ НУРАЛСАЛАЙ КОМБИНАТ

НУРАГШАДЫЕ АБАЖА ҮРГЭЛЖЭЛҮҮЛХЭЭР

удаадахи мэргэжэлнүүдтэ нуралса: ороогшо, ээрэгшэ, буд нэхэгшэ, илгэгшэ, ноёно илгэгшэ, шугунтур-шэр-дэгшэ.

Нуралсалай болзор 1 жэл, 9—11 классууды дүүргэнэ 15 наһатой, ахашы наһанай хүнүүд бүхы мэргэжэлнүүдтэ нуралсаар абтаха, нуралсалай-курсовой комбинатта орохо дуратайшуул шэлэһэн мэргэжэлээ зааһан мэдүүлгтэйгээр удаадахи документиүүдыг абсаргаха: нуралсалай түхэй документ, паспорт гү, али түрэхэн түхэй үнэмшэлгэ, ажалдай дэбтер (хүдэлдэг хүнүүд), 3X4 см. хэмжээнэй 6 фотокарточка, медсправка.

Нуралсалай минута жоолоор хангагдадаг, 70—100 түхэриг стипенди абадаг. Ондор гэһээ эрхэн хүнүүдтэ хамтын байра үгтэхэ. Нуралсалай үйлдбэрим практикын үедэ хүдэлжэ өлөһөн салин хүлээнэйнгөө 100 процентынь абха. Нуралсалай болзор ажалдай стажда орохо.

Нуралсалай нэгэ доро юрэнхы эрдэмэй үдэшын нургуулда нуралса, спортын секцинууд болон уран һайханы самодостельностиин кружогуудта абха аргатай байха.

Нуралсалай дүүргэдэ, нуралсалай Улаан-Үдэ нарин сэмбын комбинатта хүдэлхээ эльгээхэдэ. УКМ ажалтатгүйгөөр дүүргэнэ нуралсалай текстильнэ промышленностиин вузууд болон техникумүүдтэ нуралсалай үргэлжлүүлхэ аргатай байха.

Адрес: Улаан-Үдэ хото, 670042, Сахьяновагай үйлсэ, 9, нарин сэмбын комбинат, нуралсалай курсовой комбинат. Трамвайгаар «Нарин сэмбын комбинат» гэжэн буудал хүрэтэр ошохо. Телефонууд: 3-93-5-14, 3-93-5-16.

Буряад орониие хүлгүүлһэн арбан үдэр

Фестивалиин үедэ юун байгаагүй, болоогүй гэжэ хананабтай Гэнтэ ута унжагай уһа өхтэй бо-роо орожо, хүнжөөр адхаха юм. Сэхьмэнь хэлэхэдэ, фестивалиин үедэ элдэб ушарнууд дайралдаа. Жэшээлхэдэ, Байгал дээрэ эжил-һэн фестивалиин түрүүшын үдэшэ городской милици Кабанский рай-оной өөһэдынгөө нүхэдтэй «хара-жа үзэлгэ» эмхидхэн байна.

Фестиваль өхөл һонирхолтой-гоор үнгэргэгдөө. Тийһээ тинтэрээ энэ фестиваль үнгэрһэн жэлэй зун үнгэргэгдэһэн бүсэд фестиваль-нуудһаа онсо шалгарлаа.

«Байгал—Мичиган» нуурнуудыа абаралдйи гэһэн түрүүшын совет-американ театральн-экологическа фестиваль-конференци (тэрэнэй нэрыэ нэрлэн хэлэхэнь өхөл хү-шэр байна) үнгэргэгдэб гэжэ үн-шэгшадтаа һануулабди. Тэрэниэ үүсхэгшэд болон эмхидхэгшэд экологическа асуудалнуудыа эрид шүүд, шэнэ өһөөр шийдхэгшын ар-га замуудыа бэдэрхэ, али алиндаа ашатай туһатай, һонирхол татама асуудалнуудыа дүй дүршлөө ан-далдахэ, хоорондоо соелой та-лаар сэхэ холбоо барисаануудыа тогтоохо, хамтын предприятинууд-ыа байгуулха гэжэ бодомжолһон байгаа.

Мүнөөнэй үйлдбэрийн хэрэг республика, орон доторнай бүхы-дөө үһэгүй бассейн соо тамаржа ябалһа һануулна. Зүгөөр бассейн руу уһа адхахадань, тамаржа ну-ракань хожом болоһон байха. Тимэһээ Улаан-Үдын горсоветэй экономическа талаар сэхэ холбоо бариса, тэрэ тоодо американ-цуудтай холбоо барисаа тогтоохо күсэл эрмэлзэлтэй байхадань муу юумэн үгыл.

Фестивалиин программа гүйсэ-дөөр хаража үзэгдэһэн байгаа-шы һаа, сагай уларилыа, хүнэй психикын онсо түхэл шынжэнүү-дмэ харада абалсаагүй, харин кабинетүүд соо һийгдэһэн үүс-хэлнүүд ба түсэбүүдэй мур са-раатай байгаа хаш гэжэ би һа-нааб. Тийбэ яабаһыа фестивалиин программа аһалал урагшатай һай-наар бүлүүлэгдээ. Үдэр бүхэндэ республиканска газетнуудэй, хөө-сөөмөгүй бүхы юумэндэ оролсо-дог иһэдэни мөнөөр энэ фести-валь тухай үргэнөөр хөөрхэ үгэ-һэн байаһыа һаань, мүнөө гээ-һэн һагад тэрэн тухай даһтан

хөөрхэнь зохидгүй шынжэр һа-нагдана. Тийбэ яабаһыа августын 27-до үнгэргэгдэһэн галай үдэр тухай дэлгэрэнгыгээр хөөрхэ үгэхэ хүсэлтэйб.

Фестивальда хабаадаһан олохон хүнүүд «Би хэлэхэ хүсэлтэйб» гэ-һэн эжолубай заседени гү, али «Экологи зөншалта соелдо» гэһэн уулзалга, «Остров ангелов» гэһэн театрай зүжэгшье (США) нэрлэ-хэгүй, харин программаар хараа-лагдаагүй буряад өһотойл бөө Иван Васильевич Корсаковай үя-лэ хэрэгтэ энэ үдэрэй гайхамшаг ушар болоо гэжэ заатагүй нэрлэ-хэ хүсэлтэйб. Эндэ сугларһан хү-нүүд тэрэниэ айкабтар анхарал-тайгаар өхөл һонирхон хаража байгаа һэн. Тийхэдэ тэрэнэй эл-дэб аяа ааша гаргахадань, зарим-даа тон өхээр һанаагаа зобохо юм. Тийбэ яабаһыа бүхы юумэ амжалтатай һайнаар түгсөө. Үнэ хөөрөөшье бөө гал дээрэ шадга-улаан болотор халаһан түмэрыэ хэлээрээ долөөгоод абыха юм. Тий-хэдэ фестивальда хабаадаһан зар-им хүнэй нуларһан бэеыа, үбшэ хабыыа эмшэлээд абыха зорилго табиһан байна. Үнэхөөрөөшье энэнь олохон хүндэ туһалаа. Юрэ-дөө саг гэшэмнай өхээр лэ ху-билжа байна. Иван Васильевич ар-баад жэлэй урда тээ нимэрхүү аяа ааша гаргаад туршаа һаань юун болохо байгаа хэбл Тэрэнэй амар байдалда орохо байһынь мэдэнгүйб, гэбэшье тэрэндэ эмшэлүүлһан хүнүүд түгшүүлхэ байдалда орожо, мэгдээд лэ аб-ыха һэн ха.

Фестивалиин үчредительнүүдэй нэгэн болоһон би американ тала-һаа фестивалиин директор Илья нойско-орол театральна ассоциа-цин түрүүлэгшэдэ туһалагша Дэй-ана Олмэнэй хэлһэнэй өһөөр, нэ-гэшыэ харини гүрэнэй эмхи, түс-хайлбал, американ эмхи нимэ бо-гонихон болзор соо фестиваль эмхидхэхын түлэ хам орохогүй байгаа. Бүхы ажал хэрэгүүдыа эм-хидхэхын тула оройдоол хахад жэл-үгтөө ха юм. Эндэ «Байгалыа дол-гинууд» гэжэ үзэмжгүй турбааза эмхи гуримтай болгохо, фестива-льда хабаадагшадые бүхы юумээр хангаха гэхэ мэтэ сэхэ ажал эхдэ өхэ байгаабы дийа. Эмхидхэгшэдэ хэрэгүүдыа һайнаар дүүргэ гэжэ баталхада болохо.

[Түгэсхэлын 9-дахы нуюрта].

ХАРАГШАД УРМАШАН БАЯРЛАА, СЭДЬХЭЛЭЭ ХАНАА

ФЕСТИВАЛИИН театральна хуби урагшатай бай-гаа гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Нэн түрүүн эмхидхэг-шэдэй тоодо театральна ажал абуулагшад олон байгаа. Сэхьмэнь хэлэхэдэ, театрта дуратай буряад харагшад элдэб һонирхолтой зүжэгүүдыа хаража, сэдьхэлээ ханаа.

Фестиваль эмхидхэгшэд Дайана Олмэн болон Лэнси Хаггерт гэгшэд үбэлдөө Улаан-Үдэдэ тү-рүүшынхэ өрхөдээ, горгүйсэдкомдо болоһон пресс-конференцидэ хабаадалсаа һэн. Тэдэнэртэ абиһан асуудалнуудай дундаһаа нэгэниэ һо-нирхолтой шынжэр һанаагаа бэлэй. Тэрэниэ про-фессор Валентина Цыренсина Найдкова табля юм. Фестивалиин үрэ дүн ямар байхаб, театраль-на коллективүүд экологида яажэ туһалхабл Үнэ хөөрөөшье зүжэгүүдэй тематика экологини та-лаар заатагүй гүнзэгү удхатай байха өһотой гэжэ һанаагаа бэлэй. Тийгээд «экологи» гэһэн үгэмнай юун гэшэб гэһэн бодол түрэбэ. Энэмнай гэр ту-хай эрдэм наука болоно гэхэ гү, али гансал сэ-бэрлэдэг түхээрэлгэнүүд, соргонууд дээрэ та-бигдаһан филтрнүүд бэшэ, харин гэрэй эзэн бо-лоно. Урдандаа бидэ экологи тухай һанаа амар-шагаар хандадаг байгаабыд. Нүүлээрнь олон юу-мэн тухай мартажархеобди. Энээнэй эсэстэ юун болооб гэжэ буланда мэдээжэ. Мүнөө эко-логическа бодомжо юун гэшэб гэжэ нойрһоо һа-риһан мэтээр ойлгожо эхилээбди. Магад, Досто-евский гү, али Нил Саймон байгаали нэргэхэ, сахин хамгаалха талаар «Гал түймэрһөө өй тай-гыа абара!» гэһэн лозунгһоо гү, али талмайнууд тээрэ гар табилга суглуулгаһаа өхэ юумэ хэһэн байжа болохо.

Достоевский болон Саймон гэгшэдыа юрэ бу-гээр эндэ дурдаагүйб. Юундэб гэхэдэ, Валерий Серкисовай, баруун-урда зүгдэй Валерий Беляко-вичой хутолбэрилдэг Москвагай театр-студинууд Достоевскийн «Братья Карамазовы» гэһэн зохоо-той удхаар найруулан табигдаһан «Завтра судэ», «И Саймонай пьесээр «Дураки» гэһэн зүжэгүү-дыа фестивальда харуулхаа асарээ юм. Улаан-Үдын залуушуулай театр-студии В. Коркини «Ха-ра хун гү, али би үгытэй ядуу Сосо Джугашви-ли» гэһэн зүжэг харуулаа. Мүн тэрэ огтошье мэдээжэ бэшэ Н. Эрдмэнэй «Самоубийца» гэһэн зүжэг табля. Американ хоёр театруудай асарһан зүжэг экологи тухай байгаа.

Иллинойцууд эхэ байгаалидаа тон анхаралтай-гаар хандажа, мүнөөнэй уулзалгада тааруулан, зүжэгүүд соогоо Байгал, Мичиган нуурнуудыа

дурлан һанана. Хоёр нуур агууехэ эртэ урдын грегэй байхадашье биил зандаа байгаал юм бэ-ээ. Гэбэшье тэрэ эдэ нуурнууд тухай юушыа дуу-лаагүй, мэдэхгүй байгаа. Американ театруудай актернууд тайзан дээрһээ гүнзэгү удхатай үгэ-нүүдыа хэлээ. Бидэ, бумбэрсэг дэлхэйн хүнүүд, газар дэлхэйгээ, уһаа, огторгойгоо арюухан сэ-бэр байлгахын, түлөө бүхы хүсөөрөө оролдохо зэргэтэйбди. Бүхы ухаан бодолоо, зүрхэ сэдьх-лээ энээндэ зорюулха өһотойбди.

Чикагын «Остров ангелов» гэжэ театрай най-руулһан «Сумеречный журавль» гэһэн зүжэг инаг-дуран тухай зүрхэ сэдьхэл хүдэлгэмэ түүхэ, бөө бөө ойлгоогүй ябадал, энээнэй эсэстэ урбалта болоно. Эдэ зүжэг эгээлэй юрын удхатай гэжэ һанаагада, өхөл һонирхолтой байба. «Остров ан-гелов» гэшыэ «шэнэ американо-азиатска труппа» гэжэ нэрлэдэг. Тэрэ хоёр жэлэй урда тээхэнэ байгуулагдаа юм. Тэрэниэ Чикагын хитад квар-талай «Чайна-тауна» гэһэн театрай актернууд бай-гуулаа. Тэдэ бөө даанги труппа байгуулха гэжэ шийдхэбэ. Тийгээд Европын болон американ те-атральна нургуулинуудай һүүлэй туйлалтанууд-тай зүүн зүгэй театральна искусстваны заншалнуу-дыа нэгдүүлэн нийлүүлжэ шадла. Тиймэһээл энэ театр олоной анхарал өхээр татаһон байжа бо-лоо.

Манай залуушуулай театрай зүжэгүүд аһада һайшаал магтаалда хүртэмөөр байба. Тэндэ оюун бэлитэй хүнүүд ажалладаг. Тийһээ тинтэрээ энэ театр «Байгал—Мичиган» нуурнуудыа абаралдйи гэжэ нэрлэгдэһэн фестиваль үүсхэ гэжэ кэды өхээр оролдоо, эдэбхи үүсхэл гаргааб даа.

Баруун-урда зүгэй театр-студии байгаа. Энэ нэ-рэдэ тайлбарилта хэһэнэй хэрэггүй. Тэрэнэй ха-руулһан зүжэгүүдтэ орохо дуратайшуул олон байгаа. «Дураки» гэһэн зүжэгтэ фестивалиин эр-хим зүжэг болоо гэжэ нэрлэхэ байнаб. Тэрэнэй режиссура гүн удхатай, актернууд эрхим бэрхээр наадаа. Буряадай Хуурай гэһэн нотагта энэ зү-жэг түрүүшынхэ харуулагдаа. Хэбтагай каданэ бэлдэгдэһэн, брезентээр хушалдаһан тайзан дээрэ зүжэг харуулагдаа. Хэды бороо хурын орожо байгааһыа һаа, зүжэг каракын-тула хүн зон олоо-роо суглаараа. Энэ һонирхолтой, олоной анхарал татама үдэркүүдэй түгэсхэхэдэнь халагламаар лэ байба.

Инна РЫЖКОВА,
манай хоёр.

Буряад оронийн хулгуулһэн арбан үдэр

(Түгэсхэл, Эхнинийн 8-дахин юурта).

Сентябрийн 2-то оперо, балет дэ театр соо түгэсхэлэй үдэш боложо, фестиваль эмхидхэн үнгэргэгшэд тушаа баяр байдалтай халуун үгэнүүд эдэлээ. Августын хүүлшын үдэрнүүдье өһотойл һайндэр болгожо шадаһан хүнүүдье үнэн зүрхэһөө магтаа. Эндэ искусство, эрдэм наука гү, али эгээлэй юрын хүнүүдэй харилцаан эрхм һайнда тоологдоо гү гэжэ би мэдэнгүйб. Би тэд ондоо һанамжтай байгаа. Би эгээлэй юрын ажобайдал, гэрнүүдье, хүнүүдье, театр харааб. Хараһан үзэлһэн олон юумэн тушаа гол-оородшье абба. Тээд омогорхошье юумэн аһала байгаа дээ. Эндэ Байгал тухай хэлэнгүйб.

Хүнүүдэй нюунгүйгөөр сэхэруунь хоёрлэдхэ, өөрыгөө ба тойроод байһан бүхэ юумые гүнзэггөөр хүндэлхэ. мэдэрэл һайнэ тон егээр гайхуулаа гэжэ мэдэжэ (гансал мандэ бэшэ), уран зохиолшо, «байгалийн эсэ» (мандэ хэлбэгдээгүй) гэхэн бестселлерэй автор Вильям Мак Киббен тэмдэглээ. Байгал дээрэ үүсхэгдэлһэн эрдэмэй талаар арасалдаануудта тэрэ зааггүй хабаздаг байба. Уран зохиолшо Мак Киббен гэгшье нэн түрүүн апокалипсискэ романуудай автор гэжэ танилсуулдаг байгаа юм. Америкенецууднай өөртөөл хамдтай онсо түхэл шэнжнүүдтэй зон ха юм. Тэдэһэй дүй дүршлэһэн халан абазһаа, өхэл һайн байгаа һэн ха.

Фестиваль экологийн талаар, байгали хамгаалгын ажал хэрэгүүдэй мүнөө үедэ ямар байдалда ороһонь Буряадай хүн зондо дэлгэрэнгүйгээр хоёрхэ, танилсуулха зорилго урдаа тавьагүй. Байгалай хүшэр байдалда ороһон тухай арадай эрхм уран зохиолшо (В. Г. Распутинийе һанатт). Нүүлэй хэдэн арбаад жэлэй туршада саг үргэлжэ хэлэдэг болонхой. Байгал дээрэ боложо байһан бүхэ үйлэ хэрэгүүд манай обществен бүхэ юумэндэ, тэрэ тоодо байгалида хайша хэрэгээр хандалгын, зан абадалай болон ухаан бодолой доройтолгын хойшолонгууд болоно. «Хэндэ юумшье хэрэггүй», — гэжэ нүүлэй хэдэн үетэн досогоо бодожо ябадаг болонхой. Энэһэй хэды аюултай, байгалийн баялгита, хүндэшье хэды хоро хүргэдэг байһонь фестиваль харуулжа шадаа гэжэ эгшгэхэ дуран хүрэнэ.

Тусгаар уулзалгануудай, конференциүүдэй, симпозиумуудай үе.

дэ эгээл шухала ушарнууд болодог байгаа гэжэ би һананаб. Хүнүүд бүлэг бүлэгөөр сугларжа, хэды һонирхолтой уулзалгануудые, хоёрлэдхөнүүдье эмхидхэдэг байгаа дээ. Иллинойско университедэй политическэ наукануудай факультетэй гүрэнэй болон инитийн харилсаануудай институтай профессор Бил Кинан болон манай газетийн уншагша Василий Дашневич Балагунов хоерой хоорондо болоһон нэгэ хоёрлэдхөн бидэ таахадай һонорто дурадханабди.

Корр.: Үндэр хайрата профессор, байгали хамгаалха талаар уласхоорондын хэмжээндэ ээлжээтэ хоһон үгын кампани фестиваль боложо магадгүй гү гэхэн асуудал тушаа та юун гэжэ һанаха байнат!

Б. К.: Ямаршье хэрэгтэ үгэнүүд шухала хэрэгтэй байдаг. Гансал тэдэһине бодотоор бэлүүлхэ хэрэгтэй. Фестиваль кампани болохогүй гэжэ һананаб. Гансал манай гүрэнүүдэй хүсэл оролдолгоор бэшэ, харин бусад оронүүдэй туһаламжаар бидэ ерээдүйн аша туһада нуурнуудыа аларха уялгатайбди.

СССР-эй Наукануудай академийн захилаар Америкын элдэб шта. дуудта Байгал нуурые хамгаалха талаар шэнжэлгэнүүд үнгэргэгдэнэ. Хойто Каролина штадай университеттэ 1989 онһоо аймагтар анхралтайгаар шэнжэлгэнүүд бэлүүлэгдэнэ.

Корр.: Бидэ бүлэгдээ замбуулинай шэнэ зохёолнуудай барисаанай хүнүүдтэй адли болохогүй гүбди.

Б. К.: Бидэ эрдэм наука болон технологи хоёрые илгэха зэргэ тэйбди. Эрдэм наука урагшаа шармайн дабшаха зэргэтэй, харин технологи экологийн талаар хорогүй, аюулгүй болохо зэргэтэй.

Корр.: Мүнөө үедэ хүнүүд «апокалипсис» гэхэн үгэ ходо ходо хэлдэг болонхой. Та юун гэжэ һанаха байнабта, гоё һайхан гү, али эрдэм наука дэлхэе абарха гү!

Б. К.: Экологическа политика, дипломати болон гоё һайхан, энэрхэ сэдхэл дэлхэе абарха.

Корр.: Үсгэлдэр Буряадай эрдэмэй түбтэ болоһон уулзалгын үедэ тангине протестақтаһаа таһараа гэжэ танай хоөрөөһөө ойлгооб. Протестанска номнол соо ямар нэгэ нүгэл хэжэ болохо гэжэ хэлэгдэдэг байгаа гү! Тимэһээ танай хэлһэн нүгэлдэһэй анхархагүй байжа болоо гү!

Б. К.: Тимэһье байжа болохо. Протестан хүзэгтэ шүүл үсөөн.

номнолын үргэн бэшэ юм. Мүнөө би эндаб хүмүүдээр ябадаг болонхойб.

Корр.: Бурхан бии гү!

Б. К.: Бурхан бии, зүгөөр тэрэ ямар байдаг бэ гэжэ хэншье хэлэжэ шадахагүй. Хүн бүхэн өөрыгөө бурханда хүгдэн мургэжэ ябадаг гэшэ. Энэһинэй аймагтар ехэ нюуса. Бүмбэрэг дэлхэе сахин хамгаалхын, замбуулиные шудалхын тула маанадые зоригжуулдаг. Энэһинэй эгээл һайн һайхан үүртэ болоно бшуу.

Корр.: Монголой байгуулагдаһан саһаа хойшо гүрэнэй секретарь Джеймс Бенкерэй МНР-тэ удааһаар айлшалагы юун гэжэ тайлбарилха байнабта!

Б. К.: Америкэдэ энээн тухай ехээр бэшэ. Нэгэдхээр, тэрэ агнаха дуратай, ангууша хүн юм. Зүгөөр тэрэ ан амитадые аладаг бэшэ, харин тэдэһине нэргээхэ дуратай байдаг. Монгол орон онсо өөрсэ ан амитадай аймагтай, байгалитай юм. Хоёрдохоор, Монголд социална болон политическэ хуьикалтанууд боложо байна. Гурбадахээр, тэрэ агууехэ Хятад оронтой хилэ нэгтэй.

Корр.: Хүндэтэ профессор, нүүлшын асуудал тангиде һурахамин. Фестиваль тухай танда ямар һанамжа бүрилдөөб, бидэ ямар асуудалнуудые шиндхэхэ өһотой болонобиди!

Б. К.: Би өөрөө хатад жэлэй туршада фестивалда бэлдэнэб. Тэрэ миник найдагы харюулаа. Фестиваль эрхм һайнаар эмхидхэгдээ.

Танай арадай Байгал нуураа үнэн зүрхэһөө хамгаалха хүсэл эрмэлзэлтэй байһанинь миник зүрхэ сэдхэл хүлгүүлээ. Танай арад ямар энэрхэ һайхан сэдхэлтэй, хүндэмүүшэ зон гэшэб. Шиндхэгдээгүй асууданууд танда олон гэжэ би һанааб. Далайһаа, хуурай газарһаа, агаарһаа Байгал нуурые хойшан гэжэ бузарланаб гэжэ гүнзэггөөр, үргэһөөр шудалха хэрэгтэй.

Байгал агаарһагы, хуурай газарһагы баһал ехээр бузарлагдадаг байна гэжэ би һанааб. Урда Каролина штадай университеттэ нуурай эрхэнүүдье, өөрые шудалжа эмхлэнхэй. Зүгөөр арилган сээрлэхын тула ямар юумээр бузарлагданхайб гэжэ түрүүшээр мэдэхэ хэрэгтэй. Олоһон эрдэмтэд Байгалды хамгаалха талаар тэд ондоо һанамжануудтай, бодолнуудтай. Тимэһээ эрдэмтэдэй бүхэ хүдэлмэринүүдье нэгэдүүлхэ шухала аргыень шэлэн абаха. Энэһэй нүүлээр лэ ажал хүдэлмэри зүб мүрөөр ябуулагдаха болоно.

Иимэрхүү уулзалганууд хоёрлэдхөнүүд, интэрвью үдэр бүхэндэ хэдэн зуугаад дахин болодог байгаа гэжэ дабтан хэлэхэ байнаб.

Фестивалийн ерээдүйдэ бүри эмхи гуримтайгаар үнгэргэгдэхэ байһанинь дамжаггүй. Жэлэй үнгэрһэн хойно тэрэ Чикагода үнгэргэгдэхэ. Америкэдэ уулзатараа баяртай. Тээд бидэ эндэ хэзээдхье ошожо шадахагүй бэшэ аалди!

О. ВОЛИН, манай корр.

САБДАГТА АЙЛШААР

Би ой соогуур зайха өхэл дуратай байдагби. Тээд элдэб шалтагануудһаа боложо, ой соогуур зайха саг олдодоггүй. Сүлөөтэй сагай гараал һаань, «сабдаг үбгэжөөлдэ айлшаар ошохоо ярадагби». Тэндэ ошожо, городой шууанһаа, муухай агаарһаа бээ амаруулхаш.

Август—сентябрь һаранууд байгалийн, ой тайгын хэшгүүдье бэлдэлгын хаһа саг болодог. Бидэ ой тайга сооһоо хэды өхэ баялиг хэшгэһөн суглуулжа абадаг гэшэбиди. Нархлаг, үрэ жэмэс, элдэб эм домдо ородог ногоо ургамал, үндэһэ суглуулдагбди, һамар сохидогбди. Тэрэнэй орондо бидэ юу үгдэгбиди? Улаан-Үдэ хотые тойроод түбхинһэн хүн зон дүтэ оршоһон ой тайгы хэды ехээр бузарладаг бэ! Эндэ гансал Буряадай минислэл хото тухай хэлэжэ болохогүй. Хаа хаанагүй ой тайгын хажууда түбхинһэн хүнүүд тэрэһине бузарладаг, модо хайра гамгүйгөөр сабшадаг. Энэһээ гадна нүүлэй жэлнүүдтэ саг үргэлжэ түймэрэй аюул боложо, хэды өхэ ой модо, ургамалнуудые гэмтээжэ, хосоруулаа даа. Мүн ой тайгада ажамирдаг ан амитад, шубуу шонхор хэды ехээр хонидоноб. Маанадай ой тайгада эзэн бусаар, ээрлигээр хандаһанһаанай уламжалан, имэ ехэ аюул тохёолдоно. Нархлаг, үрэ жэмэс түүхээ ошоһон хүн бүхэн ой тайгада хэды өхэ хоро хүргэнэб. Би эндэ хайһан баанханууд, шэлүүд, пластикова пакэдүүд, обоо хубөө саарһан тухай хэлэнгүйб. Ой тайгада эзэн бусаар хандахадаа, хүнүүд залуу модонуудай мүшэр хухалдаг, жэмэсүүдэй эшэнүүдье гэшхэжэрихдэг байха юм. Хүнһөө бэшэ амаршье хорото амитан ой тайгада эды шэнээн өхэ аюул асардаггүй.

Ой тайгада ажамирдаг ан амитад байгалида сэрэнээр хандадаг. Юундэб гэхэдэ, ой тайга маанадай хоолой тэжээнэ, даясаһаа абарна гэжэ мэдэнэ бшуу. Манай зулзага гүлгэд эндэл тэнжэнэ гэжэ тэдэ ойлгодог. Хүнүүдэй ан амитадһаа дороор ой тайгада хандахадань, өхэл эшхэбтэр байдаг. Тинхэдээ тэдэ маанадай нүүлээр юуншье боложо байг хамагүй гэхэн жема ёһо барималдаг байха юм. Холуур бодолгүй, гүй.

хэн сэдхэлтэй нимэрхүү хүнүүдье хараад, өхэл аягүй байдаг. Тэдэ ой тайгын баялгита, хэшгэтэ эзэн ёһоор хандаха хэрэгтэй гэжэ юундэ ойлгоногүйб? Бүхэ юумэн өөргөө тэхэридэг ха юм. Тимэһээ ой тайгада эзэн бусаар хандахаданай, хожомоо үрэ хүүгэд-тэмнай ямар байхаб гэжэ һанаагаа зобохобо ядаг гэшэб.

Миник элинсэг хулинсаг хожомоо хубүүхэн түрэгжэ, нарһан тужа соохи сээр агаарээр амилха, булагай тунгалаг сээрхэн хүйтэн уһа ууһа, ойн хэшгээ амталалдад үзэхэ үүсэлтэй байха гэжэ нам тухай һанамжа болоо... Тэрэ миник аханар болон эгшэнэртэ, миник хүүгэдтэ, миник ашанарта ой тайга тухай заһаа үгэнүүдье хадгалжа ябаа. Шамда баяр баясхалан хүргэнэб. Миник уг залгамжалагшад нам тухай юун гэжэ хэлэхэ хаб! һайн һайхан үгэнүүдье дуулахгүй байхаб гэжэ һананаб.

Би ой соо оробоб. Тэрэ түймэрэй аюулда дайрагдажа, хара тогтог болошонхой. Хүл дорохи газарни баһал хэб хөрө, нуурыемни дайраһан мүшэр хара тортог үлөөнэ. Энэһинэй хосорһон ой гэшэ. Хэдэн модо тойроод хосорһон модод. Иимэ оршомдо шубуу шонхорой хонгоо һайханаар дуулахыень удаан саг соо дуулахгүйт.

Иимэ гутамшаг абадалые зогсоожо шадаха гэшэ гүбди! Сэхыень хэлэхэдэ, бидэ байгалида эзэн бусаар хандажа, өхэл хохидолдо оруулнабди. Энэ алдугаа ойлгожо, хүн бүхэнэй анхаралтайгаар хандадаг болоо һаань, һайн лэ байха һэн. Хэдэн зуун жэлэй туршада ургажэ байһан ургамалнуудые түймэрэй талаар агшан зуура хосорохо гэшэ хэды аюултайб, хохидолтойб. Ой тайга соохи ургамал ходоодо хүнэй нүдэ баясуулан, һайхан үнэрөөр анхилан байха ёһотой.

Би ой соо ороноб. Амар мэндэ, сабдаг үбгэжөөл! Айһан болохыемни зүбшөөгыш!

Александр ПОНОМАРЕВ, Байгалай жасын Буряадай отделенин гэшүүн.

«Буряадай залуушуул»

«ХООНОН ХУУДАНАН»

Залуушуулай газетнуудай уншагшадта, нүүдэ жур-
налистнуудта, полиграфистнуудта, хэлхэ холбоомод-
то болон бүхы хэмжээнэй арадай депутатуудта хан-
даһан залуушуулай газетнуудай журналистнуудай хан-
далта («Комсомольская правда», 197-дохн номер, бай-
гша оной августын 3) шм, уншагша хараһан байгаа еһо-
тойш. «Эрхэ сүлөө» олгоно гэжэ нэрлээд, газетнуудай-
тэ хэрэглэһэн онол органууд тушаа тон ехээр ханаагаа
эсобожо байһанаа тэндэ мэдүүлнэ. Хэблэл захи́лгын
эхилхэнэ хахад һара урнд хэлсээтэ сэнгүүдээр саар-

ГЭНЭН ЖУРНАЛИСТНУУДАЙ

на олохо эрхэ сүлөө; журналистнуудай коллективэй
олон жэлдэ хүдэлһэн, «Буряадай залуушуул» газетын
коллективэй гэшүүдэй үдэр бүхэндэ шахуу «минитээр»
нюрганынгаа нугартар барилга дээрэ хүдэлһэн бай-
шангыг шэнэ сэнгээр арендээр абаха эрхэ сүлөө; ун-
шагшадһаа зүбшөөл абангүйгөөр тэдэнэй хүсөөр өө-
рынгөө асуудалиудыг шийдэхэ эрхэ сүлөө. Тээд ки-
мэ эрхэ сүлөө — үгүрхэ эрхэ сүлөө маңда хэрэг-
гүйл. Энэ замтай эсэс олондо мэдээсэлгын, плюрализ-

НАНАЛАА НЭГЭДЭЛГЫН ЯБУУЛГА

мын болон демократии түлөө эрхд шууд, хоримгой-
гоор тэмсэжэ эхилһэн залуушуулай хэблэлдэ эсэсын
боложо магадгүй. Ороной бүхы залуушуулай газет-
нуудтай ханаагаа нэгэдэлгэсэ элрхэйлэн мэдүүлхэ зуу-
раа, «Буряадай залуушуул» газетын коллектив мүнөө-
дэр «Хооһон хуудана» гэнэн ябуулга үнгэргэнэ. Ши,
уншагша, энэ хуудана дээрэ уншаха ямаршье мате-
рикай олохогүйдөө дурaa гутажа, маанай хэргэдэ
жагсахы байхаш гэжэ бидэ найданабди.

Арад зөн нэн түрүү өөрчлөгөө үзсэн сэдхэлдэ зөн
хүрээндэ 1979. дүргэжэ, амжаадаа дүй дүйнэн, гээ
хайтанай ойлгодогдуудыг баялгуудад. Тингэжэ үгэжэ
эсэгэ эдэ бүхы нөөсэлдэгдэн дүйнэ үзсэн сэдхэлдэ
баялгууд соёл болбосоролон хэмжээндэ байгаа гээ
нэ.

Тэдэ яагаад бүрилдэн гаранаб, тэрэ үедэнь нүүн нүү
лөөлнэб — эдэ асуудалнууд ори ганса статья соо зөн
лэгдэхээр бэшэ горигтой өлгүүд. Мэргэжлэдэнь
эдэниинэ хайса шэнжэлжэ үгөөдүй. Тэдэ нүүдэл өрөө
дуудат хабатайгаар нигэжэ хэлэхэл болохо: энэнай
«Агууахэ тала» тэрэ ямар бэ дээ нэгэ ойлгодоггүй
гүй, дабтагдашагүй нонин, онсо нэгэ зүйлгүй. Эдэ тээ
зааргүй үргэн өхэ тала дайда, өвөөгүй эсхир өгторгдүй,
хойто зүгөө ургааша, мүн зүүн тээхэ барууншаа нүү
наһан хэргы замүүд. Олон ондоо соёлтой, тээхэй арга
дуудай үүлээр болоһон нотаг, (Д. Б. Пиреве «Нэ
рата харгынүүдээр табиуулжа абаһан морид»), Харин
буряадуудта эдэ бүтэдэн дээрэ үшөө Байгал дэнай
дабтагдашагүй нангин, ори ганса агуу амисаан нэмтэ
дэнэ ха юм.

Монголшуудтай ушараа һаа, нэгэ нэмэ нонин зүгээ
дуулааг: «Үргэн хабтагар талын тээ сөөнөө эдэ дээ
нэгэнай бии болоо һаа, тэрэ дары уйтан болошодог».
Энэ үгүүлэл монголой заншалта соёлой удха шагна
рыг уудалан харуулан памятник болоо. Ингэжэ бай
гаалин ямар нэгэ булан тохойдо өөрсэ өһөөр ажами
даржа байһан арад зөн өөһдүнгөө ажабайдалда тон
таарамжатай, тон өөрсэ ойлгосо ухаан бодолдоо бай
гуулдаг гэжэ харуулна. Ямаршье арад нигэжэ үшөө
сэдхэлэй өөрсэ, дабтагдашагүй баялгуудыг байгуула
на. Тингэжэ оршон тойронхи байгаалитайгаа таһаршагүй
холбоо барисаа байгуулна.

Тэдэ мүнөө манай Буряада нимэ юумэ харанагүйбди.
Үбгэн зоной, дунда үсын ба залуушуулай ухаан сэдхэл
лэй нөөсэ баялгууд хоорондоо үнөөхи урданайхдаа
адли таһаршагүй холбоотой бэшэ юм. Тингэжэ мүнөө
манай арад бэрхшээлтэ байдалда оронхой.

Хүнэй ухаан сэдхэлэй баялгуудай дундаржа, тэ
дэниинэ бусад ондоо соёл болбосоролой зүйлүүдээр
нэлгээ һаа, тэрэ арад зоной газарай норууһаа үгы бо
лон хосорхоншье гайхалгүй. Карта дээрэ ямар нэгэ
харьяата газарай тэрэ арадай нэрээр нэрлэгдэжэ бай
башье, тэрэ арадын үгы болоһон байха магад. Цы
ганууд гайхалтай бүхөөр заншалта байдалаа сэжидэг
юм. Энэ арадыг эндэ жэшээ болгоходо таарамжатай.
Еһо заншалнууддаа сахяагүй һаа, тэдэ бусад арадуудай
дунда таран үгы болошохо. Цыганууд дабтагдашагүй
соёл болбосоролтой. Тэрэнээ дэлхэйн соёлдо нэбтэ
рүүлэн, сэгнэшгүй хубитаяа оруулаа.

Буряад, монголшууд болон бусад нүүдэл арадуудай
ажайдалдаа ухаан бодолой соёл культурын туйлапта
нууд материальна баялиг болон тодорхойгүй. Тэдэ ухаан
сэдхэлэй ба материальна культуруудай хоорондоо
хэмжээний илгээ эндэ тодорхойлохо өһотойбди. Нүү
дэл байдалтай һэн тула түргэн түхээрээ, зөөгөөдх
хөөр бэлэн байха гэлэн эрилтэ гансал архитектурата
шэ, мүн бусад бүхы материальна соёлой зүйлүүд
өөрын онсо эрилтэ табигда байгаа. Тингэжэ бүхы юу
мэ нүүжэ ябахдаа, абаад ябахдаа хүнгэн, таарамжатай
зохид байха өһотой һэн. Материальна бэшэ арга түхэй
нүүдтэшье, жэшээлхэдэ, аман зохоолнуудташье нимэ
эрилтэ тааралдуулаа. Тингэжэ арадай аман зо
хоол гэжэ гансал аман үгөөр дамжуулагдан арад зоной
ухаан сэдхэлдэ үлөөд ябадаг байһай.

Тингэжэ буряадуудта ухаан сэдхэлэй соёлдо нимэ
материальна бэшэ арга түхэй өхэ үүргэ дүүргэһэн юм.
Тэрэ арадай ухаан сэдхэлэй сэгнэшгүй баялгыг бээ
дээ шэнгээгээд үлөөһэн байна. Жэшээлхэдэ, Нинтын эр
дэмэй Буряадай институтай жасада 200-гад үлгэрнүүд
хадгалаатай байдаг. Эдэ үлгэрнүүдэй хэмжээн үгээ
өхэ — 5000-һаа 20000 шүлэглэмэл мүнүүд юм. Харин
Гэсэр гэлэн эпосэй гүйсэд вариантнууд 10000 гаран шү
лэгэй мүнүүдтэй. Сасуулга болон эндэ Гомерэй «Ил
лиада» абаад үзэ. Тэрэн соо 27815 шүлэглэмэл мүн
үүд бии. Гэхтэй хамта, энэнай буряадай аман уран
зохоолой гансал элчэскэ янза түхэл мүн. Харин хэди
олон онтохонууд, үлгэрнүүд, домогууд, түүхын бэшэ
гүүд, урданай бөөгэй бөөлүн дуудалганууд, онһон
үгэнүүд гэхэ мэтэ арадай поэзи ба прозын бусадшье
аман зохоолой янза түхэлүүд бииб дээ.

Угэ бодолой соёл болбосоролой эдэ бүхы айхаб
тар баялгууд арадай үндэһэн хэлэний нэлгэдэхэ
дэ, арад зоной ухаан сэдхэлһээ холодуулагдашо. Тинг
гээд орондон Европын түхэлэй материальна арга тү
хэлнүүдэй бии болоһон хойно буряад соёлой туйлапта
нууд бии болоо гэлэн тон таарамжатай һанал бодол
мүндэлэнхэй. Энэнай хүн зоной ухаан манаруулан
үзэл сүртэл лэ. Манай үзэл сүртэлыг хутолбэрлэхэдэ
тэшье тоосоото хугасаа соо соёлой шата нимээр
дээшлээ гээд тоолоходо тааруу зохид байдаг: ки
нотеатруудай, клубуудай, библиотекнүүдэй, музей
нүүдэй, дуу болон хатарай ансамблнуудай гэхэ мэтэн
тоо олошороо, Тэдэ эдэ бүхы дурдагдаһан аман зүр
гавнууд арад зоной соёл культурыг өөһдөө дээшлүүл
дэггүй, харин ондоо болгон хубилдаг.

Тэдэ эндэ би баһа намайэ зүбөөр ойлгоһон гэжэ һа
наһаб. Жэшээлхэдэ, Библиотекнүүд дээрэтай юм ааб
дээ. Тэдэ библиотекнүүдэй тагууд хэзүүр ямар номуу
дай байдагыг өөһдөөшье мэдэнэ. Арадай заншалта
ухаан бодолой баялгуудта оройдошье тааралгүй үд
хотай номуудай табигдаатай байдагыг эли. Эдэ бүтэдэ
арадай нэрэ хүндыг, ухаан сэдхэлһыг хүгжөөн нэрлээ
гээд оройдошье һайнаар нүлөөлдэггүй гэжэ мэдэжэ.

Арад зоной ажабайдалда материальна соёл болбо
соролой шэнэ арга түхэлүүд удаа дараалан, жэгдэ
жэгдэхээр бии болгодожо, дараалгүйхөөр нэбтүүр
лэгдэхэ өһотой. Жэшээлхэдэ, Россияда оперно искусство
эгзэн түрүүн XVII зуун жэлэй эхн багаар бии боложо
захалаа һэн. М. Глинкин «Иван Сусанин» («Ханан тү
лөө ами наһаа») гэлэн оперо эгзэн түрүүшын ородой
оперо гэжэ тоологдодог. Харин ородой оперно түр
гуули оройдоол XIX зуун жэлэй эсэ багаар бүрилдэн
бии болоһон байна. Тингэжэ тэрэ арадай өөрн хуг
жэмэй культурын юрэнхы хүгжэлтын хажуугаар шэг
нүүлхы хүсэлл оролдолын аша түһаар бии болоо һэн.
Гэхтэй хамта, Буряадай оперно хургуулын тогтоло
200 жэл соо үргэлжлөөр бэшэ гэжэ һангана. Гэднэ
тэрэ буряад заншалта баялгуудай үргэнөөр нэрлэг
дэхэй үндэһэн дээрэ хүгжөөгдэжэ болохо.

[Түгсэхэлын 12-дотн нюурта].

70-д очуудай эхээр Москвада бидэндэ тон хургаал
тай нэгэ выставка үнгэрөө һэн. Пушкинай нэрэмжтэ
музейн колонно зал соо нарин шэл шкафууд тодокоо
той байба. Тэдэни соохи тагууд дээрэ яһаар ба шүлүү
гаар һиллэжэ бүтээһэн бишыхан скульптурууд табиг
дэтай һэн. Канадын соёлой министерство эскимосууд
дай мүнөөнэй үшын арадай искусство олоной үзэмж
дэ табигдэ гэжэ эхэтэ оролдоһон хэбэртэй. Эгээлэй юрын
ангуушад болон заганаһад яагаад нимэ ороо ухаан бо
долтой, нимэ үрэн гартай байба гэжэ эхэтэ ойлго
хон нэрээшье хүшэр байгаа һэн.

Жэшээлхэдэ, баабгайн анатомии тон һайнаар мэдэхэ
байһараа бүтээгээ бэшэ, харин энэ мантан томо ангай
зан абарн тон һайнаар ойлгоһон шэнгээр, баабгайн ами
ды шэнгээр харуулна. Баабгайн дэргэдэ тэрэнине хо
роохо гэжэ гараа далайһан хүн зогсоно. Эдэ хоерой
һанаан бодолһыг таахан ороо бэшэ. Тэдэ өөрөө ажа
мидархын тула ондоо амитанай амин гол таһалхаа
байһан хүнэй ухаан сэдхэл ойлгохонь баһал ороо бо
лошоно. Энэ выставкада үргэн олонинтыг харнагүбди.
Харин эхэнхидэ уран зурашад, искусство шэнжэлэг
шад олоороо өрлөн байба.

Нүүлшынхидэ эдэ бүтэдыг ойлгохонь өхэл хүшэр
байгаа гэжэ мэдэжэ. Тэдэ ямар юумэ харажэ, үзэжэ
һурашанхайб гэжэ мэдэжэбди. Энэ плац-майхан, энэ
һэлмэ, энэ басагахан... Ойлгожо ядахар бэшэ. Харин
энэ эскимосой бүтээһэн бүтээл ойлгохонь яагаа хүшэр
бэ дээ. Ябадал дундаа гэхэлһэн баабгай, хажуудань
өлаха гэжэ эритэ мээсээ далайһан хүн. Хэнэйшье зүр
хэ сэдхэл хүдэлгэмэ жэшээ. Тон ороо, олон бодолнуу
дыг түрүүлһэн ушар. Тэдэ энэ бүтээлэй автор хургуули
һудар дүүргэһэн, мэргэжэлтэй бүтээлшэнь бэшэ. Миил
гэхэлэй юрын ангуушан гү, али заганаһан. Үнгэрэхдөө
эскимос яһатан. Манайхаар бодоходо, нимэрхүү бү
тээлнүүд «Гар урлалай-прикладной искусство» гэлэн
нэгэ таһагханинэ ээллээд лэ дүүрэхэ байгаа.

Эгээл нигэжэ бодомжолдог ушараа Парикай «Хү
нэй институтай» экспертнүүдэй «Хүн түрэлтэнэй
бүхы түхэдэхэ зуун эрхим бүтээлнүүд» гэлэн выставк
эмихдэхэдэ (ЮНЕСКО-гэй хүтэлбэрн дор), тэрэн
соотгоо Канадын эскимосуудай гурбан скульптура оруу
лалсаһан мэдээсэлһыг ойлгохонь бэрхшээлтэй байба.
Юундэб гэхэдэ, искусствын эрхим һайн бүтээлнүүд гэ
жэ тоологдоод, эгээлэй эскимосуудай гар урлалай бү
тээлнүүд эртэ урдын суута грек Пракситель гэгшын,
үгышье һаа мүнөөнэй агууахэ француз Роденэй бүхы
дэлхэйдэ мэдэжэ, суута бүтээлнүүдтэй хамта нэгэ эр
гээд табигдоба ха юм. Энэхүн ушар эскимос ангуу
шадай соёл гэжэ тоологдодог соёл-болбосоролой Хи
тадай эртэ урдын гү, али США-гай залуу соёл болбо
соролтой тон адли хэмжээндэ тоологдоһыг гэршэлбэ.
Эскимосой зан ябадал хүн түрэлтэнэй алишье түлөө
лэгшэдэй: хитадайшье, американацайшье, биднэрэй
шье зан ябадалда тон адли, тон ойлгосотой.

Тэдэ манай эгээл түрүү, энэрхы өһотой гэжэ тоолог
додог ухаан бодолдо энэ ушартай эбсэхэнь бэрхшээл
тэй байгаа һэн. Энэ ушарта сэгнэлтэ үгэлһэн статьянууд
дотор «буржуазна эрдэмтэд» юрэ бусын зүйлнүүдтэ
үлүүсэ дуратайнууд гэжэ тоолоһон байна.

Харин манай шэлэн абалтын комиссини гартэ эдэ
скульптуруудай оробол, эскимосуудай бүтээһэн зүйл
нүүдэй эртэ урдын ээрилгэ зоной бүтээһэн гэжэ тоо
логдохонь мэдэжэ ааб дээ.

Нэгдэхээр, манай комиссинүүд синкретическэ тус
бодомжолдоо шадахагүй һэн тула тон зүбөөр өһо бү
гээлнүүдыг сэгнэжэ шадахагүй. Хоёрдохоор, тэдэ ни
гэжэ бодомжолдог ха юм: «Биднэрэй олон тоото ин
тернадууд, клубууд, хургуулинууд, библиотекнүүд гэ
жэ мэтэн туйлаһамаар соолһыг манай хэмжээн болотор
үргэлһэнэймнай удаа, энэхүнээ өгтошье урда бэшэ эски
мосууд ба ороноймнай бэшэ бусад «бага яһатан» ямар
нэгэ амжалтануудыг туйлахадаа болохо.

Тэдэ ЮНЕСКО-гэй экспертнүүд бии байһан клубуу
дайшье, эскимосуудайшье тоо анхэрлөөд абабагүй.
Тодорхойлодо, энэ арадай нүгөөдэ хахадын Берин
гын хоолойн наадахи заһын, манай талада һуудаг ха
юм. Тэдэнэй һанамжын өһөөр, Канадын эскимос ангуу
шадай заншалта соёл болбосорол угаа өхэ сэнтэй. Эдэ
нэр лэ бүхэдэлхэйн соёлдо нэрэлтэй солотой хубитаяа
оруулжа байна ха юм.

Гэбшье манай официалһыг тушаалтад энэ һанам
жыг зүбшөөхгүй байба.

Гансал хоёртлөөнэй забһарта нигэжэ дуулахаар бай
ба: «Энэ нигэдээ юун болоно гэжэбди Манай гайхам
шагта скульптура бүтээгшэд ямар бэ нэгэ эскимосууд
тай сасуулашагүй доогуур байба гэжэбди гүй» Тингээд
хоёртлөөнүүдэй үедэ соностоогүйшье һаа, нэгэл эшэ
дэхэ хүрэмөөр жэшээ мэдэрхээр байгаа һэн. Энэнай
юун бэ гэхэдэ, манай совет эскимосуудай «түхэл шэн
жээрээ нэциональна, үдха шанараараа социалист» со
лоой туйлаптануудтай сасуулаһан удаа нимэ эшхэбэр
байдалда орохоор һэн. Эдэ бүхы бүтээмэл ороноуд,
шаргачууд, нохойнуудай дүрсэдэ зохоохы ухаан бодо
лынь «хэрэгтэй» тээшэнь шэлүүлһыг мэдэрхээр байба.
Тингэжэ нүлөөгэй яаха аргагүй хойшолон эли байба.
Эсэгэй эсэгтэ дэлхэй дээрхэй ямаршье арад өһөдүн
гөө хэр үгһээ хойшо абажа ябаһан нэрэ солоо дээрэ
үргэхыг оролдодог бшуу. Тэдэ эгээл мүнөө, тэрэ хур
гаал болоһон ыставаһээ хойшо хореод шахуу жэлэй
үнгэрһэн хойно Совет түрэнэй ганса эскимосуудайшье
бэшэ, харин бүхы арадуудай нэрэ солоо гэжэрхэй
ннине тодорлоо һэн. Хэдэн олон зуун жэлнүүдэй турша
да, хэтхээ хэтхээ абажа ябаһан ухаан бодолой сэгнэ
шгүй түнээг баялгууддаа тэдэнэр 1917 онһоо хойшо
гээжэ захалса бэлэй. Энэ талаар Виктор Шкловскийн
хэлһэнине тон зүйтэй: «...Большевикууд удаа ша
нарын шухала бэшэ, гансал шэмгэлһын шухала гэжэ
үнэн зүрхэһөө эгнэгдэг байгаа; гэдэ мүнөөнэй үе саг,
намтарыг гээгээд, гансал түүхэ шүүбэрлэхэ һанаатай
байгаа. Харин бодото ажабайдалтай үдха шаһарыг мэ
дэггүй, тингээшье ойлгохоо һанаагүй. Яаха ургахаа
модон өөрөө мэдэхэ гэлэн бодомжыг тэдэ ойлгоно
гүй...»

Үнэхөөрөө, энэхүнээ бүтэдэ өхэ хохидолдо ороһон
байна. Тэрэ тоодо арадуудай дунда эгзэн түрүү — оро
ад хохидоо. Тэдэ бага арадуудай гарза хохидол бү
ришье өхэ. Социальна хүгжэлтын талаар «хөгдэнги»
арад соёл болбосоролой талаар туйлаптануудтай бай
ха өһогүй гэлэн бодомжо бэшэ бусад дэлхэйн ороноуд
һаа гадна манай орондо тон зүб гэжэ тоологдодог юм.
Гэхтэй хамта, энэ гээдхынь юун гэжэбди гэжэ бидэ
үшөө шэнжэлжэ үзэхэ өһотойбди.

Энэ ондоо таатай һанамжа бодол эгээл түрүүн бү
хы шатын соёлой түлөөлэгшэдһөө дэлгэрүүлэгдэдэг. Бу
риадай соёлой министрэй нэгдэхэи оролгоо байһан
А. М. Герштейн нигэжэ хэлэгшэ һэн: «Урдань арһа шүр
бэлэ, ноһонһоо бэшэ юушьегүй байһан арада ямар
соёл культура гэжэ байхаб дээ...» Харин үзэл суртал
талаар КПСС-эй обкомы секретары байһан, мүнөө
СССР-эй Верховно Советэй депутат нүхэр Ангапов бү
хэсоюзна экрай дээрхээ эшэдхэ хүрэмөөр нигэжэ
хэлһэн байна: «Манай Буряада өхэ хэмжээний соёл
болбосоролтойбди — маңда оперно театр бии». Ингэ
жэ хэлэхэдэ тэрэ буряадайнгаа заншалта соёл культу
ра гэжэ ойлгодоггүй байһанаа харуулба ха юм.

Имэ «хүтэлбэрлэгшэд» арадай заншалта соёл бол
босоролһыг ба арад зоной ажабайдалда тэрэнэй ямар
үүргэ дүүргэдхыг ойлгодоггүй. Эдэнэр бүхы дээрэ
соёл болбосорол юун гэжэбди гэжэ ойлгодогшьегүй.
Юундэб гэхэдэ, нимэ хүтэлбэрлэгшэдэй ухаан бодо
лһаа, дээрһээ хүтэлбэрлэгдэдэг шуу. Харин дээр
һээ хүтэлбэрлэгдэхэн соёл түхэй ойлгосо хадда
бүхы дэлхэйдэ тоологдодог ойлгосоһоо тэд ондоо юм.

Тэдэ соёл болбосорол гэшын үдхыг ойлгохонь һа
наа һаа, уншагша БСЭ өөрөө карог лэ. Харин энэ ду
лданги бэшэ газарһаа нэгэ ойлгосо үгэбэбди:

«Хүнүүдтэ хэрэгтэй, хүнүүдэй эрилтэ хэрэглэмжэ хан
галын зүйл гэхэдэ, хүнэй али бүхы талын хүгжэлтыг
хангаха материальна болон ухаан бодолой нөөснүү
дыг байгуулга мүн. Ингэжэ соёл болбосоролой абуул
гаар арад зоной ухаан сэдхэлэй хэрэглэмжэнүүд ба
арад зоной хүсэллнүүд бэлүүлэгдэнэ...» (ЮНЕСКО,
«Соёл болбосорол. Дэлхэйн арадуудай харисаан» гэ
һэн журнал, 4-дэхэ номер, 1971 он, хэлэг: — Документ
нүүд).

Энэ тодорхойлолго соо хэлэгдэхэн үгэнүүдэй үдхэ
шанар тон зүб. Арадуудай туйлаһан, нөөсэлһэн соёл
болбосоролой туйлаһа өхэ баялиг байһандань ханшье
һэжэллэнгүй. Юрөөдэ энэнай ЮНЕСКО-гэй мэргэ
жэлтэдэй нээлтэшье бэшэ. Хэр үгһээ хойшо биднэр
һээ гадна дэлхэйн бүхы арадууд өһөдүнгөө һуудал
байдалһыг энэл үндэһэн дээрэ зохоон байгуулдаг.

Хүнэй эрхэ сүлөөтэ байдал, хүнэй эрилтэ хэрэглэм
жэнүүд хангагдахагүйһөө гадна манай орондо арад
зоншье бүхыдөө өһөдүнгөө ухаан сэдхэлэй баяли
гүүдыг сэгнүүлжэ гэлэн эрхэгүй байна.

НЭРГЭЭЛГЭ

[Түгээхэл, Экиннийн 11-дэх нийурт].

Мүнөөнэй буряадай тала газарнууд хахалагдашод, мелиораци- лагдаад, эдэ бүгдэнэй нүүлээр хужарташод байна ха юм. Юундэ гэхэд, эндэх байгалида газар тархалт эрхилдэ тиймэ хайн таа- рамжтой бэшэ. Тээд энээнине дабажа гаргахы ехэл хүшэр. Буряа- дай ухаан бодолой нэргээгдэжэ захалһанай, гээгдэнэй баялигуудыг бусааха гэдэн эрилтэнүүдэй хажууда эдэ гээлтэнүүдтэ зэмтэй нийур- нууд бидэнэртэ баһал баяр ёһололой оршон байдалда эндэрнүүд дээрһээ гү, али хэлбэлэй хуудһануудһаа дэхлэд ингэжэ ойлгуул- хые оролдону: «...Унгэрһэн хэдэн арбаад жэлнүүдэй туршада ара- дууд ехэ юмзээ гээхлээ гэднэ, ехэ юмз олоо. Тини арадуудэй соел болбосоролын абарха тухай хэлһэнэй хэрэгтэй гү! Үнэн дээ- рээ тэрэнэй саашанхи хүгжэлтэ тухай хөөрлөөдөө һаа дээрэ. Де- лан хоор жэлэй туршада ингэжэ манай ухаан бодолы манаруул- хые оролдоо. Тини бидэ һанаа амар ажалуудай байгаа ха юмбиди. Олон тоото театрнууд, кинозалнууд, библиотекнууд болон бусад бии, соел болбосоролнай хүгжөөгдэнэ гэжэ тоолоод лэ хуугаабди.

Эдэ бүгдэндэ анхаралаа хандуулангүйгөөр саашаа урданайхи- даал адляар ажалуухадамайһые болохо һэн. Тээд залуушуул на- наемнай зобооно. Арадай ухаан бодолһоо зайлаһан баялигуудыг хүнүүд һанаха бэшэ даа. Залуу үетэнэй олон түлөөлгшэдэнь «ман- куртэ» шэнги болошоод ябаһанаа ойлгоногүй. Тэдэ «саашанхи хүг- жэлтэдэ» найдаад, урданай зоной абажа ябаһан зан заншалаар но- кирходогшьегүй. Техническэ дэбжэлтын эрхэ байдалда хамаг бүхы урданай заншланууд хэрэгшьегүй юм тү гэдэн һанал бодол бий. Тээдшье залуушуулда «гээгдэнги» нүүдэл хуудал байдалай үедэ, урда сагта нөөсэлгэдэнэй дүй дүршэл хэрэгшье бэшэ шэнги. Энэ- мнай арадай хүгжэлтэдэ һаад хэжэ болохо гэдэнһые һанамжа бай- даг.

Тээд, нэгдэхээр, заншалта соел болбосоролой али юмзны хүг- жэлтэдэ һаалта хэхэб гэжэ зооха харюусалга хэнһые дөмжэ абаха эрхгүй. Эндэ мээшэ болгобол, Японой болон Хитадай нероглиг бэшэг дурдалтай. Европын үзэг бэшэгтэй сасуулахда, тэдэ тон гээг- дэнги үзэг бэшэг гэжэ үшөө һургуулида һурхаданай тоолодог һэн. Гадна XIX зуун жэлэй тэн багаар эдэ оронүүдтэһе бүхы дэл- хэйн дэбжэлтэ туйлалта халан абажа байхадһые нимэрхүүтээр бо- домжолдог байба. Тээд зол болоходоо, тэрэнэ илаагүй. Киберне- тикын бии болоходо, компьютернэ хэлһэнэй байгуулантанууд нерог- лиг үзэг бэшэгтэй байгуулантда тон тааруу гэжэ тодорлоо. Харин хэлһэнэй байгуулантда хөдөө энэл арадай ухаан бодолой байгуулантда ха юм. Тинимһээ, мүнөөнэй үеын техническэ дэбжэлтын хэмжээгээр арадай (илангаяа япон арадай) ухаан бодолой эгээл «бэлэн» бай- һанкын гаража эрээ. Энэ ушарай хүн түрэлтэнэй дэбжэлтын замда ямар хүлээгдэжэгүй ушарнуудай тохолоодо байһые харууланһынэ эли. Буряадай заншалта соелойн нэгэ «гээгдэнги» зүйл — бөө мүр- гэлэй дүй дүршэлэй дэлхэйн эрээдүйн дэбжэлтэдэ тон ехэ нүлөө үзүүлхэдэһые болохо байһыен бидэ мүнөө мэдэхэ аргагүйбди. Энэ талаар техникээр гүйсэд, зэбсэгжэнги Баруунай оронүүдэй зохоохы сэхээтэнэй түлөөлгшэд үнэнэй ехэ юмз ойлгонхой. Тэдэ XIX зуун жэлэй тэн баһаа «гээгдэнги» арадуудай хуудал байдалда шэнэ юм- ма саг үргэлжэ бээржэ, олохо байдаг. Тини эндэ шэнэ нээлтэнүү- дые тоолохо болобол олон — индусуудай гайхамшаг космоизм, хи- тадуудай импрессионизм, нүүдэл арадуудай экспрессионизм, аф- рикан арадуудай ухаан бодолой символиз, хоер Америкын индее- цүүдэй соелой сюрреализм, тинхэдэ Австралиин, Океаниин «тон ээрлиг» арадуудай соел болбосорол... Техническэ дэбжэлтэһээ хо- лодохо бүрээ хүнэй ухаан бодол, ойлгосо бүри ороо болоно... Ев- ропын искусстводы энэ талаар ябуулагдажа байһан үйлэ хэрэгүүд тон ороо, гүнзгий. Эндэ нэгэ «бусаалта» үзэ-сүрталэ гэдэн ойлго- со анхарал хандуулна. Тэрэниие XX зуун жэлэй элнэтэ философүүд Тойнби, Кьеркегор, Шарден, гэгшэд толгойлно. Тэдэнэртэ мүнөөнэй үеын энэдхэг гүн ухаант Вивекананда, Рамакришна, Латини Аме- рикын, Африкын уран зураашад болон уран зохоолшод туйлай ехэ нүлөө үзүүлнэ.

Арадуудай соел болбосорол хоорондоо дүтэрхы холбоо бари- саатайгаар хүгжэнэ. Тинимһээ Парижэй «Хүнэй институтто» искусств- о шэнжлэлгшэдэй эскимос ангуушадай бүтээнүүдэй удха шанарыг гүйсэд дүүрэнбэр ойлгоһон ушар эндэ хайшаалтай.

Даруу номгон абари зантай эскимос арад байгаалин хүндэ хү- шэр эрхэ байдалда туйлай ехэ гүнзэгы удха шанартай соел болбо- сорол байгуулжа шадаа. Тини заншалта культурынгаа дээрһээ дөр- лөлтэ үзөөгүй хөдөн XX зуун жэлэй эсэстэ гайхамшаг бүтээнүүд дээр ухаан бодолойгоо хүгжэлтыг харуулжа шадаһан байна. Тини- гэжэ тэдэнэй ухаан бодолой мүнөөнэй үеын эрилтэнүүдэй шатада байһые хараабди. Тинимһээ эскимосууды «гээгдэнги» гэжэ нэр- лээгээр гүбднэ! Компьютернуудыг гаргадаггүй, харин ангуушалаал, зөгһашалаалд лэ ябадаг хөдөн ингэжэ нэрлэлтэй гү!

Заншалта ухаан бодолой баялигууд мүнөөнэй туйллантануудтай тааралдахгүй гэдэн һанамжа бодол арадуудай ухаан бодолдо хэ- мэл аргаар нэбтэрүүлгэдэн һанамжа мүн. Энээнэй ашаар арад зоной ухаан бодолыг гартаа абахада таатай зохид бшуу. Энэнтэй тэмсэл ябуулга Советскэ Союзэй гансал «гээгдэнги» арадуудай урда байна бэшэ.

Энэ асуудалда (Ази түбин хүгжэжэ байһан оронүүдэй зүгһөө) үшөө 1971 ондо тусхай семинар зорюулагдаа һэн. Тэрэниие соци- альна эрдэмэй талаар ЮНЕСКО-гэй ба Улассоорондын Соведэй мэргэжлэдэ Сингапурта эмхидхэн байна. Энэ арасалдаата статья соо тэрэнэй дурдахалнуудыг дууһан харууланһай хэрэггүй. Тээд гол шухалыне нэрлээ һаа нимэрхүү: «...модернизацийн үндһэн дээрэ зохоогдоһон хүгжэлтын баруунай арга түхэл хүгжэжэ байһан оро- нуудта огто таарахгүйһөө гадна тэдэнэй бээ даанги ба эрхэ сү- лөөтэ байдалда ехэхэн хохидол үзүүлнэ... Энэ арга түхэл нацио- нальна-соел культурынгаа үг заншалыг тодорүүлжа зорилготойгоор политико-культурна шэнжлэлтэ хээ, национальна баялигаа сэгнэ- жэ үзэхэ ба тэрэнэйнгэ туйллантануудай мүнөөнэй үеын эрилтэ- нуудтэ таараха байһаные хаража үзэхэ».

Нүүлэй үедэ манай Буряадтаһе «соелой политикин программы» эрдэм науки үндһэн дээрэ зохон байгуулжа хэрэгтэй гэдэн һана- мжа бии. Иимэрхүү программа зохон байгуулжа (хэрбээ зохон бай- гуулжа гэ һаа) гэдэн мэргэжлэдтэ тэрэ 1971 ондо гол түлэб ман- да адлирхүү эрхэ байдалда хүгжэжэ байһан Азиин оронүүдэй дүй дүршэл хэрэгтэ һааны таарамжтай байха гэжэ һанагдана.

Манай Веровно Соведэйһе нимэ программаг табилсаха хүдэл- мэридэ бэшһые һааны, зүбшэл заабари абалгада ЮНЕСКО-гэй мэрг- жэлтэдэһе урла һааны һайн һэн. Тэдэнэр олон оронүүдэй нимэрхүү дүй дүршэл шэнжлэлтэ үзһэн байна ха юм.

Тээд мүнөө, 1990 оной август һарада хүгжэнги үргэн ухаан бо- долтой арада «саашанхи хүгжэлтэ» хэрэггүй гэжэ ойлгохо шухала болоод байна. Буряадай угай заншалта соел культура нэргээнгүй- гөөр Буряадай экономика хөгжэлтэ туйлаха гэдэн һэдэлгэнүүд Буряадай арайһа саашадаа һүнэн таралгада, үгы болон хосоролгодо өсөртэ гэжэ мэдэжэ.

Тини «Молодежкын» түүдһануудта «нэргэлгын» асуудалнууд ту- тай үгэ булалдаан үргэнөөр дэлгэрэ гэжэ найданабди. Буряадай угай заншалта соел культурын ямар зүйлүүдыг саашада эрээ- лдэ абаха абаха тухайһа уншагшад һанамжануудда хулаалдаха бээ гэжэ һанагдана.

Мира ФЕДОТОВА.

Хоёр гүрэнэй хүтэлбэрлэг- шэдэй, хөөрлөөнүүдэй: дүн- гүүд, шахардуу, байдалыг саа- шадан, һулуруулгада нүлөөл- хэ, бээ гэжэ бүхы дэлхэйн хүнүүдэй — найдажа байхада, совет-американ худалдаа най- маанай байдалыг хаража үзэ- бэл, тухатай байха. Зарим сэгнэлтэнүүдэй ёһоор, США- гай болон манай ороной хоо- рондохы эд бараанай эрьсэ,

лоо, Шэнэ хэлһэн, тухай мүн, нөө хэлһэн үшөө эрхэ. Аме- рикын дэлгүүр дээрэ бусад оронүүдэй эд бараанда тохог- додог болохотой пошлито манай эд бараанда тоходо: ээрэгтэй.

— Харин хэрбээ америкын- хидэй политическэ цэнэ эрхэ нүхэсэл табла һааны, эхэ бо- лонобиди? «Литвагай асуу- далай» урагшатайгаар шиндхэг- дэхэ болотор, хуульда най-

най орон дэлхэйн дэлгүүр дээрэ ехэ хамдаар эд бараа худалдана гэдэн үгэ хүүр үн- нэй дуулагдаа.

— Нефть хээгдэһые тог- тоогдоһон сэнгүүдээр худал- дагдадаг байһан. Тэрэниие га- даадаа худалдадаг гүрэнүүд (тэрэ тоодо ОПЕК шэнги хүс- тэй эмхи), мүн тэрэниие ху- далдан абадаг гүрэнүүд неф- тини сэнгүүдыг гуримшуулдаг гэжэ, СССР ОПЕК-тэ ородог-

НАЙМАА ЯАЖА ХЭНЭБИДИ?

Хитадтай сасуулахда, гурба дахин, харин Канадыкһаа табн дахин бага болодог. Ингэ- хэдэ бидэ наймаа хэжэ ша- дахаа боллоо гэжэ гүбднэ! СССР-эй гадаадын хэрэгүүдэй мүнхүстэй орлогшо Э. Е. Об- минскада ТАСС-ай тусхай кор- респондент энэ асуудал табн- һан байна.

— Энээнэй шалтаганууд эл- дэб ааб даа, — гэжэ Эрнест Евгеньевич харюусаба. — Бидэ- нэй гол түлэб түүхэй эдүүдиз худалдадаг байһанай мэдээ- жэ. Гадна худалдаа наймаанай талаар манай оронике илгэха ибадалы тоонгуй байжа боло- хогүй. Хорёод шахуу жэлэй саана США-гай баталагдаһан худалдаа наймаанай хэлһэн хоер ороной хоорондохы худалдаа наймаа үргэдхлэгдэ туһа болоогүй юм. Советскэ Союзһаа һаадгүйгөөр нүүжэ гараха ябадалы лаб хангата тухай Джоксон-Вэнигэй зоһа- барине конгрессменүүд тус хэлһэнэй «холбоһон» байха.

Доогуур үнэ сэнгүүдээр США- тай худалдаа наймаа хэжэ арга бидэндэ олгогдодог байһан. Би- дэ нимэ юмз хэжэ аргагүй байгаабди.

— Тинишье худалдаа най- маан хэгдэдэг гэжэ бидэ мэд- энбди. Ангай арһа, «столич- ная», «московская», турһа США да худалдадаг гэжэ бээбди.

— Үшөө нефть, химическэ промышленностин продукция, машина ба хэрэгсэл түхээрлэ- гэнүүд, эрдэнэ шулууны, үнэтэ шухаг металлнууд худалдаа наймаанда эльгээгдэхэ. «Бе- ларусь» гэдэн нийдмтэй трек- тор фермернууд ехэ дуратай- гаар худалдажа абадаг. Аме- рикын Милуоки хотодо нимэ техникэ наймаалдаг худалдаа наймаанай түб бии юм.

Ямар сэнгээр эд бараа худ- далдадаг, ямар ашаг олзо абадаг байһан тухай асуудал манда ехэ шэнгээр табигдадаг. Американ дэлгүүртэ үргэнөөр гараха, тааруу зохид сэнгээр наймаа хэжэ арга боломжо США манда үгэдэггүй юм. Тарифай хэмжээнэй ехэ дээр- лээ совет эд бараанай сэнг- гүүд заримдаа 2-3 дахин үнэ- тэй болодог. Шанга мурысөө- нэй эрхэ байдалда харуу биз- несменүүдтэ тэдэниие худал- даха гэжэ хүшэр юм.

США-тай худалдаа наймаа- ный талаар хэлһэнэй проект бэлэн болонхой. Хоёр шахуу жэлэй туршада америкынхид- тэй ехэ хүшэр хөөрлөөн бө-

маанан талаар ямзашье элс- сээ баталхгүй гэжэ сенатор- республиканец Р. Доул буса- дые уралаа гэжэ «Вэшингтон таймс» газетэ мэдээсэһэн бай- гаа һэн.

— Эндэ гайхаха юмзны үгы. Олон ондоо һанамжануудай хэлгэдэдэг эрхэ байдалда нимэ- шье хараа бодол байжа бо- лоо. Тээд ондооһые һанамжа бии гэжэ: американ олонитэ ба США-гай холын бодолтой политигүүд манай орон соо- хи хубилган шэнэдхлэгдэ ам- жалта хүсэдэг, шахардуу бай- дал саашадаа һуларха бээ гэжэ хүлээдэг. Харилсее хол- боо үргэдхлэе хоёр гүрэнэй оролдожо байхада, манай гү- рэнүүдэй хоорондохы худалдаа наймаан али али талада ту- хатай байха бшуу.

«Литвагай асуудал» тухай хэлэхэ болоо һаа, М. С. Гор- бачевой болон Ш. Миттеран- най һааны пресс-конференци дээрэ тэрээдэг тодо хэюу/ үгтөө һэн. Литвагай холбоотой бүхы асуудалнууд Советскэ Союзда боложо байһан до- тоодын хэрэгүүдтэ хабаатай гэжэ СССР-эй Президент ма- дүүлэ бэлэй. 15 республикын ородог Совет Федерацийн оршон байлдаха хабаатай ямар- шье асуудал Конституцийн үндһээр шиндхэгдэхэ ёһотой ааб даа.

Үнэ сэнгүүдэй талаар һаал- тые зайсуулха ондоо зам һаа- шаг бии болоо. Худалдаа най- маанай асуудалнуудые гурим- шуулдаг улассоорондын эгээл нэрэтай түрэтэй эмхидхүүдэй нэгдэдэ ажаглалшын эрхэ ул- сгыг СССР дүүргэхэ болонхой. Энэманай хөдөө ГАП — зуугаад оронике нэрэдүүлдэг тари- фуудай ба худалдаа наймаа- ный талаар генеральна хэлһэн болоно. Эд бараа андатзаха замда ушардаг һаалтануудыг зайсуулха, гүрэнүүдэй хоорон- до али али таладэнь тухатай наймаа үргэдхлэхэ гэжэ тэрэнэй зорилго болоно.

СССР-эй дотоодын экономи- кын ба гадаадын экономическэ ажал ябуулгын дэлгүүрэй сү- лөөтэ харилсануудай гурим- да ороходон, бидэ ГАП-да орохо тухай хөөрлөдхэ эхил- хэбди. Генеральна хэлһэнэй адли тэгшэ эрхэтэй гэшүүн болоод байхада, тэрэнэй бү- хы гэшүүн-оронуудтай, тэрэ тоодо США-тай тааруу зохид гуримээр худалдаа наймаа хэжэ эрхэтэй болохо байна.

— Эрнест Евгеньевич, ма-

гүйшье һаа, тэрэнэй эрэг ябуулгын талаар нэгэ хол- боотой байдаг.

Гэжэһе хүгжэлтын тогтоһо- ной жэлнүүдтэ валютэ оло- хоо оролдожо, үнэхөөрөө- шье зарим нэын станогүүд болон хэрэгсэл түхээрлэгэнүү- дые тэдэнэй өөрийн үнэ сэн- гүүдһээ һураггүй доогуур сэн- гээр худалдаһан — байнабди. Энэманай манай ороной нэрэ хүндые унагаагаа юм ааб даа. Мүнөө болотор машина бо- лон хэрэгсэл түхээрлэгэнүү- дые гадаадын оронүүдтэ өхээр худалдадаггүй байһанһынэй эрхэ нүхэсэлнүүдэй нэгэниинэ энэ болоно.

Зарим ушарта түүхэй эд илангаяа хлопот хамдаар худалдаһан байха. Эрдэнэин эл- дэб шулуу дэлгүүртэ гаргэжа, дэлхэй — дээрххи сэнгүүдһээ доогуур, хамдаар худалдаа- шье туршаабди. Энэманай таа- рахгүй абадал гэжэ.

Мүнөө үедэ 15 мян-т гаран эмхи зурганууд, нэгэжлүүд, кооперативууд ба хамтыч пред- приятинууд продукция дэл- хэйн дэлгүүр дээрэ худалда- даг болоһонини юрэнхи дээрэ һайн ааб даа Тээд тэдэнэй зариманиинэ өшаг олзо түр- гөөр олохые оролдожо, эд бараанай бодото үнэ сэнгһэнь зорюута доогуур худалдаһан байха юм.

Дэлхэйн дэлгүүр тодоор ху- бөөгданхай, ООН-ой, элдэб нэгдэлнүүдэй, мүн гадаадын оронүүдтэ эд бараа худалда- даг оронүүдэй эмхи зургану- уудай хэмжээгээр таринаар хингедэгдэ гэжэ. Доогуур сэн- гээр гү, али тогтоогдоһон хэм- жэһнһээ үлүүгээр үнэтэ шухаг зүйлүүдые худалдадаг үн- дһөөрөө хориглодог. Аһа гү, али бриллиант хэдһые ехээр худалдажа, манай түлүүр бай- далтай экономикһа байжаруул- жа болохо гэдэн бодомжо- нууд дэлхэйн дэлгүүрэй ёһо гуримүүдые мэдэхэгүй байһан тухай гэршэлнэ.

— Мүнөө үедэ худалдаа наймааный талаар нимэ таагүй ушарнууд үргэлжлэнэ гү!

— Иимэ абадал хуулар хор- ригдодог байна. Манай гадаа- дын экономическэ холбоо ба- рисаан шэнэ үндһээ һуури дээрэ байгуулагдаа. Тээдшье өөһадыгөө хохидолдо оруу- лан, худалдаа наймаа хэжэ ябадалы ажалшад буруушаа- ха бшуу.

Р. АХМЕТОВ, ТАСС-ай тусхай корр.

ХҮГЖЭЛТЫН ХАРАА ЗАМУУД

нүүдэй банктэй холбоотой компьютернуудай тоо обще- тво соохи мэдээсэлэй хэмжээе тодорхойлоо бшуу. Шэнэ эм- хини уставаар тэдэниие бай- гуулжа гэжэ хараалдана. Саа- шадаа ороной телекоммуни- цационно сетин арга болом- жын үргэдхлэгдэхэ, олохон кавертрануудта, худэлмэрин газарнуудта компьютернуудэй бии болоходо хоёр талын харилсаатай мэдээсэлэй-спре- аочка алба эмхидхэхэ. арга бодото дээрэ бии болохо.

Кабельна телевидениин 200- гаад томо эмхи зургануудай түлөөлгшэдэй сугларһан сьезд дээрэ эрээдүйн техническэ хэрэгсэлгын арга боломжонууд ба түхэл яланууд гансашье зүбшэн хэлсэгдээ бэшэ. Ка- бельна телевидениин нэбтэ- рүүлгэдэ ашаардаг шиндэгдээ- гүй олон асуудалнуудыг деле- гадууд дайраһан байгаа. Иимэ сөтөнүүд дуталдана, хангалгын

шанар муу гэжэ үгэ хэлһэн хүнүүд тэмдэглээ. Ушарын гэгбэл, Эсэгэ ороной промыш- ленностин бэлэн болохоһоо урид дамжуулгын шэнэ шэг- лэл нэбтэрүүлгэдэ эхилээ.

Ороной кабельна телевиде- ни үндэр хэмжээндэ хүгжөөхэ аргатай мэргэжлэтэй кадрнууд дуталдана. Энээн дээрһээ дамжуулагдадаг олохон прог- раммануудай уран һайһанай талаар хэмжээн бирагүй бай- даг. Кабельна телевидениин худэлмэрин гуримүүдыг зо- хохо шухала тухай мүнөө миил хөөрлөөнүүд болоно.

— Холбоондо нэгдээд бай- хада, эдэ хойшопуулашгүй асуудалнуудыг түргөөр шинд- хээ бээбди гэжэ һананаб, — гэжэ Түбэй телевидениин мэд- дээсэлэй редакцийн элмэд редактор Эдуард Саганов хэлһэн. Сьезд дээрэ түрэ нин- тин шэнэ эмхидхэ президент- тээр һунгадаа юм.

(ТАСС)

13-дэхи хууд.

Чисаанын толой Хүлхисөөн нутагтай Сагаанай угай Ошорой Ямаан гэжэ үлгэршэ-түүхэнь үб- гэжөөлэй 1938 ондо хөөрхые дуулаһанаа мүнөө эндэ түүрэн дурсаха наһан түрэн.

Хори обогой Хуасай эсэгэ юһэн хүхүүртэй байгаа. Баршүүхе (Бар- шинха), Быхтэр (Богдор), Боохой, Онгор (Обогор), Тох (Тохдор), Цагаан Малгай, Баабатар (Баба- гар), Хурилхан (Хурихан), Таба- хал гэхэ мэтэ.

Боохойн хүбүүд Бабжа Хондоли хоёр аха дүүнэр ажаһууһан гэхэ. Бабжаны багжатар томо бээтэй, шинирэг шүрбэлэйг, хүшэр хүдэр хүн байгаа, тиммэнэ баатар нэ- рдэ хүрөө һэн. Хондоли шүрэн солбон, ухаансар, хошоо үгөөр баян, һонор һүбэлгэн хүн ябаа. Хондолин хэлэһэн хошоо үгэ- нүүд:

Хүлэгэтайн хэлгэхэ,
Хурдан морид түрэхэ,
Наадегэтайн хэлгэхэ,
Хууһирдаг наадег харбаха.
Мориинтай хэлгэхэ,
Мухаридаг морид түрэхэ.
Номынтай хэлгэхэ,
Найрдаг наадег харбаха.
Хондоли дүүнэ ёһотойл эрдэм- тэ гэхэ гү, юрэдөөл, мүнөөнэй- хөөр философ хүн байгаа гэжэ һанахаар алша. Юуб гэхэдэ, урдаа болохо юумэ хэлэжэ байхадаа мэргэн һэн ха.

Хүбдүүд угай, нохой хүхүүрэй 1860 ондо түрэнх баарайн Гата- бай хөөрһөөр: Хорин баруун- Хасууртайн урда талада (мүнөө Хори—Улаан—Удын гол харгын ур- да бээдэ 75—100 метрэй зайтай газарта) Бабжа-Баатарай дүлэ тү- хөөрһэн хэрэм байна гэсэдэг гэ- шэ. Нээрээшье хүнэй гераар бү- тээһэн гэжэ һанахаар. Эргэнхэй

ТҮРЭЛ НЮТАГАЙМНАЙ ТҮҮХЭНЭЭ

БАБЖА-БААТАР ТУХАЙ ДОМОГУУД

шэнээн хабтагар хабтагар эльгэн кара шулуунуудыг газарта зоожо, дүрбэлжэн ханануудыг бодхоонон хэбэртэй, ёһотойл хоёр хэрэм-нуу- га байдаг. Нэгэнийн өөрын дү- лэ, нүгөөдэнь мориной дүлэ гэ- жэ хэлсэдэг. Юрын нүдөөр ха- рахада, ёһотойл хүсэтэй хүнэй энэ томо шулуунуудыг суглуулжа, тү- хөөрһэн хэрэм байна. Нэгэ ха- нынь шэнгээд үзөө һаа ямар шэг- нүүртэй, хэды мориной хүсэтэй хүн байгааг гэжэ мэдээ- жэ болохо һэн ха гэжэ һанамаар юм. Мүнөөшье нутаг нутагта бар хүсэтэй хүнүүд байна ха юм даа.

Манжын ба Хорбодойн хүбүүд хоорондоо эбдүй байһан гэдэг. Манжынхид олон тоото сэрэгээр эржэ, Хори бурладай азарга адуунуудыг туугаад ябашадаг бай- һан гэдэг. Энэ ушарһаа Хорбо- дойноо газар уһа, адуу малаа хамгаалхын тулада, манжынхидэй Хори эрэдэг улайха харгы дээрэ Бабжа-Баатар хэрэм барһан гэдэг. Тингэжэ өөрынгөө дүлэдэ дү- тшэг хууһан бололтой.

Батанай угай 1905 ондо тү- рэнх Лүдэбэй Цыпилма гэшын аман үгһөө: Шэтын областин Хэлгын районой Хөлгосоон ню- тагта Хубсаһанай Ара гэжэ хада бии. Эдэ хадын шулуун дээрэ Бабжа-Баатарай гэшхэн мурьыг хонхойгоод үлэхэ юм гээд хэл- сэхэ. Харбаһан ангаа эрхюулжэ ябаһаар Хөлгө мурэндэ унаһан юм

ха. Нороһон хубсаһаа хабсаһаин шулуунда үлгэжэ хатаагаа һэн ха. Тэрэ хабсаһаин Хубсаһанай Ара гэ- жэ нэрлэгдэ.

Бабжа-Баатар үбгэржэ, нүдэ- нийн дээдэ нидхэ доошоо һан- жадаг болоод, харасаа халхал- даг, бойдһон байгаа. Тэрэ үедэ түрэнх дүүнэ Хондоли эмээл морьор акындаа айлшаар эржэ ябаа гэхэ.

Бабжын һамган дүүдэнь дүрээ гутаһан, анханай эбгүй байһандаа, гэртээ гүйжэ ороод, «Урдаһаа- най сэрэг сүү эрбэл, бээз э- һыш, амин голнуудаа абарыш» гэхэн ха. Һамганайгаа үгөөр һаа- даг номынгоо хубшарга татаад, караха гэхэдэ нидхынгээ унажа бүглэхэдэ, зомгоһоо түлэһнээ шуулажа, нүдөө тэртэдээд кара- хадаа, дүүгээ таниашье һаа, һам- гандаа:

Хула мориной гэшхэншуу,
Хондоли дүүгэй хуудалшуу — гэжэ хэлээд, һамганайгаа үгөөр һаадагаа татаһандаа «Баатарай ёһоор — болихоһин гэһын арга- гүй» гээд дүүгээ харбажа алаһан байгаа ха.

Мүн баһа ондоо баримтаар дур- дахада: Хондоли дүүнэ ахадаа эржэ ябахадаа, Бабжа ахаа оого- лоод, манай харбаад тудажэ ша- дахагүйш, харин мориномин хар- бажа алаа һаа, адаг эрэ болохош! Бабжын морины сэрэгэй, хориной хургуули шудаланхайб гэжэ наа- дан зугаа хүхилгэ болоо һэн ха.

Эмээл дээрэ хууһан Хондолине харбахадаа, морины доргоо ороод байха нургуултай болоһон, доо- гуурнь харбахада, эмээл дээрэ хууһа, моринойн баруун хануу- гаар харбахадаа — моринойгоо зүүн бээдэнь гараад байха, зүү- гээрнь харбахадаа — моринойгоо баруун бээдэнь гараад байха шэ- дитэй һэн. Бабжа яашье тудажэ ядахадаа, номо һаадагаа хоёр һурша ээргэлүүлжэ оноогоод хуб- шарга табихадаа, Хондоли дүү- гээ моринойн баруун дүрэдэнь харбажа унагаагаа һэн гэдэг.

1870 ондо түрэнх Хубдүүд угай Нохой хүхүүрэй Очирой Цыби- жабай хөөрөөһөө: Бабжа-Баата- рай үбгэрөөд байхада, сүүбэншо- но моринынь эднэн байгаа. Мо- ринойгоо һаа дээрэ Бабжа ху- марта хууһандал номо һаадагаа дүлээд, нүдөө зомгоогоор тэртэ- дээд, шонын эрхыя хүлэжэ, үүр сайлганаар шонын алаһан гэхэ. Ямар нутагта болоһон ушарынь мэдэхэ зон бэшнэ бээ. Шоно мориной һаа дээрэ эмэ гараха- даа, «хожомоо хүлэг морины бү түрэг» гэхэн гэлэй.

1871 ондо түрэнх, Хубдүүд угай, Улаалзай хүхүүрэй Аюшын Рабданай хөөрөөһөө: Бабжа-Баа- тар хаһа дундаа ангой тарганин, арһанай үнэтэй суглуулхыа ара хубшадэе агнахаа гараһан бай- гаа ха. Бабжын гэртээ үгы бай- лыа һамбаашалан, тэрэ үедэ Ман-

жын оронһоо долоон хасаг сэр- гэдэг Бабжын хубууе алахааа Удган нүхэлсэлтэй зориута ер- лэн гэдэг. Энэ үедэ эхэн үһан- да ошоһон, жэлтэй хубууа үлгы сорого (ябаһан үлгы) шайгаар наадажа хууһан байгаа ха. Тү- рүүлээд удамаршын һэсн гэр- тэ орожо эрэхэдэ, Бабжын ху- бүүн долоон сэрэгшэдэй дүрбэ- нийн тархинуудыг соо харбажа алаһан гэхэ. Нүтөө гурбанинь үл- гитэй хубууе бакжууа алаа һэн гэдэг байна.

Удганай онгоо орууланхай гэр соогур саманга бэйтерн, Баб- жа агнууриһаа бусажа эрээ һэн гэхэ. Удганай хоёр хүлһөө ба- раад, тархын уруу һабатай ой- раг соо хээд бүлжэ байхада «Эндэһэ хойшо эрхиндэ энтэй, долбобортоо домтой, хүнэй тү- шэтэн, эрын эршэтэн, энэ дэлхэй- да эрьжэ һөөргөө бү түрэг» гэ- жэ амз алаһан гэсэдэг.

Тиммэнэ Бабжа-Баатарһаа хой- шо баатаршье, хүлэгшье түрээ- гүй гэжэ хөөрлэдэг.

Эдэ бүхы баримтаһа бодотодо, Бабжа-Баатар Хорин дөйдэдэ тү- рэнх, ажаһууһан байгаа.

Би нургуултай һудартайшье бэ- шэб, түүхэһыншье бэшэб, «Бу- руугай бэлшээрһээ гараагүй» бу- рлад хүби. Үбгэдэй аман үгһөө бэшэһэн эдэ домогууд хэрэгтэй гэжэ тоогдоо һаа, эрдэмтэдээр шэнхэлэгдэнэ бээ. Ондоо тэе он- доогоор дурсажа болоо. Тэдэ «нутаг нутагтай нохойн дүүн он- доо» гэсэдэг ха юм даа.

Ц. ЧИМИТОВ,

дайнай ба сикалай ветеран.

Загһата нутаг,
Хожингэ.

гаднэ, эжинхиз (нагасатана) мэдэхэ ёһотой. Бүри урданай зон адагын 9—10 үе хүрэтэр угаа мэддэг байгаа. Харин мүнөөнэй зон ехэдээл һаа 3—4 үе мэдэхэ. За- рим хүдхэшүүл хоёршье үеэ мэдэхэгүй хатаралдана ёһотой.

Бурлад хэлэ, ёһо заншалууддаа нэргэжэ эхилһэн мүнөө сөгтэ эдэ бүхы нургаал заабаринуудта үхи- бүүдэ эртэһнээ нургаха шухала. Өөрөө мэдэхгүй ябаһан һааш, үри хүүгэдэһин мэдэхэ ябаг лэ, бурил һайл! Гэр буладэе үнэтэ сэхээр, ёһо гуримтайгаар, нургаал- тайгаар үндыһэн, хүмүүжэһэн хүү- гэдэ эли байдаг. Нэрэ түрэ хүн бүхэндэ хэрэгтэй даа. Нэрээ кухе- рихаар, яһаа хухара гэжэ дэмы хэлсэдэггүй. Хүнэй гэһэн алта, мүнгэшье олоо һаа, зондо дуул- га, соносхо, бү олауурха. Хүнэй сагаан зөөри эзэндэ байхадаа кэрэгтэй гэжэ үхибүүдэ нургаха шухала. Ойро зуурахана барин- сатаһын тула үлүүдэ ухаан бодо- лоо тамалан гүйлгэжэ, мэхэ гохо бу гарга, худалаар бү хэлэ, бү хобло. Сэбэр сэхэ зантай, нэш- халтай ябаһааа үлүү юумэн юун байха бэшэ!

Хүндэмүүшэ урин, ажалда нэ- тэрүү, тэнигэр даруу, даамай ху- лээсэтэй — манай бурлад угсаа- танай һайн һайхан абари зангаар бээ ариудхан, замаа сэбэрлэн абахыа оролдоёл.

УГСААТА ЗОНОЙМНАЙ УГАЙ НУРГААЛ

ТЭНИГЭР ДАРУУ, ДААМАЙ ЗАНТАЙ

Арад бүхэн гэжэ өөр өөрын һайн һайхан, үёһөө дамжуулагдан байдаг ёһо заншалтай гэжэ абд даа. Үе сагай үлгэрхэ тумэ тэднэ улам түгжэжэ, болбосоржо, шимэ түхэл мэлтүү- дээр албыгжэжэ байха ушартай. Оршон үеын эрхэ нүхээлнүүд энээндэ өөрынгөө сэхэн, ха- рим заримдаа бүри шиндхыи мүнөө үзүүлдэг гэжэ олондо эли болонхой.

Тиммэнэ мүнөөдөр үмшөгшадангаа анхарада шэтгэбэшэ корреспондент Цыпилма Цыбенова- гай хөөрөөс дүрэдхэбди.

гэр домогууд үрээд, магтаал, дуу- нууд соогур мүнхэлэгдэн, үгын үзүүртэ үлгэдхөөр, бэшэгдэхээр, үёһөө үе дамжан, энэ болотороо хүржэ эрээд, улам бүри өөг- шөөгдэн хэрэгсэгдэжэ, саашадаа хээдэшье орхидохоо болёо ёһотойл даа. Юумэнэй урагшаа ябахала болиһон зогсонги жэл- нүүдтэ ёһо заншалаа сахиха те- лээр хойшоо гарантаабди. Ти- нгэшье һаа, аха хунино хүндэлэ, бү арсалда, анхаралтай, нэргэг бай, хүндэ урин зулгыгаар ханда гэхэһээ эхилээд, хүүгэдтээ заабари хэлэдэг, һайн юумэндэ нургадаг гэртэһин аха, дунда үетэн соо үсөөрөө тэхгүйб даа. Ямархан- шье үедэ хүнэй наһанай харгыда, ажабайдалда шухала заабари, ёһо журам хэлэхэдэ, алдуу болохогүй.

Бурлад үндэһэ яһатанай хэтэ

мүнхэдөө бүхөөр хадууһан сэхэн мэргэн үгэнүүдыг тоолохо болоо һаа, барагдахгүй олон юм. Тээд зэхе үзүүршье гэхэ гү, эли нэгэ хэды дүрэдхэдхэе янаб, тим- мэ бимэ гү!

Ехшүүлэй хөөрлэдөөндэ бү оролсо, бү хүндэлдэ, тинхээ ти- тэрээ бу нөөргэдэ, үүдэ үрхэ бү хаяла, хүнтэй үгэ андалдан хөө- рлэдэжэ байһан аад, юумэ бү түшэ, ташаагаа бү тула. Үшөө тинхэдэ нургаа бү үргэлэ, эдээл- жэ хуукадаа бү токоногло гэхэ мэтэ. Аха хүнтэй хөөрлэдэжэ бай- кадаа, гэрээ сэхэ таблаад, зохи- доор зогсохо гэхэн заабари бай- ха. Тэрэгүй һаа, урдань нүгэл шэ- бэл гэжэ тоологдодог байгаа. «Эхэ, эсэгэ» алдаагүй аад, эль- гээ юундэ тэбэрэбши!» — гэхэн үгэ байха.

Түрэл арадайнгаа ёһо заншалыг тоонгүйгөөр, дээрэлхүүтээр яба- даг сэгнэй үлгэржэ байна. «Урда- най юумэн ула болоо, мүнөөнэй юумэн зула болоо» гэжэ байжа хэлэдхэһын мүнөө хэлсээтэйһэн лэ ха. «Хэн юуи гэшэбши, ямар уг гарбалтай хүмш!» — гэхэ мэ- тын асуудалнуудта хүсэд тодо хо- рью үгэхэ шадаха аад, интэжэ хүрхэйтэнэ ха гү! Хай даа, марта- хаар. Түдэгсэхэл гэбш. Таниг- даагүй хүнтэй уулзабалтай, эдэ бүгэдые заатагүй асуужа боло- хол. Тээд та карюудан: «Нэрэ- гүй нэхитэ гэшэбш», — гэхэ аалт!

Бурладейнгаа уянгата дуунууд- һаа, үрээлэй һайхан, сэдхэлдэ хүрэмэ сэхэн үгэнүүдыг мэдэхэ- гүй һаа, ехэл эшхэбтар, тулюур ябадал тээшэл!

Хүн гэшэ абынгаа үг үзүүрыг табан хурган тэнгээр мэдэхэбэ

Манай Ага нутагтай бурладууд хэр уһаа хойшо аха зоние хүн- дэлдэг, дэмыдэ нөөргэдэггүй, үлүү үгэ гаргадаггүй, хүдээсэтй, дөрүү бодолтой, түбшэн байха ёһотой гэжэ үри хүүгэдтээ заадаг байһа. Тэдэһэндэ, эдэһэндэ ошо- баб гэжэ заал һаа нэрынь нэр- лэнгүй, харин үри хүүгэдэһин нэ- рээр үе руугаа нэрлэдэг баһа нэгэ. онсо шэнхэтэй. Жэшээнь, «Согтын эжы», «Дүлмын аба», «Сэсэмаагай ахай» гэхшэлэн. Харбээ олон хүүгэдтэй һаа, бул- танайн нэрэнүүдээр нэрлүүлхэһээ юундэ ахаби? Арбан хүүгэдэй аба, эжы гэжэ нэрлүүлэн ябахам- най жаргал бэшэ гү!

Эртэ саһаа бурлад зомнай уг гарбалаа үргэлжлүүлхэ, нэрээ нэрлүүлхэ үри хүүгэдтэй байхыг хүсэдэг, эрмэлзэдэг байһан юм. Харбээ аба талаангүйдэжэ, өөһэ- дын үритэй болохо золгүйдөө һаа, түрэл гаралһаа, олон хүүгэдтэй айлһаа үхибүү үргэжэ өбаад тэ- жээдэг, али үншэрһэн хүүгэдыг үнэн сэдхэлһээ хайрлажа, нэрэ- дээ оруулан хубуушэлдэг, үгы гээ- бэл, басгашалдаг бэлэй. Юрэдөө урдань үри хүүгэдһээ үнэтэй сэн- тэй баялиг байһан юм гү!

Алишье яһатанино абаа һаа, тэрэ тоодо бурладуудшье, өөһэ- дын онсо абари зантай, караа бо- долтой байна. Тэдэ бүгэдэнь үл-

Алтан нимарай оршон ерэхэдэ, тарха хурлаха хаһа сэг болодог гэжэ. Имэ һаймаар ургаһан томо хоолосуудыг суглуулан хурлахада, хэды урматай, баярламаар байһаб даа. Үнхөөрөөшье энэхүн басаган үнэн зүрхэнһөө минһэрэн, сэдхэл дүүрэн хүхилд.

[Ургалжамал. Эхнийн 22—35-
дахн номеруудат].

Жабертай хүйтэн үглөөгүүр бай-
гаа. Би Егэ театрай үүдэ татан ороо
хэм. Галина Сергеевна үглөөнэй
хорилго хэжэ дүүргээд, халаад нэ-
мэрхнэй намайе угтаа хэн, хорил-
го хэжэ нилээд залууданхай, улай-
шанхай байгаа бэлэй. Манай Бу-
рлад орон тухай, байгааи тухай
хураба, арад зоноймнай түүхээр
хоиртобо. Тингээд хурса бэлэ-
гүүн нүдээс минин хажуугаар алас
холо руу хаймадан, нигэжэ хэлээ
хэн:

— Би танай театрай «Ангара
гоохон» гэжэ балет харааб. Манай
оронхой олон үндэһэ ахатанай нэ-
гэн болохо Бурладай мэргэжлэтэ
баледэй бин болохые хаража бай-
хандаа би ехэ баяртайб. Яхала
хайн зүжэг болоо гэжэ хэлээ бай-
наб. Эгээл баледтэ таарамга гоошн
домог абаа байнат. Байгал хонин
домог нүр хүдээ ехэтэ, домогто да-
лай юм. Эндэ ехэ хонин үлгэрэй
удхэ бин, тус зүжэгэй шэмэглэл
шье айнабтар гоо хайхан байгаа.
Үнэн сэдхэлээ оролдожо, эхэ-
хэн уран зураашадай хэлэн бүтээ-
хэн зүйл гэжэ ойлгожо абааб. Тин-
хэдэ балет гүйсэдхэгшэд айнабтар
зоригжолтойгоор наадаа. Гэбшье
танай баледэй залуу артистуудта
зааха захиха юмэн бин. Ябан
ошон артистуудтай ургаха юм
ааб даа. Зүгөөр баледэйтнай кол-
лективэй сценэ дээрэ ехэл дэ-
бжэлтэйгээр, эгилгэ дүүрэнээр
наадашань хайн гэшээ. Тус зүжэг
тухай нинтэ дээрэн амар амаг-
лалта хэлтэйб! Бүхы баледэй кол-
лективтэ хүсэхэ амар зүйл намда
бин гэшээб! Нэн түрүүн тус зүжэг-
тэ наадаһан хүн бүхэн үлгэрэй
түхэл маяг гэшье мэдэрхэ ехо-
той. Балетмейстерһээ абаад, кор-
дебалет хүртээрөө бүтэдаа нүр
хүлдэтэ удхынь тайлбарилжа, хү-
нэй сэдхэл зурхые доголгохо шу-
хала. Энэ балет ехотойл үндэһэн
шэнжэтэй байна. Арад бүхэн үгэ
хэлнһээ эхилээд, дуунһаа абаад,
гар хүлөө, урал амаа худалгэхэ хү-
ртээрөө өөрын онсо түхэл маяг-
тай байдаг гэшээ бээ. Хатар наа-
да хэдэггүй арад гэжэ байдаггүй
юм. Үндэһэн маягта балет гэшээ
тэрэ арадай бин байһан өөрын
еһо заншалые, өөрын түхэл шэн-
жые хатаргаар дэлбэлэн харуула
бшуу. Классическа баледышье
абажа хараха болоо наа, заатагүй
өөрын үндэһэн түхэлтэй байдаг.
Нэгэл классическа баледые итал-
янецууд болон ородууд ондо он-
доогоор хатардаг юм. Эгээл тин-
мһээ баледэй «ород түхэл хэл-
бэри» гэжэ хэлсэдэг гэшээбди.
Байгал далай, Ангара мурэн тухай
домогые үлгэрэй өөрын арадай
үндэһэн маяг оруулан тайлбарил-
жа, айнабтар нүр жахалентайгаар
харуула гэшээ тон зүб зорилго
ха юм даа. Минин ханамжа юрэн-
хы дээрээ нимэл даа.

Гэхтэй хамта классическа хатар-
ые шуданагүй наа, өөрын мэр-
гэжэнги баледтэй болохо гэшэнь
хэсүү юм. Янза бүриин арадуудай,
нинтэ хүн түрэлхитэй хатар тан-
ца гэшээ амар юм, амар нинтэ
талатай байнаб гэжэ хайнаар шэн-
жэхэ, шудалха ехотой. Тэрэнэй
хүүлээр лэ классическа хатарые
өөрын үндэһэн маягай хатартай
холбохо ээргэтэй. Энэ эрилтэдэ
«Ангара гоохон» гэдэн баледтай
нилээд тааралдата байна.

Манай Лариса Сахьянова намда
хайшаагдаа. Ямар бэлгүүн сэд-
хэлтэй, хэды ехэ зоригжолтой ха-
таршен гэшээб. Ямар айнабтар
уян гартайб. Хэды хүнөөр хүрэн-
тэй, дэбэрнэб! Айнабтар лэ болиг-
тэй балерина байна гэжэ харааб.
Гэбшье ехээр лэ хүдэлмэрилхэ
ехотой. Өөрыгөө үндэһэн бурлад
балерина гэшээб гэжэ сэг үргэл-
жэ мэдэржэ абаха ээргэтэй. Эгээл
тинхэдэ Бурладай бодото искус-
стве дэлбэлэн харуула арга бо-
ломжотой болохо байна бшуу.

Балерина гэшээ дандеал балет-
мейстерэй хэлэһэн юмные хүлээ-
жэ, тодожо абаха ехотой бэлэ
юм. Балерина өөрөө юмэ хана-
ха, тэрэнээ хатар болгон харуула
ээргэтэй. Балетмейстер зүбшөөл
заабарн үгөөшье хэн гэлэй, мүн
тэрэнэйгээ хирээр тэрэ балери-
наһээ зүбшэл абаха гэшээтэй юм.

Бурладай балет саашадаа айна-
бтар ехээр хүгжэхэ шэнжэтэй бай-
на. Балетнэ коллективтай өһнэ-
дүгөө үндэһэн түхэл бэдэрэ,
үсэд нэтрүүгээр ажаллаха ехо-
той. Тинхэдэ үндэр амжалта туй-
лахат гэжэ хэлээ байнаб.

Манай ороной эгээн бэрхэ бале-
ринтэй уулзаһандаа, эды хайн
хайхан үгэ хэлэһэндэнь байсан, би
хүйтөөр амилжа байһан Москва-
гай үйлсэ гудамжануудаар удаан
зайгаа бэлэйб. Дайралдаһан хүн
бүхэн минин урма баярые хубаал-
дан, намайе дэмжэн энэбхилһэн
мэтээр үзэгдөө хэн. Уншагда
минин сэдхэлээ хананги, зориг-
жонги абаһан ушарые мэдээ
байха. Москваһаа таба гаран мян-
ган километр холо оршодог ба-
гахан арадай литература болон
искусства, манай декадада эды
хайнаар хандаһанайн түлөө би
москвалыида баяр хүргэжэ
абаа хэм. Инокентий Жуков, Все-
волод Иванов, Галина Уланова ха-
нин нүхэсэл тухай, арадуудай болиг
шадабарин ургалта тухай хэды
хурса бодолнуудые хэлээ гэшээб!
Гэдэнэй хэлэһэн ехэхэн удхатай
үгэнуудые искусство тухай инсти-
туудуудай учебнигүүд соо оруу-
лаар лэ. Декада гэшээ амарш хү-

сээг набшын нэрэнүүдые мэдэ-
дэг байгаа. Байн нинтэ арад зон
тэдэ үбһэ ногоо илгаруулаха бо-
лижо, нэрэнүүдын мартаа хэн.
Тингээд лэ мал ажал үсэхбэрилхэ-
дэ хэрэгтэй болохо үбһэ ногооной,
сээг набшын нэрэнүүдые мэдэ-
хэһээ бэшэ, ондоо ургамалуудай
нэрые мэдэхэ гэжэ оролдохошье
болоо бэлэй. Үбһэ ногооной нэ-
рые мэдэжэ, ходо дурдажа аба-
хада, дэлхэйн эзэн сүхалдаха юм
гэшээ хэлэдэг хэн. Урдань хүн зон
гэшээ ехэл гэнэн байгаа даа. Ла-
ма бөөгэй хэлэһэн үгэ бүхэндэ
этигдэг бэлэй. Үнэн дээрээ үбһэ
ногооной нэрые мэдэхые хоридог
лама бөөнэрэй зорилго ондоо хэн.
Олонхи үбһэ ногоон эмдэ ородог
ха юм. Лама бөөнэр тэрэ эмдэ
нюуха гэжэ оролдодог, эмдэ оро-
дог ногооной, сээг набшын нэ-
рые юрын хүн зонһоо далдалха
гэдэг хэн. Лама бөөнэр хүн зо-
нике аргалха үүргэ бээ дээрээ
дажа абанхай, үбһэ ногоогоор
эм буйлуулжа, үбшэнтэндэ зал-
дэг байгаа бшуу. Үбшэн хүн эд-
гэхын тулада юугээшье гамнангүй
үгэхэ ха юм даа. Лама бөөнэр ол-

1941 оной зун ехэл амгалан бай-
гаа хэн даа. Бидэ Багшанарай
амаралтын байшан ошожо, тэндэ
зохеолоо уншагша хэмди. Битэн-
дэ амаржа байһан зондо өөрын-
гөө расказуудые уншаха бэ-
шэ ха юмбис. Тинмһээ Пушкин
болон Лермонтовэй, Блок
баясадаг бэлэйбди. Минин хана-
хада, гансашье залуушуул, ган-
сашье поэдүүд бэшэ, мүн ондоо-
шье хүнүүд магтуула дуратай
байдаг. Би нэгэ министрые тани-
хаб. Нэгэтэ магтуулаа, тэрэ ба-
нал урмашажа, хүхижэ байгаа
хэн. Эгээл тэрэ Багшанарай ама-

таһан 1941 оной хожо һарын пар-
тийна эсүүлын повесты бай-
гаа.

Манай институтһаа дайн сэрэг-
эй эсүүлтэдэ директортэр хү-
дэлмэрилжэ байһан Максим Ильич
Шулукин, эрдэмтэ секретарь
Артамон Вазрунович Беликов, бидэ
гурбан татэгдэа хэмди. Уран зо-
хеолошодхо тэрэ үдэр Алексей
Уланов Дольен Мадасон хоер по-
весткэ абаа хэм. Би Уланов Ма-
дасон хоертой уран зохеолошодой
зуһаланда байдаг байлаб. Сэр-
эгтэ мордолого тэмдэглэхэ гэ-
жэ хэлсэбэ гэшээбди. Тезд архи
олдожо үгэбэгүй. Мадасоннай
хаанаһаашьеб нэгэ четушка архи
олоо хэн. Манай зуһалантай ха-
жууда ургадаг бүхэтэр нарһанай
хажууда тэрэ жаахан шэлтэй ар-
хия хаража, дуугай һуунабди.
«Эзэнниие уу болишье ганса, энэ
нарһан дороо булажархия, дайн-
һаа хэмнай амиды мэндэ түрүүн
бусажэ ерэнэб, тэрэмнай абажа
уугуужайн», гэжэ хэн хэм даа
— нэгэмнай хэлэбэ. Булта зүб-
шөөбди. Тини тэрэ четушка ар-
хия булаад, гурбуулаа гар гарёо
берилсан, түхэрэлэн абажа, ин-
гэжэ хашхаралдаа бэлэйбди.
Хүсэтэ һалхин тухай дуумнай

эхилбэ.

Хүндэ солдат сабхи үмдэнхэй

һалхин тухай,

Хүшэр дайнай замаар алхалһан

сабхи тухай,

Шүлэгы хэрэгтэйдэ тоологуй

сэрэгшэд тухай

Шуналта дуумнай ингээд

лэ эхилбэ!

Шатын областыдо аяшмалжа
ябахадаа, энээн тухай Всеволод
Ивановта хоерэз бэлэйб. Харин
Всеволод Иванов дээрэ дурсаг-
дагша шүлэг бэшэһэн поэт Вла-
димир Луговскойдо дам хоерэ-
һэн байгаа. Всеволод Вячеславо-
вичай хоерэжэ үгэхэдэ, Владимир
Луговской түрүүшээр нүдээ
уһатуулаа: «Шүлэгым уншаад,
хүнүүдэй нигэжэ дайнда мордо-
жо байгаа хада, дэмы амиды
ябаагүй байнаб, дэмы ажаллаа-
гүй байнаб», — гэжэ хэлээд, уй-
лашоо хэн ха...

Эртэ урдын бурладууд июнь
һарые гани һара гэжэ тушаан бо-
ложол нэрлэхэн байгаа даа. Ха-
рин 1941 оной зун немецүүд нэр-
рээшье, гани галауугаар довтол-
һон, харин манай сэрэгшэд үсэд
шангаар эсэргүүсэн тэмсэхэн бай-
ха юм. Максим Шулукин, Баг-
шанарай институтһаа Александр
Убугунов, бидэ гурбан политсос-
тавай богонихон болзорой кур-
сада Эрхүү элгээгдэбди. Тэн-
дэ намар болотор һуралсаад, ик-
шэ тиншээ тарабабди. Максим Шу-
лукинине Забайкальска фронтын
штаб абуулаа хэн. Александр
Убугунов фронт мордобо. Ха-
рин би Эрхүүһээ ходо бэшэ ор-
шодог багахан станци элгээгдэ
бэлэйб. Тэндэ моршева рото бү-
ридхэгдэжэ байгаа. Намайе тэндэ
ротын командираар томилбо. Ми-
нин ротодо гол түрээб Бодайбо-
той нүүрһээд, алта малтагшад
байгаа. Тэдэнэр айнабтар шадел
шэнээ ехэтэй, бата задаруун, шо-
гууша хүхуун хүнүүд хэн. Эндэ
тамхилха зуураа элдэбшэ шог
зугаа, һонин анекдодуудые ша-
надаг бэлэйб. Хоер һарын тур-
шада сүүдэхэдэ 12 час сэрэгэй
хургуули хүүлэдэг хэмди. Нүдэ-
нэйгөө эрэлжэтэр, эсэмэ һу-
нашатарая хургуули хэдэг бай-
габди. Ротынхидини тон ехээр
оролдожо, хожомоо фронт дээр-
хэ хэрэгтэй болохынь мэдэжэ,
үсэд нэтрүүгээр хургуули хэдэг
байгаа. Урда тэнь сэрэгэй ал-
банда абаһан нилээд наһатай бо-
лоһон нүүрһээд сэрэгэй хур-
гуулине оролдожо хайнаар га-
раа хэн. Тэдэнээ би фронт, Ста-
рая Русса гэжэ газарта фон Бу-
шай 16-дахн сэрэг хүрээлэлгэдэ
ороод байгаа. Энэ хадаа манай-
хонид дайсаниие хүрээлһэн эгээн
түрүүшын шанга сохилто хэн. Ма-
най сэрэгшэд айнабтар ехэ эрэл-
хэг зориг харууһан, дайсаниие
бута сохихо айнабтар шанга эр-
мэлэлтэй байһан юм. Тезд тэр-
р 1941—1942 оной үбэл дайшал-
хы буу эбсэгэй талаар манай
сэрэгшэд немецүүдтэ хүрэхэгүй
байгаа.

Июль һарын бурладаараа, хо-
жо һарын сэлмэг үдэр байгаа.
Би тинхэдэ хэлэ бэшэгэй, литера-
туры болон түүхын эрдэм шэн-
жэлгын гүрэнэй институтта
(ГИЛИ-да) литература болон
ариадай аман үгын хэлтэсые эр-
хилдэг хэм. Институдай научна
библиотекнээ асарһан номууд
сонхо дээрэн абталатай. Би тин-
хэдэ «Унгын арадай аман зохоол»
гэдэн томо ном бурлад хэлэн
дээрэ бэлдэжэ байгаа хэм. Тэрэ
үглөөгүүр нэгэл жэгтэй, оройдоо
хүдэлмэрилхэ дурегүй байдаба.
Хайшааб даа, абаһаа дурам хү-
рээхэ юм. Нэгэ һонин байдалтай
байгаа. Ямар бэ даа нэгэ юмэ
зүгнэхэн шэнгил байгдаа гэшээ
хэн ха. Нэрээшье, үдэ багта
повесткэ асарба гэшээ. Энэмнай
военкоматта ошохо бэшэ, харин
КПСС-эй Бурладай обкомой та-

ралтын байшанда мүнөөнэйгөө
һамгантай танилсаа бэлэйб. Тар-
батайада багшалдаг хэн. Алар
Калининска областин Кимра хо-
тоһоо манай Бурлад орон эль-
гээгдэһэн байгаа.

Тингээ байтарнай дайн эхил-
шэб!

Репродукторнуудай хажууда ха-
ра торюун зон исалжа байдагы-
ень хананаб. Совинформбюрогой
мэдээсэлнүүдые хүнүүд алдангүй
шагнадаг хэн. Тинмэ бэлээр дай-
гаа дарахабди гэжэ тэрэ сагта
ханадаг хүнүүд Улаан-Үдэдэ бай-
һан юм гэжэ хэлэхэ аргамгүй. За-
байкалиин хасаг сэрэгтэ бурлад
хасагуудһаа, бүридһэн дүрбэн
полк урдань байһан юм гэжэ ун-
шагшад мэдэнэ ехотойт. Тэдэ ха-
сагууд Россин хэлэн бүхы дай-
нуудта хабаадалсаһан зон байха.
Граждан дайнай үедэ эдэ хаса-
гууд Семеновышье, Унгерны-
шье дэмжээгүй хэн. Энэнь манай
Забайкалиин хасагуудай һайн та-
ла болоно. Сибиринхид, забай-
калиинхид дайн гэшээ юун бэгэ-
жэ һайн мэдэнэ. Дайн болохол
байха, болоходоо айнабтар шан-
га дайн болохо, бүхы Европые
гартаа абанхай, Японтой сэрэгэй
хослол хэлэн немецкэ фашист-
нууд айнабтар муухай булимтар-
хы хорото ашатай гэжэ манай
юутагаархин мэдэжэ байгаа хэн.
Италине тинхэ үедэ муртэй юу-
мэньшье гэжэ ханадаггүй байгаа
һааб даа. Дайнай түрүүшын үдэр-
нүүдтэ дайгаа бэлхэнээр дара-
жархихабди гэжэ этигдэг бай-
даа гэжэ байжа зоримашуул бэ-
шээдэг юм. Тэрэниие тон бу-
руу гэжэ ханаха байнаб. «Түрүү-
шын сохилто» гэдэн фильм мэтэ
кинокартинауудые гаргаһан хү-
нүүд лэ тингээжэ байжа худал үгэ
нэбтэрүүлнэ.

Июль һарын бурладаараа, хо-
жо һарын сэлмэг үдэр байгаа.
Би тинхэдэ хэлэ бэшэгэй, литера-
туры болон түүхын эрдэм шэн-
жэлгын гүрэнэй институтта
(ГИЛИ-да) литература болон
ариадай аман үгын хэлтэсые эр-
хилдэг хэм. Институдай научна
библиотекнээ асарһан номууд
сонхо дээрэн абталатай. Би тин-
хэдэ «Унгын арадай аман зохоол»
гэдэн томо ном бурлад хэлэн
дээрэ бэлдэжэ байгаа хэм. Тэрэ
үглөөгүүр нэгэл жэгтэй, оройдоо
хүдэлмэрилхэ дурегүй байдаба.
Хайшааб даа, абаһаа дурам хү-
рээхэ юм. Нэгэ һонин байдалтай
байгаа. Ямар бэ даа нэгэ юмэ
зүгнэхэн шэнгил байгдаа гэшээ
хэн ха. Нэрээшье, үдэ багта
повесткэ асарба гэшээ. Энэмнай
военкоматта ошохо бэшэ, харин
КПСС-эй Бурладай обкомой та-

ралтын байшанда мүнөөнэйгөө
һамгантай танилсаа бэлэйб. Тар-
батайада багшалдаг хэн. Алар
Калининска областин Кимра хо-
тоһоо манай Бурлад орон эль-
гээгдэһэн байгаа.

Тингээ байтарнай дайн эхил-
шэб!

Репродукторнуудай хажууда ха-
ра торюун зон исалжа байдагы-
ень хананаб. Совинформбюрогой
мэдээсэлнүүдые хүнүүд алдангүй
шагнадаг хэн. Тинмэ бэлээр дай-
гаа дарахабди гэжэ тэрэ сагта
ханадаг хүнүүд Улаан-Үдэдэ бай-
һан юм гэжэ хэлэхэ аргамгүй. За-
байкалиин хасаг сэрэгтэ бурлад
хасагуудһаа, бүридһэн дүрбэн
полк урдань байһан юм гэжэ ун-
шагшад мэдэнэ ехотойт. Тэдэ ха-
сагууд Россин хэлэн бүхы дай-
нуудта хабаадалсаһан зон байха.
Граждан дайнай үедэ эдэ хаса-
гууд Семеновышье, Унгерны-
шье дэмжээгүй хэн. Энэнь манай
Забайкалиин хасагуудай һайн та-
ла болоно. Сибиринхид, забай-
калиинхид дайн гэшээ юун бэгэ-
жэ һайн мэдэнэ. Дайн болохол
байха, болоходоо айнабтар шан-
га дайн болохо, бүхы Европые
гартаа абанхай, Японтой сэрэгэй
хослол хэлэн немецкэ фашист-
нууд айнабтар муухай булимтар-
хы хорото ашатай гэжэ манай
юутагаархин мэдэжэ байгаа хэн.
Италине тинхэ үедэ муртэй юу-
мэньшье гэжэ ханадаггүй байгаа
һааб даа. Дайнай түрүүшын үдэр-
нүүдтэ дайгаа бэлхэнээр дара-
жархихабди гэжэ этигдэг бай-
даа гэжэ байжа зоримашуул бэ-
шээдэг юм. Тэрэниие тон бу-
руу гэжэ ханаха байнаб. «Түрүү-
шын сохилто» гэдэн фильм мэтэ
кинокартинауудые гаргаһан хү-
нүүд лэ тингээжэ байжа худал үгэ
нэбтэрүүлнэ.

Июль һарын бурладаараа, хо-
жо һарын сэлмэг үдэр байгаа.
Би тинхэдэ хэлэ бэшэгэй, литера-
туры болон түүхын эрдэм шэн-
жэлгын гүрэнэй институтта
(ГИЛИ-да) литература болон
ариадай аман үгын хэлтэсые эр-
хилдэг хэм. Институдай научна
библиотекнээ асарһан номууд
сонхо дээрэн абталатай. Би тин-
хэдэ «Унгын арадай аман зохоол»
гэдэн томо ном бурлад хэлэн
дээрэ бэлдэжэ байгаа хэм. Тэрэ
үглөөгүүр нэгэл жэгтэй, оройдоо
хүдэлмэрилхэ дурегүй байдаба.
Хайшааб даа, абаһаа дурам хү-
рээхэ юм. Нэгэ һонин байдалтай
байгаа. Ямар бэ даа нэгэ юмэ
зүгнэхэн шэнгил байгдаа гэшээ
хэн ха. Нэрээшье, үдэ багта
повесткэ асарба гэшээ. Энэмнай
военкоматта ошохо бэшэ, харин
КПСС-эй Бурладай обкомой та-

ралтын байшанда мүнөөнэйгөө
һамгантай танилсаа бэлэйб. Тар-
батайада багшалдаг хэн. Алар
Калининска областин Кимра хо-
тоһоо манай Бурлад орон эль-
гээгдэһэн байгаа.

Тингээ байтарнай дайн эхил-
шэб!

Репродукторнуудай хажууда ха-
ра торюун зон исалжа байдагы-
ень хананаб. Совинформбюрогой
мэдээсэлнүүдые хүнүүд алдангүй
шагнадаг хэн. Тинмэ бэлээр дай-
гаа дарахабди гэжэ тэрэ сагта
ханадаг хүнүүд Улаан-Үдэдэ бай-
һан юм гэжэ хэлэхэ аргамгүй. За-
байкалиин хасаг сэрэгтэ бурлад
хасагуудһаа, бүридһэн дүрбэн
полк урдань байһан юм гэжэ ун-
шагшад мэдэнэ ехотойт. Тэдэ ха-
сагууд Россин хэлэн бүхы дай-
нуудта хабаадалсаһан зон байха.
Граждан дайнай үедэ эдэ хаса-
гууд Семеновышье, Унгерны-
шье дэмжээгүй хэн. Энэнь манай
Забайкалиин хасагуудай һайн та-
ла болоно. Сибиринхид, забай-
калиинхид дайн гэшээ юун бэгэ-
жэ һайн мэдэнэ. Дайн болохол
байха, болоходоо айнабтар шан-
га дайн болохо, бүхы Европые
гартаа абанхай, Японтой сэрэгэй
хослол хэлэн немецкэ фашист-
нууд айнабтар муухай булимтар-
хы хорото ашатай гэжэ манай
юутагаархин мэдэжэ байгаа хэн.
Италине тинхэ үедэ муртэй юу-
мэньшье гэжэ ханадаггүй байгаа
һааб даа. Дайнай түрүүшын үдэр-
нүүдтэ дайгаа бэлхэнээр дара-
жархихабди гэжэ этигдэг бай-
даа гэжэ байжа зоримашуул бэ-
шээдэг юм. Тэрэниие тон бу-
руу гэжэ ханаха байнаб. «Түрүү-
шын сохилто» гэдэн фильм мэтэ
кинокартинауудые гаргаһан хү-
нүүд лэ тингээжэ байжа худал үгэ
нэбтэрүүлнэ.

Арбан хоёр эрдэни шэмэгни

рэнгэтэн гүрэндэ байжа шадаха-
гүй, имагтал социалист гүрэнүүдтэ
байдаг интернационализмын тэм-
дэг гэшээ. Энэ интернационали-
змын бодото дээрэ бэлүүлэгдэ-
хынь бүхы дэлхэй хараа ха юм.
Москвагай гудамжада абахадаа,
тэндэ болоһон уулзалгануудые
һанан дурсанаб. «Игорь тайжа»
гэжэ оперо аймшагтай амжалта-
тай байгаа.

— Иимэ Кошчак хааниие урда
тэнь москвалыида оройдоо ха-
раагүй юм. — гэжэ Ваню Мураде-
ян мүнөө СССР-эй арадай артист
болоһон манай баас бүдүүн хоол-
ойтой айнабтар бэрхэ, зоригжол
түгэс зүжэгшэн һасаран Линхове-
ин тухай хэлээ хэн.

Мүнөө мүн лэ СССР-эй арадай
артистка болоһон манай эрхимэй
эрхим балерина, манай Бурладай
анха түрүүшын хубисхалша, 1916
онһоо партиин гүшүүн Мария (Ай-
хилловна Сахьяновагай эхэ Лари-
са Сахьянова тухай, тэрэнэй гай-
хамшагта хуби заяан тухай бодо-
ноб.

Һайн даа, Москва, манай Бурла-
дай литература болон искусство-
да тон дүтөөр хандаһанайн түлөө
баяр баясхалан хүргэнэб! Тэрэ
жэл урда урданайһаа ехэ хүй-
тэн байһан Москвагаар абаһан бэ-
шэ, харин улаан судан һарадаа сэ-
сэглиг саад соогуур абаһан шэн-
гээр өөрыгөө хананаб.

— Харатгы даа, Хурсанга хаде-
мнай улаан сээсэгэ һалбаруулан-
хай байна. Улаан үнгэ гэшээмнай
манай хубисхалай үнгэ ха юм. —
гэжэ минин түрүүшын багша По-
нида Михайловна Данчиновагай
хэлэһэн үгэ шэлхэндэ дуулдаха-
дал гэнэ.

Улаан судан һара гэшээ амар
жэгтэй һайн һараб даа — үбэл-
дөөшье энэ һара урмашаар хэрэг-
дана.

ГАНИ НАРА
Табадахн бүлэг

— Июнь һарые эртэ урдын бу-
рладууд гани һара гэжэ дэмынэр-
лээгүй юм. — гэжэ эсэгэмни хо-
луур удхалан хоерэнэ. — Улаан суд-
ан һарын наранда дулаасһан
газар айнабтар ехэ хүсэтэйгээр ха-
маг бүхы ургамалуудые ургуул-
жа мэдэдэг. Зарим ушарта дан
үлүү гаргахадашье торохогүй.
Энэ һарада үхэр малда галзуу
адээнэй хана хүржэ ерэдэг. Гал-
зуу адээн гэжэ талада ургадаг ха-
ра шэрэм ногооо нэрлэдэг юм.
Үхэрүүд тэрэ хара шэрэм эдижэ,
гэдэһээ садахада, һу ородог бэ-
лэй. Иимэ һуөөр тогоо нэрэхэдэ,
башэ сагайхида орходоо архи бу-
раггүй хатуу байдаг юм. Бурла-
дууд бүри урдань энэ багта урга-
даг хамаг бүхы үбһэ ногооной,

сээг набшын нэрэнүүдые мэдэ-
дэг байгаа. Байн нинтэ арад зон
тэдэ үбһэ ногоо илгаруулаха бо-
лижо, нэрэнүүдын мартаа хэн.
Тингээд лэ мал ажал үсэхбэрилхэ-
дэ хэрэгтэй болохо үбһэ ногооной,
сээг набшын нэрэнүүдые мэдэ-
хэһээ бэшэ, ондоо ургамалуудай
нэрые мэдэхэ гэжэ оролдохошье
болоо бэлэй. Үбһэ ногооной нэ-
рые мэдэжэ, ходо дурдажа аба-
хада, дэлхэйн эзэн сүхалдаха юм
гэшээ хэлэдэг хэн. Урдань хүн зон
гэшээ ехэл гэнэн байгаа даа. Ла-
ма бөөгэй хэлэһэн үгэ бүхэндэ
этигдэг бэлэй. Үнэн дээрээ үбһэ
ногооной нэрые мэдэхые хоридог
лама бөөнэрэй зорилго ондоо хэн.
Олонхи үбһэ ногоон эмдэ ородог
ха юм. Лама бөөнэр тэрэ эмдэ
нюуха гэжэ оролдодог, эмдэ оро-
дог ногооной, сээг набшын нэ-
рые юрын хүн зонһоо далдалха
гэдэг хэн. Лама бөөнэр хүн зо-
нике аргалха үүргэ бээ дээрээ
дажа абанхай, үбһэ ногоогоор
эм буйлуулжа, үбшэнтэндэ зал-
дэг байгаа бшуу. Үбшэн хүн эд-
гэхын тулада юугээшье гамнангүй
үгэхэ ха юм даа. Лама бөөнэр ол-

1941 оной зун ехэл амгалан бай-
гаа хэн даа. Бидэ Багшанарай
амаралтын байшан ошожо, тэндэ
зохеолоо уншагша хэмди. Битэн-
дэ амаржа байһан зондо өөрын-
гөө расказуудые уншаха бэ-

ЕРЭЭДҮЙН ЭКСПЕРТИЗЭ

«Зуун жэлэй барилга» хэмдээ хэрэгтэй барилга гэж үнхнэй хэлсэдэг болонхойбди. Заримашуул шэнэ гээртэ ажал хэжэ табша далаа хөрүүлхэ зорилготойгоор ерэнэ байхэ. Нүгөөдүүлнэ холуур бодолгүйгөөр ябадал гаргаанаа гэршлэн хөрүүлэ. Эдэмнэй БАН дээрэ ушардаг шиндхэгдээгүй олон асуудалнууд тухай хансагаа зобонгоор хэлсэдэг болонхой, зүбшэл эабари үгөөдшье туршдаг. Гэхэ зуура, аяабайдалын хуви болойон энэ барилгын бамайхидта зүбшэл эабари үгэхэдэн хүнгэн байдаггүй. Тингээд хүлээжэ, хэн нэгэндэ найдажа байхан хүрөө болоо, өөхөдөөл асуудалнуудын шиндхэгдээгүйбди гэжэ тэдэ бодобо.

Северобайкальска өрөдэй депутатуудай городской Советай түрүүлэгшэ В. М. Янковский болон горгүйсэдомой социально-экономическа шэнэ таагыг даагше

С. Писарев гэгшэд районинэ социально-экономическа таама байдлтай ушархагуйт. Зуун жэлэй барилдаанаа элдэб олоо аргауудта хураахэ аргатай болонхойбди. Спортын энэ зүйлөөр бээрихо хүсэлтэй хүнүүдэ амаршье һаад түбэг ушархагуй. ВЛКСМ-эй рескомой дэргэдэ нээгдэнэ «Лабиринт» гэгшэ сүлөөтэй сагыг үнгэрэлгын, үйлэдбэрин ажахын тоосооной түб энэ хэрэгтэ туһалхаар шийдхэбэ. Тэрэ зүүн зүгэй барилдаанай элдэб олоо аргауудта хургаар хургуули нээгээ. Тингээ тийтэрэ түбэй директор В. Кудряшов Улаан-Үдэдэ басагадта тусгаар бүлэгүүдэ түрүүшынхэ байгуулба. Түб хурга инструкторнуудыг шэлэжэ олоо, спортивна залнуудаар хангаха, хургуулин гашуудтэ экипировка олоходонь туһалха хэрэгүүдэ бээдэ даажэ абас.

КОМСОМЛ

БОЛОН КАРАТЭ

Бүри һаахан болотор улаан гаргаар тулалдалгын онол аргауудта хургаанай түлөө сүүдүүлхэдэ болохо

байгаа фотойбди. Мүнөө и.социально-экономическа тама байдлтай ушархагуйт. Зуун жэлэй барилдаанаа элдэб олоо аргауудта хураахэ аргатай болонхойбди. Спортын энэ зүйлөөр бээрихо хүсэлтэй хүнүүдэ амаршье һаад түбэг ушархагуй. ВЛКСМ-эй рескомой дэргэдэ нээгдэнэ «Лабиринт» гэгшэ сүлөөтэй сагыг үнгэрэлгын, үйлэдбэрин ажахын тоосооной түб энэ хэрэгтэ туһалхаар шийдхэбэ. Тэрэ зүүн зүгэй барилдаанай элдэб олоо аргауудта хургаар хургуули нээгээ. Тингээ тийтэрэ түбэй директор В. Кудряшов Улаан-Үдэдэ басагадта тусгаар бүлэгүүдэ түрүүшынхэ байгуулба. Түб хурга инструкторнуудыг шэлэжэ олоо, спортивна залнуудаар хангаха, хургуулин гашуудтэ экипировка олоходонь туһалха хэрэгүүдэ бээдэ даажэ абас.

хургуулида башүүлхэ гү, али тэрэн тухай дэлгэрэнгүгээр мэдэжэ абха дурайтшуул нимэ адресаар хандагты: Тарашковагай үйлсэ, 20 нэ.

Манай корр.

Бусад оронүүдтэл адли США-гай магазинуудта хулгай орожол байдаг. Гэхэ зуура, магазинуудай американ элдэб юмз ханахдаа бэрхэнүүд юм. Далласай эдэ хоолой томо универсамай захиргай ижэ болон дүршэлтэй хулгайшадтай тэмсэхын тула картонхоо хэгдэнэ полициинхиде бүхэ магазин соогуураа табиа. Хөрүүлшан бүхэнэй хүлэйн хажууда уридшалан һануулан нимэ табличка үгөөтэй байдаг: «Магазинин хулгайлаха гэшэ гэмтэ ябадал болодог».

Энэ үнэгүй юм бээ. Гэхэшье нимэ арга аштай туһатай байлтай гү! Магазинай эзэн ингэжэ батална: «Туһатай байнгүй лахаб. Полициинхиде хараад, хулгайшан заатагүй бодоно үзэхэ. Тиммэнэ хэмжэ ябуулга аштай байнаар туһална...».

ТАСС-ай фотохронико.

«Союзпечатьна» арсабд

«Юнда 1991 оной «Бүхэсоюзна газетэнүүд ба журналнууд» болон «РСФСР-эй газетэнүүд ба журналнууд» гэгшэ каталогта «Демократическая Россия», «Коммерсант» гэгшэ ба бусад түрүү шэлгэлтэй хэблэлнүүд ороогүйб. Дотоодын ажабайдалай бүхэ асуудалнуудаар хүтэлбэрлхэ партинаа дүлддэнг бэшэ, өөрын хараа бодолтой хүнүүдэ хизаарлыһан ябадал бэшэ гүл. Хүндлэгшэ ЧИСТЯКОВ.

Энэ асуудалда «Союзпечать» предприниматин захил абалгаар ахалагша инспектор Геннадий Валерьянович Орловые харюусахыг гуйбди:

— Энэ асуудалаа эдэ газетэнүүдэй редакцинуудта эльгээхэ байгаат. «Демократическая Россия» газетэдэ, бэшэ бусадшье хэблэлнүүдтэ «Союзпечать»

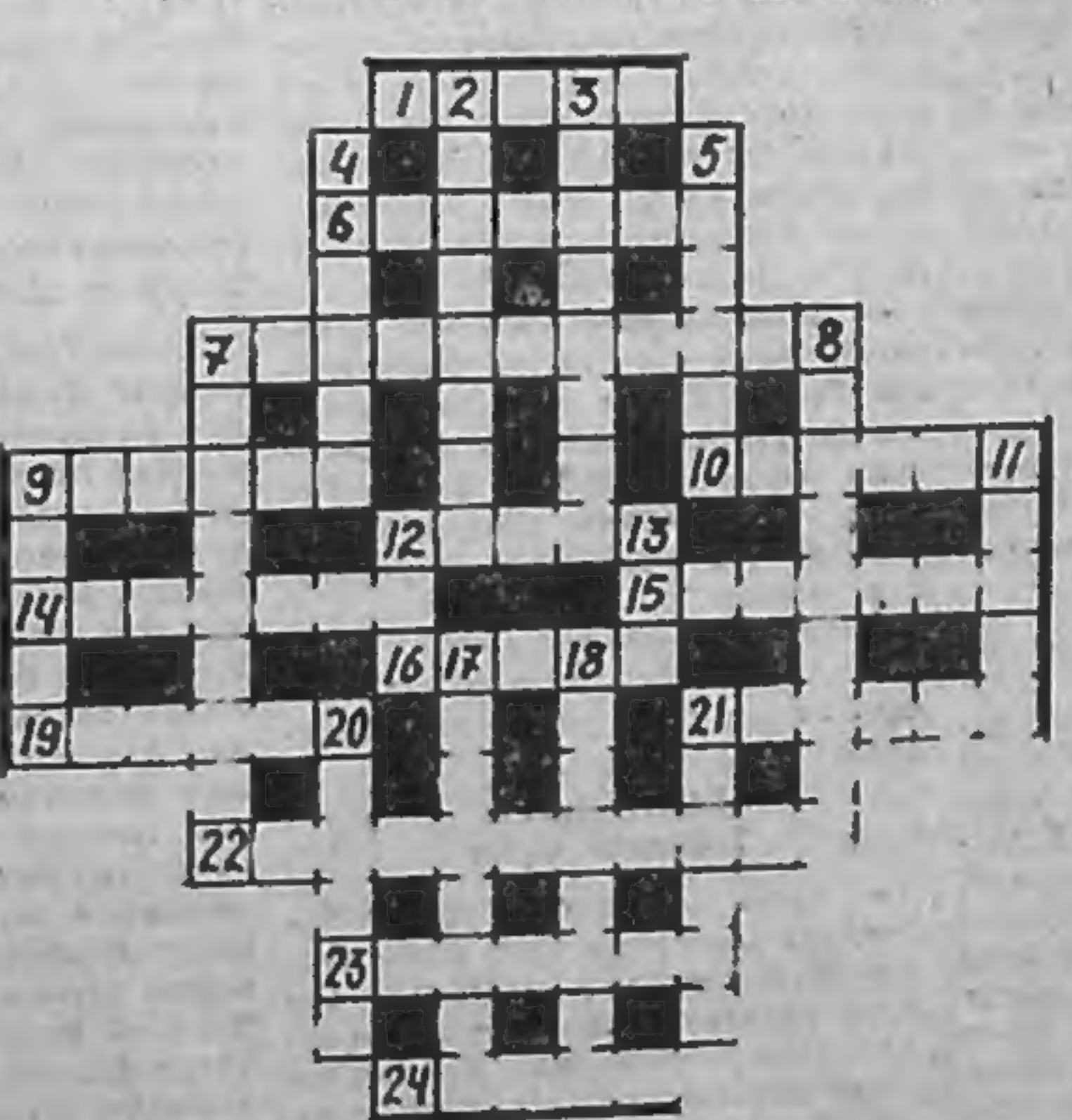
ямаршье нүлөө, дарлалта үзүүлдэггүй. Хэблэл гаргагдай хүсэлэлһөө бүхэ юмэн дүлддэха; каталогта орохо гэз һаа, мэдүүлгэ үгэхэ хэрэгтэй.

«Демократическая Россия», мүн баһа «Коммерсант» өөхөднгөө ба уншагдай хоорондо «Союзпечать» түлөөлгшэдэ холбоо барисаа тогтохой гэжэ һанаагүй. Тини өөхөднгөө хэблэлнүүдэ таараха ондоо зам шэлээ ха.

ПО ГОРИЗОНТАЛИ: 1. Рубрика в анкете. 6. Русский генерал, участник Отечественной войны 1812 года. 7. Учение о методах распознавания болезней. 9. Периодическая печать. 10. Троянец в «Илиаде», убитый Деомедом. 12. Плод тропического дерева. 14. Круглый павильон с колоннами. 15. Промски, козни. 16. Свод, крыша в виде полушария. 19. Струнный музыкальный инструмент. 21. Фейерверочный снаряд. 22. Удобрение. 24. Игра с обручем.

ПО ВЕРТИКАЛИ: 2. Советский художник, автор картины «Братья Ульяковы». 3. Легендарная царица амазонок, сподвижница Александра Македонского. 4. Штат в США. 5. Восхищение, радость, удивление при решении какой-либо задачи. 7. Неслитное, напряженное, одновременное звучание различных звуков. 8. Общественное признание, внимание. 9. Деревянный брус на полу.

ПО ГОРИЗОНТАЛИ: 3. Токарь. 6. Пирог. 11. Династия. 12. Вертолет. 15. Скорняк. 16. Ефремов. 17. Ускорение. 18. Берет. 21. Арендатор. 24. Времен. 25. Оборона. 29. Строкий. 30. Томагавк. 31. Нансен. 32. Шарада.

НАЙДАЛАЙ ТЕЛЕФОН

Моби» фирмы «Найдалай телефон» үдэр бүхэндэ 20 сагһаа үглөөнэй 6 саг боло тор хүдэлнэ. Таанадыг шагнадаг гэгшэ: понедельник — психолог, вторник — журналист, среда — сексолог, четверг — багша, пятница — социальная хангагын министерствын мэргэжлэ, суббота — юрист, воскресенье — санаверт. Манда хандагты! Телефон: 2-35-74.

ТЕАТР

БУРЯТ ТЕАТР ДРАМЫ ИМ. Х. КАМСАРАЕВА Гастроль Томского театра юного зрителя. «Поздняя любовь» — в 19-20.

КИНО

«ПРОГРЕСС» Красный зал. «Берег спасения» (2 серии) — в 10, 12-40, 15-20, 18-10. Встреча с творческой группой — в 20-50. Зеленый зал. «Пришелец в капусте» — в 10, «Кокон» — в 11-40, 16-10, «Мужчины-проказники» — в 14, 18-30, 20-40. «РОДИНА» «Потрясающие приключения мушкетеров» — в 10, 16-30, «Раджакшми» (2 серии) — в 11-20, 14, 18-10, 20-40, «ОКТАБЕРЬ» «Друг в непогоду» — в 23-20, «Пугало из чердачного окна» — в 9-40, «На тропе войны» — в 13, 16-30, 18-10, «Авария — дочь мента» — в 11-10, 14-40, 20, 21-40. «ВОСТОК» «Принцесса Павлин» — в 13-30, «Дом на Каррол-стрит» — в 15, 17, 19, «Обманщики» («Тамные мошеники») — в 21. «БАЙКАЛ» «Да здравствует Серваце» — в 16-30. «АРШАН» «Ох, уж эта Настя!» — в 17, «Ложная клятва» (2 серии) — в 18-30, 21.

Таанадта туһалхаар хододосо бэлэн!

ТҮРЭНЭЙ СЭНГҮҮДЭЭР ЯМАРШЬЕ
СОНОСХОЛЫЕ ГАЗЕТЫНГЭЭ ХУУДАНА-
НУУД ДЭЭРЭ ҮРГЭНӨӨР ТОЛИЛУУЛХЫГ-
НАЙ ТААНАДТА ДУРАДХАНАБДИ.

«Молодежко» газетынгээ хуудануудай зарим талмайнуудыг соносхолдо үгэнэ гэжэ таанад обоороо фотойт. Гэхэ зуура, мүнөө дээрээ тэрэнэй тематика байлшье үргэн бэшэ: мэргэжлэ шэлэхэ, ажадал оруулха талаар соносхол, киносоносхол, телевиденин программа саг үргэлжэ толилдогбди.

Соносхоллой үргэн мэдээсэлнүүдэ толилжэ, уншагдайнгээ эрилтэнүүдэ харюулахда болохо бшуу. Өөрынгөө һанаанда таарамаар квартираа хэлгэхэ хүсэлтэй байжа болохот, хэлгэхэдтэй хамтагүй!

«Хэлгэнэ» гэгшэ гаршаг дор мэдээсэл толилко зуура, «Молодежко» таанадта туһалха.

«Молодежко» үнэгүйшгөөр квартира олоходотнай таанадта туһалха.

Таанад ажаууха нутагаа хэлгэхэ гү, али ондоо ушар шалтагануудһаа уламжалан, дары түргэнөөр мөбел, аппаратура, транспорт болон бусад зүйлиүүдэ худалдаха болохо гэшэ. Тинхэдтэй бидэ баһа туһалхабди.

Олондо һайшаагдадаг манай газетэ худалдан абаг

шые олоходотнай, баһа таанадта туһалха.

Та автомобиль, гэр, мебель болон бусад элдэб зүйлнүүдэ худалдажа абха хүсэлтэй болобо гэшэ. Тинхэдтэй таанад баһа туһалха.

Мүнэ эхэтэй хүнүүдтэй байһандаа бидэ баярланабди. Бидэ таанадай хани боложо, газетэдэ толилһон соносхоллой туһаламжаар наймаалагша олоходотнай туһалхабди.

Соносхолнуудай тематика хараад үзэе. Манай уншагдай эрилтэнүүдэй хизаарлашагүй ехэ байһаниень эдээн дээрээ харанабди. Тиммэнэ, саг үргэлжэ таанай эрилтэнүүдэ хангажа байхын тула соносхолнуудыг үгэжэ байхыг оролдодоби.

Телевиденин юзэдэхэ ман болохо «Тинкомой» программын саг үргэлжинэ соносхолнуудыг — «Гэр бүл» — албанай гэрлэлгэ тухай соносхолнуудыг, тинхэ хилин саанахи оронүүдэй хүнүүдтэй танилсаха арга боломжнуудыг ба бусадшье соносхол хэблүүлэн эмхитгүүдэй адрессуудыг гаргаха аргатайбди.

Предприниматууд, кооперативууд, организацинууд манай адрестай үнхнэй танилсанхай. Манай адрес: 670000, Улаан-Үдэ хото, Каландершвилиний үйлсэ, 23. «Бурядай залуушуу» газетын редакция (дүрбэдхи даххар), тел. 2-34-41, 2-35-74.

Танай соносхолнуудай ондоо хэблэлнүүдтэ толилогдон байгааһье һаан, бидэ танай түлөө баясанабди. Тэд үшөө арга боломжоо бү алдагты. «Бурядай залуушуу» танай бэшэ бусадшье асуудалнуудыг шиндхэгдэтэй туһалха аргатай. Бидэнэртэ соносхолнуудай таһаг нээгдэнхэй.

«Бурядай залуушуу» урданай идеал адли долоон хоног соо нэгэ дахин гардаг нинтэ-политическэ хэблэл заандаа үлэхэ. Таанад тэндэ оршон тойронхи ажа байдал тухай, үйлэ хэрэгүүд тухай элдэб һоним мэдээсэлнүүдэ олохот. Бидэ хэблэлнүүдэ удаа шанарыг һонирхолтой болгохо гэжэ оролдодоби.

«Бурядай залуушуу» мэдээсэл ба соносхолнуудай таһаг.

МАНАЙ АДРЕС,

ТЕЛЕФОНУУД:

670000, г. Улаан-Үдэ, ул. Каландершвили, 23. Телефоны: зам. редактора — 2-34-06, секретариата — 2-34-41; отделов: идеологический — 2-43-23, социально-экономических проблем — 2-43-23, писем и образования, тэ гарадаг.

переводов — 2-40-57, корректорская — 2-35-74.

ДОЛООН ХОНОГТО НЭГЭ
УДАА СУББОТЫН ҮДЭРНҮҮД

Газета отпечатана в республиканской типографии Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательства, полиграфии и книжной торговли, г. Улаан-Үдэ, ул. Ленина, 33.

Редактор
Александр ДРУЖИНИН.